22
GDS
ISSN 1220-5761
PUBLICAȚIE SĂPTĂMÎNALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL
ANUL III • Nr. 29(130) • 24-30 IULIE 1992 • 16 PAGINI • 30 LEI

MEDITAȚIA LA TRANSCENDENTAL
PAG. 8·9·10·11
CONDIȚIA PRESEI
PAG 6-7/16
CRONICĂ POLITICĂ
ACCENTE. EVENIMENT
TRIBUNA LIBERĂ
CULTURA ECONOMIE

STRUȚOCĂMILA

ANDREI CORNEA

Vă mai amintiți de telegrama trimisă de Salvador Dali lui Ceaușescu în 1974 în care marele pictor îl felicita pe proaspătul auto-instalat președinte al României cu ocazia „instituirii sceptrului prezidențial" ? Corifeul suprarealismului sugerase atunci cu finețe una dintre cele mai izbitoare trăsături ale tiraniei din toate timpurile : spiritul de confuzie, amestecul instituțional, cel al valorilor, al semnificațiilor, amestec ce tinde la refacerea haosului primordial, peste care doar vocea tunătoare a tiranului, asemenea duhului lui Dumnezeu deasupra apelor, să poată face ordine.

Ființele tiranice sau aspirînd la tiranie nu pot, așadar, trăi decît în confuzie. Ele respiră dezordinea, mixajul monstruos al regnurilor ; claritatea, distincția le repugnă. Pentru Mihai Tatulici și Adrian Păunescu nu există separație între prefăcătorie și sinceritate, între colaboraționism obiect și iubire de patrie, între apetituri neînfrînate după putere și lucruri și prea-omenești păcate. O mare de umbre, o perdea de ceață, un sabat al gnomilor l-au făcut pe telespectatorul nenorocitei emisiuni de săptămîna trecută să nu mai deosebească propaganda de dezbatere, căință de ipocrizie, binele de rău, adevărul de fantoma sa, hiperbola poetică de ditirambul obscen care se adresa tiranului cu formula consacrată pentru regi, „Măria Ta".

Dar iată că spiritul dezordinii și al confuziei sosește și într-un chip mai pervers și mai insinuant ; el se adăpostește sub pretextul binelui public, al democrației, al pragmatismului politic. Nu era, desigur, cazul lui Ceaușescu, președintele-tiran ce se voia rege ; e însă cazul lui Radu Câmpeanu, ce vine și propune unui rege – exilat ce-i drept, dar totuși rege – să devină președinte. Fiindcă, atît șeful liberal, cît și unii gazetari imprudenți, precum Ion Cristoiu, invocă utilitatea supremă : acest neobișnuit candidat regal ar fi singurul în stare să-l învingă în alegeri pe Ion Iliescu. Să presupunem că așa ar fi și că într-adevăr aceasta ar fi unica șansă de a scăpa de o guvernare dezastruoasă ; lucrul rămîne tot condamnabil și de neacceptat. Căci ce ar mai fi atunci acest rege ? Ar fi el rege, ar fi președinte ? Republica are demnitatea ei – ca și monarhia –, cum ar supraviețui sub un președinte regal ? Și cîtă vreme ? Iar dacă regatul ar fi restaurat la un moment dat, ce ne-ar garanta că, utilizîndu-se precedentul, el nu ar fi transformat iarăși în republică ? Instituțiile, pentru a funcționa cum se cuvine, au nevoie de claritate, de o bună și stabilă definiție. Iar dacă această claritate nu face de una singură democrația, numai tiraniile se complac în confuzii instituționalizate, amestecînd vistieria personală cu tezaurul public, garda personală cu armata, statul cu partidul, binele privat cu utilitatea publică, demnitatea și puterea cuvenite celui ales cu cea proprie celui uns. Așa cum s-a observat, acceptînd propunerea liberalilor, regele Mihai ar fi nimicit el însuși credibilitatea monarhiei pentru România ; dar el ar fi nimicit și demnitatea și autoritatea unei guvernări republicane democratice.

Monarhul-prezident – iată struțocămila bestiarului nostru post-revoluționar !

Desigur, d-l Iliescu trebuie învins în alegeri, dar nu oricum și mai ales nu în numele aceluiași spirit de confuzie pe care el însuși îl reprezintă și îl îngăduie. Utilitatea momentului – de care de altfel mă îndoiesc – nu este acceptabilă nici indiferent de mijloace, nici indiferent de consecințe. Un rege prezidențiabil – iată o făptură hibridă, monstruoasă, evocînd mai degrabă tenebrele începutului decît starea unei lumi civilizate. Atîta vreme cît imaginăm doar, de dragul jocului, atare creaturi, putem rîde, așa cum ne sfătuia cîndva bunul Horațiu. Dar dacă le vom lua în serios, punîndu-ne speranțele în ele, riscăm să clădim atît societatea, cît și pe noi înșine după măsura lor. Numai că atunci e bine să ne reamintim că monștrii sînt infertili, trăiesc puțin și sînt cei mai la locul lor, împăiați și uscați, în cabinetele de curiozități ale istoriei.

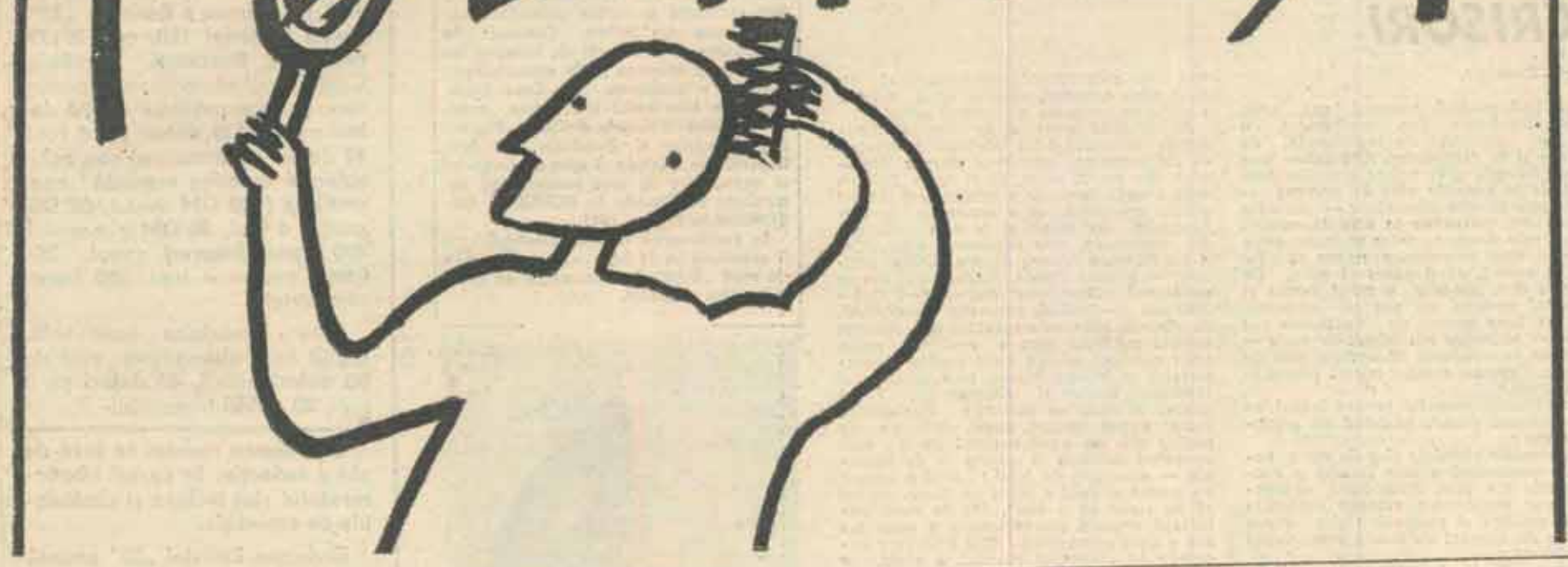

FUNCȚIONARE MAGICĂ

GABRIEL ANDREESCU

În urmă cu cîteva luni, mai mulți membri ai Solidarității Universitare strîngeau semnături susținînd ideea unui candidat unic al Convenției Democratice la alegerile prezidențiale. Pentru unii dintre cei solicitați, demersul păruse utopic. Cum să faci să renunțe, în favoarea unuia, pretendenți care visaseră competiția prezidențială vreme de un an sau doi ? Din contră, nu va duce o astfel de inițiativă la desfacerea Convenției, conglomerat atît de eterogen de partide, formații, personalități? Totuși, în ciuda tuturor motivelor de scepticism, membrii C.D. au căzut de acord. În seara de 27 iunie, C.D. s-a decis asupra candidatului la prezidențialele din toamnă : profesorul universitar Emil Constantinescu, rector al Universității București. Astfel, după ce doi ani păruse că s-a bătut pasul pe loc, Opoziția realiza o evoluție notabilă : unitate, prin constituirea C.D., succesul ei în marile orașe la alegerile locale, opțiunea pentru un unic candidat pe care să-l opună nefericitului Ion Iliescu și, nu în ultimul rînd, punerea la punct a unui mecanism de prezentare și selecție a candidaților, primul semn de viață politică civilizată.

Paradoxul de nebănuit al momentului a fost reacția presei la aceste ultime evoluții. Vreme de treizeci de luni presa (respectabilă) a fost principala forță (și conștiință) politică. Vreme de treizeci de luni ea a pus proptele unei opoziții care

(Continuare în pag. 2)

Din sumarul numărului viitor:

- Interviu cu ALEXANDRU PALEOLOGU
- Conferinţa internaţională de la Bălványos
- Braşov — desemnarea candidatului unic al F.S.N.
- Sondaj de opinie cu privire la alegerile prezidenţiale
- Interviu cu un membru G.D.S. din Consiliul Naţional al Audiovizualului

DREPTUL LA REPLICĂ

În legătură cu cele scrise la rubrica „Revista presei" din „22", nr. 26 (127), 3—9 iulie a.c., despre articolul publicat de subsemnatul în „Cotidianul" din 10 iunie a.c., în virtutea dreptului la replică, precizez următoarele:

1. Mă surprinde faptul că Redacţia „22" se referă numai la articolul din „Cotidianul" fără să sufle o vorbă despre faptul că acelaşi articol cu exact acelaşi conţinut l-a primit şi „22". (Articolul a fost expediat simultan prin trimiterea recomandată la ambele redacţii). Alături de articol redacţia a primit şi o scrisoare în care, pe lîngă motivaţia demersului meu, îmi făceam datoria de onoare de a informa redacţia de trimiterea aceluiaşi articol şi la „Cotidianul". În răspunsul său, M.E. se face a nu şti nimic de acestea.

2. Articolul publicat în „Cotidianul" (şi trimis şi Revistei „22") a fost semnat cu numele real. Mai mult, în scrisoarea trimisă celor două redacţii mi-am declinat şi profesia, locul de muncă, adresa şi apartenenţa politică la P.N.T.C.D. Apartenenţa politică apare explicit şi în articol, pentru ca cititorul să poată amenda articolul cu doza de subiectivism de care nu se poate lepăda nimeni.

În schimb, în „22" sînt ironizat şi mi se aduc acuzaţii mincinoase, toate la adăpostul iniţialelor „M.E.". Nimeni din caseta redacţională nu are aceste iniţiale şi nici în cuprinsul revistei nu le-am mai întîlnit. Aşadar, cine eşti dumneata, onorabilule (sau venerabilă) M.E.?

3. Argumentaţia numitului (numitei) M.E. în disculparea d-lui Pavel Cîmpeanu de încercarea de manipulare a opiniei publice şi a liderilor C.D. e lamentabilă. Rămîn fără răspuns întrebările principale: De ce, totuşi, doi candidaţi din partea P.N.T.C.D. în sondaj? De ce dl. Coposu şi nu altă personalitate din P.N.T.C.D. (I. Diaconescu, I. Lup, G. Tepelea etc.), cînd se ştia clar că dl. Coposu nu va candida? Nici una din afirmaţiile d-lui C. Coposu nu a fost ambiguă în acest sens.

4. Este o minciună afirmaţia că aş fi făcut „cu ou şi cu oţet" redacţia Revistei „22". Se poate convinge oricine citeşte articolul incriminat din „Cotidianul". După cum este tendenţioasă afirmaţia că I. Chicinaş „a adăugat (cu propria sa mînă) procentele d-lui Coposu la procentele d-lui Raţiu". Recalcularea rezultatelor sondajului se bazează pe o ipoteză expusă în articol. Dacă ceva e de atacat în articol, atunci este tocmai această ipoteză şi nu altceva. Dar M.E. pune carul înaintea boilor.

5. Este o minciună nerusinată afirmaţia numitului (numitei) M.E. că „prin simpla adunare" a procentelor d-lui Coposu la procentele d-lui Raţiu i-am scos „acestuia nişte rezultate pentru care l-ar fi putut invidia nu numai marele om de la Cotroceni, ci şi cel de la Scorniceşti". Singurele procente care apar pentru dl. Raţiu în articol după refacerea calculelor în ipoteza specificată sînt: 12,9% din total eşantion, cu 34% mai mult decît dl. Manolescu şi cu 41,2% peste medie. Unde vezi dumneata aici procentele de peste 98% ale răposatului?

6. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că exercitarea dreptului la opinie poate produce „ranchiună" tocmai redacţiei Revistei „Grupului pentru dialog social". Onorată redacţie, numitul (numita) M.E., vorbind despre „ranchiuna" faţă de mine, vă face deservicii. Poate M.E. crede că revista „22" este a „Grupului pentru monolog social".

7. Aparţinîndu-i pe dl. P. Cîmpeanu, M.E. dovedeşte că nu pricepe răul imens pe care această manipulare l-a produs (sau îl poate produce) opiniei publice. Acest rău nu constă în posibilitatea de viciere a unei alegeri momentane, ci în faptul că la omului de rînd speranţa de a mai putea crede într-un sondaj de opinie. După ce IRSOP-ul s-a compromis cum s-a compromis, iată că dl. Cîmpeanu compromite acum şi C.I.S.-ul. În cine să mai creadă muritorul de rînd? Cînd lumea nu va mai crede nici un sondaj de opinie şi se va pune întrebarea: „Cum s-a ajuns aici?", atunci revista „22" şi M.E. vor trebui să plece capul.

8. Cît priveşte „devotamentul prost înţeles", „pisica moartă" este în ograda celor care mă acuză. O dovedeşte sondajul efectuat şi faptul că în „22"-ul de după alegere nu încetează să-l căineze pe dl. Manolescu.

9. În privinţa „orgoliului de a fi înţeles exact ceea ce se întîmplă" numitul (numita) M.E. s-o lase mai domol. Mai multă modestie şi mai puţine orgolii.

Îmi exprim regretul de a fi fost nevoit să scriu acest „Drept la replică" Revistei „22" al cărei cititor şi abonat am fost de la primul număr. Şi voi fi în continuare.

Cu stimă,

IONEL CHICINAŞ

NOTA REDACŢIEI: E adevărat, am primit şi celălalt drept la replică al d-lui Ionel Chicinaş, numai că, între timp, textul său apăruse deja în ziarul d-lui Raţiu şi, cum nu era vorba de o circulară, nu am socotit că ar fi obligatoriu să-l reproducem şi noi după Cotidianul.

Ne pare deosebit de rău, dar oricît ne-ar certa, credem în continuare că în analiza nici unui sondaj de pe lume nu se pot aduna (aritmetic) procentele a doi candidaţi cum a procedat dumneaului cu cele ale domnilor Raţiu şi Coposu, considerînd că dacă P.N.T.C.D. ar fi avut un singur nume pe listă pentru chele, întreg partidul ar fi optat pentru acesta. Rezultatul votului, după cum s-a văzut, l-a infirmat pe dl. I. Chicinaş. A plînge acum după acel procent iluzoriu este un fel de a umbla după potcoave de cai morţi. Dar dacă sîntem obligaţi să publicăm şi un astfel de text comic o facem cu deosebită plăcere. Cu atît mai mult cu cît înţelegem că dl. Chicinaş a fost şi va rămîne în continuare un abonat al revistei noastre şi ca urmare sîntem siguri că articolul său va avea cel puţin un cititor care îl va parcurge cu mare entuziasm.

SCRISORI

Stimată Redacţie,

În ultimă analiză, oamenii pot avea faţă de un lucru, idee, eveniment, o stare sau atitudine de indiferenţă, de aprobare şi de respingere. Atitudinea mea faţă de Revista „22" reiese clar din faptul că de la apariţie pînă în prezent — cu excepţia cîtorva exemplare — nu mi-a lipsit şi am citit-o de la alfa la omega. Cred că este firesc ca orice sesizare, orice părere a unui sîrguincios cititor să fie luată în seamă, să-şi găsească ecou. La diversele dvs. sondaje privind forma şi conţinutul revistei nu pot să răspund. După un lung proces de decantare şi analiză — în limita posibilităţilor mele — am ajuns la concluzia că revista este de excepţie. Temeiul acestor păreri constă în următoarele:

— se înscrie scopului propus iniţial, adică dialogul social, păstrînd un echilibru decent;

— subiectele abordate sînt de mare varietate, cuprinzînd o arie întinsă a evenimentelor din ţară, străinătate, răspunzînd unor imperative privind mutaţiile sociale, politice şi culturale; sînt dense şi scrise de oameni cu multă competenţă profesională;

— nu caută ca prin mijloace populiste, de conjunctură, oportuniste şi de compromis ieftin, să-şi cîştige mărirea numărului de cititori;

— acceptă publicarea unor articole, chiar dacă acestea nu sînt în acord deplin cu „vocaţia" revistei, dovedind astfel o notă de elasticitate şi reprezentarea unei agore în care pot fi dezbătute idei opuse;

— prelntîmpină interpretarea unilaterală şi eronată a unor evenimente şi idei, lansate de surse nu de puţine ori tendenţioase ce distorsionează semnificaţia acestora, prin comentarea credibilă şi prezentarea lor fără „prelucrare" în laboratorul de „îmbogăţire";

— răspunde aşteptărilor multor cititori prin competenţă, seriozitate şi un simţ civic deosebit, reuşind să-şi traseze o albie pe un teren nu tocmai neted.

În sprijinul acestora, aş vrea să menţionez articolul d-lui Gabriel Andreescu — „Antropologi americani despre România", din nr. 22 (123), 5—11 iunie 1992 —, care a avut darul de a explicita şi lămuri cîteva probleme şi a răspunde multor întrebări pe care şi le pun cititorii. De asemenea, prin publicarea articolelor d-lui Norman Manea despre „Culpa fericită" — Mircea Eliade, fascismul şi soarta nefericită a României" din nr. 6—7 (107—108) din 15—21.02.92, respectiv 21—27.02.92. Şi părerile adiacente acestora din aceeaşi revistă au venit spre a spulbera ceaţa unor confuzii asupra unui scriitor incontestabil ca Mircea Eliade, care pentru noi înseamnă tezaur şi chintesenţă. Fiind născut şi trăit pe malurile Begheiului, între nemţi, unguri, evrei, sîrbi, nu de puţine ori am avut prilejul de a auzi aprecieri pozitive la adresa — de exemplu — nemţilor, de felul: „dacă a spus-o un neamţ şi dacă a făcut un lucru, atunci să fii sigur că e bun". Cît de mult valorează această dimensionare a unui ins sau a unei comunităţi! Cîtă întindere cuprinde în universul omului, o carte, o revistă, un subiect, o idee în care cantonează adevărul şi constituie un mesaj pentru cititor! Cîtă rezonanţă şi cît de frumos sună o apreciere plină de admiraţie — nu a oamenilor de condei sau litere — a unui sau unei cititoare faţă de Gabriela Adameşteanu sau Ileana Mălăncioiu, pe care eu le numi-o o adevărată Antigonă.

Aş dori întregului colectiv de redacţie să aibă puterea şi tăria de a-şi duce la împlinire rolul de misionari ai scrisului şi a propovăduirii adevărului.

Cu multă consideraţie şi căldură.

CICAICI VASILE

Craiova, 14 iunie 1992

ARTĂ PLASTICĂ

Luni 20 iulie a.c., la Galeriile Muzeului de Istorie şi Artă al Municipiului Bucureşti din str. Academiei nr. 15 a fost vernisată expoziţia artistei olandeze Lotte van Sloten. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de istoricul de artă Silvan Ionescu şi de ambasadorul Olandei — Excelenţa sa Coen Stork. Expoziţia este rodul unei bune colaborări între Uniunea Artiştilor Plastici din România şi Fundaţia de Artă BORNE din Olanda şi este un pandant al expoziţiilor de artă românească organizate în Olanda la BORNE şi ENSCHEDE în 1990 şi 1991.

În continuarea acestei colaborări va fi vernisată în 31 iulie a.c. la Galeriile de artă „Orizont" o expoziţie de grup a 7 artişti olandezi.

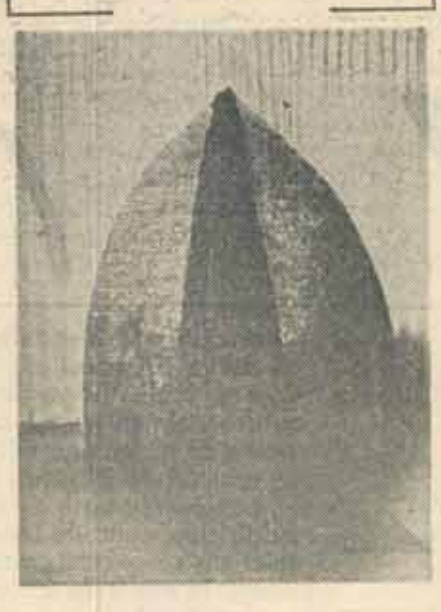

LOTTE VAN SLOTEN — Cort

IMPORTANT

Revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei. Doritorii se pot abona în următoarele condiţii: costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibiltatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 310 lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 14% în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, **dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale. Costul abonamentului va fi de** 430 lei pe trimestru **(adică o reducere de 14%+120 lei cheltuieli de expediţie).**

Redacţia „22" îi anunţă pe pensionari că beneficiază de aceeaşi reducere de abonament la revista „22" ca şi elevii, studenţii, cadrele didactice, foştii deţinuţi politici şi veteranii de război. Ca urmare, costul unui abonament pe trei luni la revista „22" pentru cititorii din categoriile amintite va fi doar de **260 de lei** (indiferent dacă se expediază în Bucureşti sau în provincie, diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de Institutul pentru Democraţie în Estul Europei cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de **260 de lei** (pe adresa: Revista „22", cont 45 10 35 32, B.C.R. Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10) şi un talon de pensie (pe adresa: Revista „22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti, pentru Serviciul de Difuzare).

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 — B.C.R., sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificaţia: pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **72 dolari** pe an **(36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (120 DM** anual, **60 DM** pentru 6 luni, **30 DM** trimestrial, **400 franci francezi** anual, **200 franci** pentru 6 luni, **100 franci** trimestrial).

Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **80 dolari** anual, **40 dolari** pe 6 luni, **20 dolari** trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacţie. În costul abonamentului sînt incluse şi cheltuielile de expediţie.

Redacţia Revistei „22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia Revistei „22" este interzisă.

Adresăm cititorilor noştri rugămintea de a ne da informaţii despre modul cum se difuzează revista „22" în localităţile lor.

CRISTIAN TEODORESCU

A DOUA ABDICARE ?

Nici nu s-au incheiat bine discuțiile provocate de alegerea candidatului Convenției Democratice la președinția României și PNL-ul a pus la treabă agențiile internaționale de știri, anunțîndu-și propria sa opțiune. După ce și-a pierdut mult din popularitate părăsind Convenția Democratică, dl. Cîmpeanu incearcă să recîștige terenul pierdut și il propune pe Regele Mihai drept candidat la președinție.

Excelentă in aparență, ideea are mari inconveniente, și nu numai in detaliile sale.

Dacă Regele va accepta să candideze – lucru de care mă indoiesc –, ar putea inregistra un succes personal, dar in detrimentul instituției pe care o reprezintă. La prima vedere, o asemenea candidatură ar impăca pe toată lumea. Republicanii n-ar mai avea nimic de obiectat impotriva prestigiului personal al Regelui, iar monarhiștii ar putea fi la rindul lor impăcați, cel puțin pe jumătate, avind un președinte in persoana Regelui Mihai. Cu alte cuvinte s-ar pierde un simbol (monarhia), dar s-ar cîștiga o persoană. Poate că exact persoana care ar putea echilibra situația politică din țară, din acest moment. Candidatura personală a Regelui ar fi singura care ar putea sensibiliza toate mediile chiar și in condițiile unei campanii electorale sumare. Spre deosebire de toți ceilalți contracandidați ai d-lui Iliescu, Regele nu are nevoie să se facă acum cunoscut, ci doar să-și facă știute intențiile politice in calitate de candidat la președinție.

O parte, mai exact spus, cea mai mare parte a acestor intenții se cunoaște din interviurile pe care Regele le-a acordat publicațiilor din țară. Echidistanța politică față de partide, intenția de reconciliere națională, intenția de a-și intrebuința prestigiul propriu pentru a schimba in bine actuala imagine internațională a României, decizia de a nu se amesteca in guvernarea țării și, nu in ultimul rind, o atitudine lipsită de echivoc in problema Basarabiei. Cu alte cuvinte, acest program intrunește toate datele unui sistem parlamentar de tip monarhic. Schimbind ceea ce ar fi de schimbat, Regele ar deveni președintele unei republici parlamentare, avind un mandat limitat la doar patru ani. Tinind seamă de intențiile Convenției, de a propune un referendum asupra sistemului la o dată potrivită, dacă Regele ar accepta să candideze, n-ar avea de intimpinat nici un obstacol din partea acesteia.

Dacă insă ținem seama de psihologia alegătorului, o asemenea candidatură ar echivala cu un referendum nedeclarat. Altfel spus, indiferent in ce termeni s-ar face campania electorală, alegătorul ar fi pus in aceeași situație, aceea de a vota regele. Iar dacă luăm in discuție neincrederea față de politicieni, despre care omul obișnuit are o părere destul de nefavorabilă la această oră, efectele propagandei antimonarhice din ultimele decenii s-ar putea să funcționeze in continuare, chiar dacă Mihai I ar oferi toate garanțiile posibile că nu intenționează să fie altceva decit președinte ales. Ceea ce intr-un sistem politic stabilizat ar fi o candidatură spectaculoasă și cu mari șanse de reușită, aici și acum ar putea fi un eșec, din pricina neincrederii electoratului.

Pe de altă parte insă, dacă dorința de schimbare, tot mai vădită, a atins punctul său maxim, e cu putință ca această neincredere să-și fi pierdut din importanță. Și atunci, o asemenea candidatură ar putea intruni voturile tuturor celor care sint de partea schimbării, dar nu s-au decis asupra căruia dintre contracandidații actualului președinte să opteze.

Faptul că de Paști Regele a cunoscut o primire triumfală in țară ar putea fi un solid argument care să-l determine să accepte o astfel de incercare. Problema ar fi insă in ce măsură asumarea unui compromis politic de o asemenea factură nu ar dăuna imaginii sale. E adevărat că de Paști, Mihai I a venit in România intr-o vizită particulară, asta insă n-a schimbat cîtuși de puțin datele cunoscute, dimpotrivă. Mulțimile care au ieșit să-l intimpine au salutat un simbol și o tradiție respectabilă intruchipate in persoana sa.

Nu știu cîți dintre cei care au ieșit pe străzi atunci au avut vreo clipă măcar sentimentul că fac o manifestare de simpatie cetățeanului Mihai, fost rege al României. Entuziasmul de atunci a fost o dovadă de respect față de tradițiile noastre, o intilnire cu istoria și cu unul dintre marile ei simboluri, in ceea ce ne privește. Incit pentru mulți ideea că Regele Mihai ar putea deveni cetățeanul Mihai s-ar putea să fie obiect de dezamăgire. Intrind in campanie electorală, Regele s-ar aseza intr-o cu totul altă balanță decit aceea a triumfului din primăvară. N-ar mai reprezenta, ci s-ar reprezenta. Acceptind să candideze pentru președinție, Regele Mihai ar abdica astfel pentru a doua oară, de astă dată nesilit.

Pentru cei care pot pricepe semnificațiile unui asemenea sacrificiu, această a doua abdicare, in momentul de cumpănă in care ne aflăm, ar trebui să fie cea mai sigură garanție de patriotism curat din partea Regelui, mai impresionantă decit aceea din 1947.

Incit n-ar fi exclus ca această soluție, propusă de dl. Cîmpeanu intr-un moment de criză a sa și a partidului său, să reprezinte o intuiție politică majoră. Atit doar că acceptind să candideze, Regele s-ar deposeda și ne-ar deposeda de un simbol și de o instituție spre care se indreaptă tot mai multe speranțe. Această a doua abdicare, dacă Regele va candida, poate fi privită ca un mare sacrificiu personal, dar și drept sacrificarea unei idei in numele unei persoane.

FUNCȚIONARE MAGICĂ

(Urmare din pag. 1)

nu era in stare să parcurgă singură distanța dintre datorie și posibilități. Și tocmai după „victoriile" amintite, presa „noastră", cum unii ne mai permitem să spunem, a primit cu vehemență, mai bine zis, cu agresivitate, actul politic al Convenției – afectind inseși șansele viitorului candidat, deși unii pot teoretiza, sau chiar spera, in efectul propagandistic al contestației. Nu că presa ar trebui să țină discursuri despre „evoluția notabilă" a Opoziției in ultima jumătate de an, așa cum am scris mai sus, folosind o sintagmă pretențioasă (bănuind-o corectă). Analiza și critica a ceea ce astăzi este considerat ca făcind parte din opoziția democratică sint, tot atit de importante pentru o viața politică normală pe cit este de importantă constituirea grupurilor care își asumă responsabilități politice. Dar așa cum partidele politice nu au dreptul la imunitate cind greșesc, in ideea că ele ar reprezenta „interesele noastre comune", nici presa nu are dreptul să respingă contestațiile, pe motiv că ea este independentă, liberă, circotașă chiar prin natura ei. Este oare dovadă de independență refuzul de a te informa ? Oare iubitul drept la opinie inseamnă dreptul ziariștilor de a-și elibera umorile in fața opiniei publice ? Pot ține meschinăria și agresivitatea intrebărilor loc de curiozitate? Două au fost reproșurile de fond ale ziariștilor, in privința ultimelor evenimente din Convenție : (1) faptul că Alianța Civică s-a asociat propunerii Solidarității Universitare, ca din lista supusă electorilor Convenției Democratice să facă parte și rectorul Emil Constantinescu ; (2) faptul că acești electori l-au ales pe profesorul Emil Constantinescu și nu pe Nicolae Manolescu, așa cum considerau că ar fi fost bine autorii contestațiilor.

Iar autorii – nu am in vedere mercenarii presei sau ziariștii dubioși, gen Ion Cristoiu, care au profitat de ocazie, ci in mod exclusiv colegii noștri, unii – oameni esențiali ai dezbaterilor politice din această perioadă : Tia Șerbănescu, Andrei Cornea, Gabriela Adameșteanu, Ileana Mălăncioiu, Octavian Paler, Ștefan Augustin Doinaș și alții – au fost prea puțin interesați să-și argumenteze propria lor opțiune. Chinuitoare erau greșelile, gafele, iresponsabilitățile, orgoliile, veleitățile, lupta de culise, piedicile, loviturile pe la spate ale celorlalți : cu referiri la culisele Alianței Civice, Asociației Foștilor Deținuți Politici ori ale Convenției Democratice, care ar fi fost puse in mișcare pentru a-l bloca pe Nicolae Manolescu. Care veleități și care culise ? In fapt, elementele implicate in candidatura profesorului Emil Constantinescu nu au fost ascunse, oricine putea să se intereseze despre ce se intimpla in Convenție și de altfel majoritatea erau cunoscute de către comentatorii amintiți. Și ar fi fost firesc ca aceștia să le facă cunoscute și cititorilor.

Membrii Convenției s-au aflat de mult timp sub presiunea opiniei publice care cerea numirea unui unic candidat C.D. pentru alegerile prezidențiale. Rațiunea era evidentă. Și totuși, acordul intirzia. Oficial se anunțase numai candidatura domnului Nicolae Manolescu, domnul Rațiu era hotărit să participe, in sfirșit, despre intențiile domnilor Cunescu și Stănescu se vorbea deja. Era necesară o minimă intelegere intre diferiții lideri pentru ca acțiunea de prezentare de candidaturi și decizia finală să nu ducă la o criză. In privința „minimei intelegeri" insă, nici un progres. Partidele păreau frustrate de propunerile colegilor de coaliție și fiecare avea propriile argumente. In particular autoimplicarea lui Nicolae Manolescu in alegerile prezidențiale se făcuse fără o discuție prealabilă in cadrul Convenției, incălcindu-se astfel protocolul semnat cu cîtva timp in urmă. Acest fapt, alături de unele declarații nu tocmai loiale, in sfirșit, nemulțumiri pur personale (o să revin) explica de ce creșterea popularității lui in afară nu-i asigurau voturile in interior. Pe de altă parte, se intelegea că intr-o competiție cu Ion Iliescu, Ion Rațiu nu avea nici o șansă. Cum alți amatori din Convenție nu intrau decit formal in discuție, se ajunsese la un blocaj. In disperare de cauză, Solidaritatea Universitară a propus un „portret-robot" al viitorului candidat, un independent. S-a luat legătura cu „potențialii" : Ștefan Augustin Doinaș, Victor Rebengiuc (și alții) au refuzat. In acest moment intervine a doua oară, și decisiv, Solidaritatea Universitară, propunindu-l pe rectorul Emil Constantinescu. Acesta evoluase in cadrul Alianței Civice unde demonstrase capacitatea sa de a realiza „reconcilieri", in Convenție era cunoscut pentru echilibrul și decența sa, deci propunerea se dovedea pentru mulți interesantă. Era cu atit mai interesantă pentru Alianța Civică, nu ? Și totuși, dintr-un fair-play care a fost atita contestat in paginile ziarelor, conducerea Alianței a luat legătura cu Nicolae Manolescu, pentru a analiza incă o dată cu el situația și a-l consulta in legătură cu un eventual sprijin al A.C. pentru Emil Constantinescu. Rațional cum il știm, Nicolae Manolescu a fost de acord. De abia in urma acestei intelegeri de principiu, Alianța a anunțat la Cluj susținerea candidatului propus de Solidaritatea Universitară. Anunțul a fost urmat de o furtună. De luări de poziție a căror natură pare pentru mulți greu de inteles.

Ștefan Augustin Doinaș a calificat acțiunea liderilor A.C. de a oferi sprijin altcuiva decit președintelui P.A.C. drept „injunghierea fiului de către mamă". Șt. A. Doinaș cunoștea explicația propunerii lui Emil Constantinescu, ceea ce am istorisit mai sus. Orice altă referire la orgolii și culise, fără repere concrete, era o neprietenească speculație. Dar domnul Doinaș considera, probabil, obligatoriu (așa cum sugerează și limbajul folosit) ca Alianța Civică să repete, fidel, propunerile Partidului care-i poartă numele. Lansarea unor astfel de incriminări presupune insă o minimă precauție : cunoașterea situației, o luare in calcul a raportului concret dintre Alianță și partid. P.A.C. a rezultat in urma unui vot, in cadrul Congresului A.C. din iulie 1991, prin care se dorea adăugarea unor mijloace propriu-zis politice la strategiile anterioare ale Alianței. Deci părea firesc să existe o colaborare strinsă intre Alianță și partid, un fel de tandem spre folosul ambelor formații. Conducerea A.C. a insistat de-a lungul timpului pentru o astfel de colaborare, a propus intilniri săptăminale, programe comune, intersecții intre structurile de decizie. Și in ciuda faptului că liderii P.A.C. au folosit rețeaua națională a Alianței pentru constituirea propriilor structuri – puse imediat la dispoziție –, ei au respins o astfel de asociere, insistind că P.A.C. este un organism independent. Să considerăm că au avut dreptate. Să acceptăm că separarea dintre A.C. și P.A.C. a adus niște avantaje politice P.A.C.-ului, ceea ce este de dorit. Dar atunci, cum să ai pretenția ca Alianța să repete automat deciziile partidului ? Cum să ai pretenția ca partidul să fie complet rupt de A.C. dar Alianța Civică să nu fie ? De-a lungul timpului, viața Alianței a fost afectată de anumite comportamente neloiale ale unor lideri din P.A.C. S-a ajuns pină acolo incit Stelian Tănase – poate pitoresc ca artist, dar sinistru ca personaj politic: de altfel, in topul reproșurilor făcute P.A.C.-ului, de către unii membri ai Convenției, se aflau comportamentele acestui nostalgic anarhist – a „ordonat" desființarea filialei A.C. din Călărași prin transformarea ei intr-o filială de partid. Ar putea fi date și alte exemple. Din fericire, Nicolae Manolescu a revenit asupra manifestărilor turbulentului său vice-președinte. Avind in vedere evolu-

(Continuare in pag. 5)

O LAMENTABILĂ MANEVRĂ ELECTORALĂ A D-LUI CÂMPEANU

DORU COSMA

Cu surle și tobe bine mediatizate, dl. Radu Câmpeanu l-a propus pe regele Mihai drept candidat „liberal" la funcția de... președinte al republicii ! Dacă mai era nevoie de încă o dovadă a ceității politice a sefului paleo-liberalilor o avem acum. „Pe față" pro-iliesciană, ca totdeauna, Televiziunea română s-a depășit pe ea însăși : în numai 24 de ore nț-a oferit două „show"-uri politice la ore de maximă audiență : unul cu Adrian Păunescu, cel mai nociv — și mai grotesc — apologet al clanului Ceaușescu, celălalt cu amintita „bombă" paleo-liberală, de care ne vom ocupa în rîndurile ce urmează. „Găselnița" propagandistică a d-lui Câmpeanu este deopotrivă, o ofensă la adresa tronului Mihai, un înfederat act anti-monarhic și, ceea ce este mai grav, o manevră electorală practic pro-iliesciană. O ofensă la adresa ultimului rege legitim al României pentru că nu poți să propui unui monarh detronat samavolnic înscrierea pe lista „prezidențiabililor" fără măcar a-l consulta în prealabil (fapt recunoscut la conferința de presă). Ea este, apoi, un act net anti-monarhic, dublat de o monumentală gafă politică atîta timp cît se adresează unui rege. Un rege care, dacă ar da curs propunerii făcute, ar trebui nu numai să se dezică de instituția politică pe care o întruchipează, dar și să legitimeze detronarea sa prin constrîngere la 30 decembrie 1947. Pentru orice om de elementar bun simț este de necrezut că un rege care de peste 40 de ani a-și lucrat să-și revendice calitatea de monarh legitim, să accepte a candida la funcția de președinte al republicii. Ar fi un fapt fără precedent nu numai în istoria națională, dar și în istoria lumii. Precedente există doar în sens invers, dar totdeauna cu rezultate lamentabile. Un singur exemplu, însă edificator : Napoleon al III-lea, „cel mic", cum l-a numit, inspirat, Victor Hugo pe Ludovic Bonaparte. În fine, presumtiva întoarcere a regelui Mihai la cursa prezidențială ar putea favoriza, în actuala conjunctură politică, doar candidatura d-lui Ion Iliescu. Ea ar lua, ipotetic vorbind, o parte din electoratul favorabil domnului Emil Constantinescu, candidatul unic la președinție al *Convenției Democratice*, fără ca, în același timp, să asigure alegerea ca președinte a noului candidat. Mai mult, ea ar da apă la moara partizanilor politici ai d-lui Iliescu, care ar chema în stînga și în dreapta că nu regele Mihai nu-l interesează bîncle națiunii, ci numai magistratura supremă a țării, oricum s-ar numi ea. Este un joc electoral nedemn, la care, sîntem siguri, regele Mihai nu se va preta. Și atunci, cui altuia decît actualului președinte al României i-ar putea servi o atare candidatură ? Candidatului paleo-liberal subsidiar (în ipoteza previzibilă a refuzului regelui Mihai) în nici un caz, date fiind meandrele și chiar compromisurile făcute de adepții d-lui Câmpeanu după revoluția din decembrie. Un atare candidat-kamikadze ar fi de altfel și greu de găsit ținînd seama de eșecul sigur la care s-ar expune. Pentru că la urma urmelor adevărata bătălie, finală, pentru funcția de președinte se va da, după toate probabilitățile, între dl. Emil Constantinescu, liderul luptei pentru instaurarea adevăratei democrații în România, sprijinit de *Convenția Democratică*, și Ion Iliescu prizonierul definitiv al mentalității și practicii politice comuniste. În jurul căruia s-a regrupat întreaga mafie provenită din aparatul de partid și de stat al defunctului regim, din fosta securitate, strămutată cu oameni, arme și bagaje în S.R.L., din organismele economice falimentare ale industriei și agriculturii de inspirație bolșevică și nu în ultimul rînd din mass-media cu state de servicii dezonorante în slujba dictaturii comuniste. Restul (era să zic : resturile) candidaților la președinția republicii este alcătuit din veleități ahtiate de publicitate și din „pleviscă" mentală dar să semene confuzie în rîndurile unui electorat încă dezorientat.

Dar propunerea candidaturii regelui Mihai la președinția republicii este și o soluție juridicește imposibilă. Într-adevăr, potrivit art. 10 din legea pentru alegerea președintelui din 14 iulie 1992, pot aspira la cea mai înaltă magistratură a țării numai persoanele care în data depunerii candidaturii (în speță cel mai tîrziu la 27 august 1992) au *cetățenia română și domiciliul în țară* (art. 35 raportat la art. 10 din Constituție). Cum însă autoritățile române „competente" i-au contestat regelui Mihai cetățenia română iar formalitățile subsecvente pentru stabilirea domiciliului în România pot fi lesne prelungite în mod artificial dincolo de data limită a înscrierii candidaturii, apare evident că și în *drept* candidatura regelui Mihai are doar scopul de a mai agonisi oarecare capital electoral pentru anemicul grup paleo-liberal al d-lui Câmpeanu. În această situație, firesc este să ne întrebăm : oare să nu fie conștient inițiatorul nesăbuitei candidaturi că ea nu poate decît deservi pe candidat și compromite instituția pe care o reprezintă ? Ori trebuie să acceptăm ipoteza că tocmai asta s-a urmărit, inclusiv confirmarea leit-motivului iliescian (bazat pe confuzia, voită, între monarhia absolută și monarhia constituțională), că monarhia în genere este „anacronică" ? Este trist, infinit de trist că oameni politici ce se pretind reprezentanții unui partid cu merite incontestabile în făurirea României moderne, inclusiv în instaurarea monarhiei constituționale, fac, practic, jocul puterii neo-comuniste. Fie ca această inițiativă de ultimă oră a d-lui Câmpeanu să fie receptată de electoratul român lucid drept ceea ce este : o manevră electorală de ultimă oră, benefică doar pentru dl. Iliescu. Cît despre dl. Radu Câmpeanu, personal, ce să mai spunem ? Că ne apare ca „un Gută Tătărăscu al vremurilor noastre", cu agravanta pentru emulul acestuia, de a nu fi înțeles, pare-se, nimic din eșecurile mentorului d-sale întru „politichie" și mai cu seamă de a nu-și da seama de dezastrul politic în care este împins iremediabil partidul liberal tradițional prin alianța (fățișă, ocultă sau doar inconștientă, nu mai interesează) cu potentații comuniști de ieri și de azi.

Articolul a fost predat redacției în dimineața zilei de luni, 29 iulie.

NOUL CONSERVATORISM

STELIAN TĂNASE

După decembrie 1989 credeam că, datorită faptului că la noi răsturnarea dictaturii comuniste s-a produs printr-o revoluție, societatea românească a depășit — prin amploarea transformărilor și radicalismul obiectivelor — celelalte țări ale fostului bloc sovietic. Răsturnarea completă a dictaturii securiste — după analizele mele de atunci — drumul spre integrarea noastră în Europa. Cum și lumea ne admira pentru ce făcusem și se arăta dornică să ne ajute, să ne deschidă ușile, să investească, să ne sprijine politic și diplomatic, totul părea jucat în cîștigător pentru România. Am observat apoi că interesul occidentalilor trece spre alte piețe (Ungaria, Cehoslovacia, Polonia) și invidiam pe acești parteneri „credibili" ai Occidentului. România a pierdut repede favorurile și interesul lumii occidentale după prelungirea puterii lui Iliescu, dincolo de clasicele intermezzo-uri Krenz, Jakes, Mladenov, Rabowski), după incidentele de la sfîrșitul lui ianuarie de la București, mijlocul lui martie la Tg. Mureș, mineriada 13—15 iunie etc. Era limpede că radicalismul revoluției din 1989 fusese doar aparent, și inexistența unei opoziții organizate în jurul intelectualității (inactivă de '89) priva societatea românească de posibilitatea unei schimbări mai rapide și mai ample. Forțele conservatoare s-au dovedit mult mai adînc înrădăcinate decît apreciam atunci. Celelalte țări din fostul bloc sovietic evoluează pe traiectorii diferite, în ritmuri proprii, prin reforme cu identitate specifică. Decalajele din ziua II a startului impun procese de tranziție cu aspecte distincte pentru fiecare țară. Unele țări se mișcă mai repede, reformează radical sistemul politic și/sau cel economic (sau invers). Altele urmează un zigzag reformă. — contrareformă. Imaginea Centrului și Estului Europei era însă aceea a unei zone care odată eliberată de tancurile sovietice se va năpusti să imite modelul occidental.

Numai că această imagine a capitalismului biruitor este tot mai des invalidată. Luciditatea ne obligă să vedem dificultățile landurilor est-germane integrate ex-RFG-ului, în situația în care cea mai puternică economie din lume pompează nelimitat resurse, sau populația „vest-germană" plătește un impozit suplimentar de 7% pentru a finanța integrarea. Luciditatea ne obligă să vedem dezastrul președinției lui Vaclav Havel, care în decembrie 1989 este aclamat și preia în triumf o Cehoslovacie unită, o Cehoslovacie care a trecut pașnic la capitalism în cîteva zile, cea mai civilizată zonă a Europei, mizul el, pentru a-și vedea astăzi țara tăiată în două. Mitul lui nu a fost suficient pentru a face uitate tensiuni și conflicte vechi, nivele de civilizație și cultură diferite. Vladimir Mečiar și Vaclav Klaus aparțin de fapt unor lumi politice diferite. Vedem apoi alunecarea spre dreapta a leadership-ului de la Budapesta. Un conservatorism de factură național-patriotică, nostalgic, care are un aer vetust de anii '30, s-a instalat în fotoliile puterii. Și în ciuda modernității vieții economico-comerciale de la Budapesta, atmosfera este de revenire la tradiții, la reflexele politice anchilozate ale unei gîndiri și practici politice vetuste. În Polonia lui Walesa lucrurile merg pe același făgaș. Declarațiile împotriva libertăților politice, împotriva intelectualilor, și împotriva partidelor și liderilor lor sînt cît se poate de conservatoare, cînd nu de-a dreptul reacționare. Amestecul bisericii în disputele politice, tentativa ei de a juca un rol politic, dă de asemenea măsura gradului de conservatorism al societății poloneze, aflată într-o tranziție lungă și grea. Intelectualitatea poloneză este și ea fragmentată, după ruperea de „Solidaritatea". O parte a rămas fidelă idealurilor stîngii intelectuale anticomuniste, o alta antrenează biserica și practică doctrinele din vecinătatea ei ideologică, o altă parte desfășoară argumente liberale, și o alta militează pentru resuscitarea lumii comuniste. Procentele neocomuniștilor în ultimele alegeri sînt o dovadă. Rusia este acum la ceasul marilor încercări. Un fost aparatchik bolșevic reprezintă speranțele rușilor și... occidentalilor că va scoate fosta U.R.S.S. din bolșevism. Lider populist, manipulator înnăscut de mase, abil minuitor al mass-mediei și propriului său temperament — autoritar și histrionic — Elțin este marele partener al lui Bush, Genscher, Major etc. Un om contradictoriu într-o lume contradictorie, un hibrid într-un amestec de lumi. Un lider pe potriva convulsiilor marelui imperiu. Nicidecum un democrat, unul care înțelege resorturile mecanismelor de reglare ale democrației clasice.

Coborîm în Balcani pentru a vedea același peisaj în care istoria a făcut un pas înapoi. Exemplul fostei Iugoslavii demonstrează cum o societate îndelung pregătită să treacă la reforme, o societate în care modelul stalinist era de mult mîncat pe dinăuntru de forțele pieței, naționalism, de opoziții intelectuale și sindicale, este incapabilă să-și păstreze instituțiile, să supraviețuiască, să asigure o minimă pace socială. Bulgaria, care niciodată nu s-a aflat la nivelul central-europenilor (ex — RDG, Cehoslovacia, Ungaria), face acum eforturi mari să se alinieze progreselor făcute de acestia. Dar reformele economice sînt mult întîrziate, chiar dacă un aer bancar germano-elvețian se face simțit. Albania, desprinsă mai tîrziu, încă nu a început reformele, procesul politic de emancipare abia dacă este continuat de reforme economice și sociale. Cu o populație minim instruită, lipsită de resurse, e puțin probabil ca Albania să progreseze rapid și să-și depășească statutul de cea mai săracă țară a Europei.

Trebuie deci să constatăm că analizele optimiste de la finele anului 1989, după risipirea entuziasmului, după consumarea altor evenimente, după evidențierea naționalismului, a lipsei de soluții economice, a unei mobilități sociale maxime, a multor fenomene de rupere și fragmentare, de crize politice succesive — fostul bloc sovietic trece astăzi, în ce privește tranziția, printr-un recul. Dacă România se integrează acestui proces de „înghețare" a transformărilor, de încetinire a ritmurilor reformei, atunci putem deja descrie evoluția politică din toamna care vine, rezultatele nu sînt imprevizibile, și nici atît de paradoxale.

Acest diagnostic nu este corect decît într-o singură situație, și anume dacă societatea românească nu a depășit încă pragul schimbării raporturilor de forțe pe care toate celelalte societăți deja l-au depășit prin victoriile în alegeri ale partidelor democratice. Chiar și în această situație urmează o recrudescență a conservatorismului bazat pe armată, naționalism, biserică, pe lipsa schimbărilor de structură și de natură a societății românești într-un viitor previzibil.

NU MERITĂ NICI MĂCAR SĂ RIDICI PIATRA!

ANDREEA PORA

În primele cinci minute ale emisiunii, ascultînd lamentațiile mioritice ale d-lui Tatulici, cum că o serie de intelectuali au refuzat din motive de fariseism să participe la ceea ce dînsul a inițiat cu emfază „diseminarea unui fenomen național" ca să vezi obrăznicie, alte „fenomene" nici să se mai găsească în țara asta D. m-am gîndit că aceștia au greșit neștiind. Pentru că, iată, stil, poate printr-o discuție (salvă-de mine !) ar fi reușit să dea măcar senzația de paiițonie. Dar „Măria Sa Tatulici" — cum probabil va fi cît de curînd numit în Totuși iubirea sau în vreun poem scris în răstimpurile lăsate de „viciul" coriteului — s-a întrecut pe sine. În urma unor indicații înalte, a umblat dînsul timp de cîteva luni pe coclauri și prin arhive să găsească urmele celor cîteva fapte bune săvîrșite de A.P. sau măcar niscaiva discursuri, interviuri și poeme care, printr-o ciopîrțire adecvată, să poată crea imaginea omului năpăstuit pe nedrept de niște contemporani nedemni. De parcă acuzele ce i s-au adus și i se aduc poetului ceaușist ar fi fost exclusiv legate de calitatea sa de poet sau ar fi dorit negarea în bloc a acesteia, de parcă nu pentru rolul său nefast de dinainte și de acum este el judecat și blamat.

De ce s-o fi străduit însă atît redactorul TVR-ului să ne convingă de faptul că pe lîngă un „mare poet" (lucru pe care este mai bine să-l lăsăm la aprecierea istoriei literaturii), Adrian Păunescu mai este și un „mare om", ce și-a închinat viața, așa cum ni s-a demonstrat cu obstinație, ajutării nănăstuiților regimului și educării tinerei generații ? De ce acest demers tocmai în acest moment politic, cînd nostalgicii comunismului, printre care un loc de frunte îl ocupă și persoana în cauză, string rîndurile în jurul mult-iubitului de la Cotroceni ? De ce această reabilitare post-festum a unui individ ce-l glorifică pe cei doi împușcați, ce nu-și neagă stîngismul și promovează conflictele interetnice în numele unui fals patriotism ? Nu cumva totul face parte dintr-un plan propagandistic de reafirmare a comunismului cu trei trandafiri la butonieră ? Nu cumva dl. Iliescu intenționează în disperare de cauză să se însoțească în campania electorală cu A.P. pentru a începe să soroovească în versuri pe la casele oamenilor, promițînd bucătării, pămînt și „aranjare de neveste" ?

Pentru că dl. Tatulici a „uitat" să prezinte o mulțime de lucruri în emisiunea-i omagială. Lucruri, pe care cei din generația mea, a elevilor de liceu pe timpul ultimelor spectacole de sunet și lumină păunesciene, le știm prea bine. A uitat dînsul să ne arate și alte fragmente din acele spectacole, în care, coleric și isteric, Adrian Păunescu urla minute în șir la microfon numele celui pe care astăzi, pe bună dreptate, îl plînge, în care practic obliga mii de tineri, dornici de faut a-i asculta pe Doru Stănculescu, Banciu, Mircea Vintilă, Anda Călugăreanu, Șerin Minghiat, Pitiș, Penișoară (mulți dintre acestia refuzînd în ultimii ani să-și mai dea girul), să-l ridice în slăvi pe Ceaușescu. N-au suflat autorii emisiunii nici un cuvînt despre dezmățul nocturn (ce devenise teroarea nărinților) de pe stadioane sau de la Polivalentă, dezmăț încurajat chiar de „viciosul" aflat în discuție, ce primea bilețele de la fete de 16 ani, pe care le „întîlnea" după, sau despre faptul că la sfîrșitul unor asemenea manifestații femeile de serviciu adunau de la locul „evenimentului" saci de... ehilioți și sticle goale. N-am auzit nimic despre coincidențele care făceau ca în fiecare noapte de Paște „poetul" să organizeze cenacluri Flacăra. Și nici despre discurile vîndute la preț de speculă (100—200 lei discul), din care A.P. și-a adunat o parte din milioanele cu care ne sfidă. Sau despre ceea ce s-a întîmplat la Ploiești (1985) cînd, aflat parcă în mijlocul unei crize de narcisism, Adrian Păunescu a oprit lumea să părăsească stadionul, deși ploua torențial („Rămînem aici ! Vom cînta și pe ploaie" !), pentru ca în final, din cauza ambuscadei, să moară cîțiva oameni călcați în picioare... Chiar nu știa domn' Tatulici toate aceste lucruri și încă multe altele, tocmai el, fost tovarăș de arme al „artistului" ? Chiar să nu fi găsit dînsul altă explicație mai plauzibilă decît cea ne care ne-a oferit-o cu privire la prezența „poetului" la Mangalia la acea consfătuire pe țară cu șefii propagandei din județe ? Presupun că nu era greu de imaginat, chiar și pentru un redactor al TVR-ului, motivul pentru care acesta avea acces liber la ceaușești și la politrucii de vîrf ai regimului. Pentru că el era un pion, e drept unul important și care a pus sufletul „în muncă", pe uriașa tablă de șah a terorarei, propagandei și dezinformării comuniste. Cenaclul Flacăra a fost unul dintre cele mai diabolice și mai subtile mijloace de îndoctrinare a tinerei generații.

Chiar dacă emisiunea și-a atins parțial scopul și Adrian Păunescu va începe iarăși să ne intoxice cu ditirambe pe posturile de radio și televiziune (la cererea unor „grupuri de ascultători" fireste), chiar dacă stînga va beneficia de o mai largă răspîndire a ideilor ei prin mărirea tirajului gazetei Totuși iubirea, chiar dacă Iliescu a mai adăugat o cărămidă la uriașul zid dezinformațional construit cu migală în acești doi ani, în nici un caz ea nu a reușit să convingă pe prea mulți că poezia-i una și caracterul alta. Chiar și Celline, în toate prefețele operelor sale, beneficiază de epitetul de „colaboraționist" ! Nimeni nu va judeca poezia lui Adrian Păunescu, independent de răul pe care l-a făcut țării de două ori colaboraționist sau independent de micimea-i umană. Oricît și-ar dori aceasta, ei și domnul Tatulici ! Iar în ce privește „ridicarea pietrei", să nu mizeze grupul de vineri seara pe faptul că nu există în România oameni altfel decît ei, suficient de curaji pentru a face un astfel de rest, indiferenți dacă ei nu merită efortul !

CECILIA TOHĂNEANU

METAFIZICA POLITICULUI

O INTEROGAȚIE ȘI NU O SOLUȚIE

Scopul acestei analize este investigarea politicului — în ipostaza nazistă a totalitarismului modern — din unghiul de vedere al „temeiurilor" lui intelectuale-metafizice. Un asemenea demers este **dificil, dar** și riscant totodată, întrucît unei „explicații" filosofice a fenomenului politic i se poate reproșa oricînd caracterul „speculativ" și, deci, fragilitatea. Conștientă de riscurile acestei **întreprinderi**, mi le-am asumat totuși, cu convingerea că, pentru a avansa în cunoaștere, trebuie să vizăm în primul rînd problema și nu „soluția". Analiza de față va lăsa loc, în mod evident, întrebărilor, îndoielilor și chiar respingerilor. Existența și „fuziunea" de „orizonturi" diferite vor contribui însă la înțelegerea unui subiect pe cît de controversat, pe atît de important.

Abordarea lui mi-a fost sugerată de modalitatea punerii în relație a fenomenului politic **nazist** cu o anumită „moștenire filosofică", sau mod de gîndire, în lucrările **La société ouverte et ses ennemies** și **La fiction du politique** (K. Popper și, respectiv, Ph. L. Labarthe).

Explicația originii totalitarismului fascist necesită, evident, punerea în discuție a contextului istoric concret, a întregului complex de factori economici și sociali, a stării de criză accentuată ce caracterizează Europa anilor premergători celui de-al doilea război mondial. În istorie este însă aproape imposibil de stabilit o „responsabilitate integrală". Înțelegerea motivațiilor, a „temeiurilor subiective ale nazismului" nu mi se pare, de aceea, lipsită de importanță, atîta vreme cît acceptăm că „nici un individ, nici un act nu este singura cauză a unui eveniment istoric" (**Raymond Aron, Introduction à la philosophie de l'histoire**, vol. I, Gallimard, 1981, p. 214). Conștientizarea acestui adevăr ar trebui să preceadă oricărui demers explicativ.

Vom face dovada lucidității și a onestității profesionale doar atunci cînd vom recunoaște: 1. că orice restituire istorică este o construcție retrospectivă, elaborată pe baza unei ipoteze, în funcție de care sînt organizate și selectate datele; această construcție nu trebuie confundată cu devenirea concretă. În cazul de față, fenomenul analizat reprezintă o realitate cu mult mai complexă decît încearcă să-l „cuprindă schema" noastră explicativă; ea interpretează nazismul doar din punctul de vedere al originilor lui spirituale; 2. analiza cauzală în istorie este întotdeauna regresivă. Selectarea unei singure cauze dintr-o multiplicitate de „antecedențe" ține de interesul cercetătorului, de ipoteza de lucru aleasă și, de aceea, într-un anumit sens, ea este arbitrară. Ceea ce nu înseamnă că rezultatele analizei vor fi lipsite de semnificație. Important este să ne interogăm în continuare asupra lor, să le confruntăm cu altele, să acceptăm caracterul lor provizoriu. Pe scurt, să recunoaștem că nici o „construcție" nu se realizează în termenii certitudinii, ci a probabilității.

„MODELUL" GREC, MITUL ORIGINII ȘI NAZISMUL GERMAN

Explicațiile sociologizante ale totalitarismului nazist ignoră aproape în întregime existența unor elemente subiective, în particular, metafizice, prezente, ce-i drept, ca un „adevăr ascuns" în cadrul ideologiei naziste. Punîndu-le în discuție, nu urmăresc transferul responsabilității dinspre factorii obiectivi spre cei subiectivi. Intenția mea nu este să fac responsabilă de constituirea totalitarismului de dreapta (în varianta sa germană) o anumită gîndire filosofică. Vreau doar să arăt că existența notelor comune în concepția platoniciană despre stat (și istorie) și ideologia nazistă ne-ar putea îndreptăți să susținem ideea unei posibile „eficiențe" a „modelului" grec în contextul concret al Germaniei anilor '30.

Imaginea statului hitlerist, centralizat, întemeiat pe principii organice, se regăsește în ceea ce Popper numește „holismul politic" platonician. Prin ideea prioritații ansamblului, a colectivității în raport cu individul, Platon urmărea să justifice necesitatea subordonării față de stat, ca mijloc de menținere a stabilității lui; fiecare individ, rămînînd la locul său, trebuia să se adapteze celorlalți și să se integreze astfel într-o armonie deplină. Dependența absolută față de ansamblu avea o dublă întemeiere: morală — ea fiind cerută de interesul statului, care devine însuși criteriul moralei — și juridică, dictată de cerința respectării legilor normative, prezentate ca reguli imuabile.

Nu definesc toate acestea esența societății totalitare, „închise" (Popper), care anihilează individul și spiritul său critic la adresa normelor și instituțiilor ei? „Platon introduce în Occident teoria organică sau biologică a statului". Degenerarea statului este pusă pe seama degenerării naturii umane, înțeleasă ca degenerare biologică a rasei umane. Ea s-ar fi datorat pierderii purității rasei gardienilor, prin amestecul sîngelui lor „nobil" cu acela „grosier" al lucrătorilor.

Crearea unui nou stat, puternic și stabil, trimite la „mitul originii" (pe care-l vom regăsi în cadrul ideologiei naziste). Acest stat trebuie să fie cît mai aproape de cel **original**, adică de statul inițial, caracterizat prin guvernarea „naturală" a masei de către „elita înțeleaptă". Teoria biologică a statului, alunecînd în misticism și superstiție, va fi reluată de nazism sub forma unei teorii „pseudoraționale a controlului speciei".

Nu se poate deci contesta afinitatea programului politic hitlerist cu modelul grec (platonician) de construire a societății totalitare. Labarthe este de părere că „himera greacă" era în anii '30 extrem de puternică în Germania, manifestîndu-se nu doar în sfera politicului, dar chiar în aceea a artei, urbanisticii, arhitecturii.

Statul trebuia să fie, după Platon, o **imitație** cît mai exactă a modelului, a Formei de stat: același procedeu al imitației va sta la baza instituirii și a constituirii politicului în forma totalitarismului modern (de dreapta și de stînga). „Rivalitatea cu Antichitatea este fondatoarea politicii moderne", scrie Labarthe. „Începînd cu Renașterea, Europa este victima Antichității... Imitația este aceea care reglează construcția Modernului".

Prin întoarcerea în trecut, Germania urmărea să găsească un **„stil propriu"**, modelul autofundării ei. Trebuia, deci, să (re)înceapă cu începutul „grec" (Heidegger). Mitul originii și seducția Greciei erau prezente deja la Hegel. Grecia reprezenta începutul istoriei „autentice" și, de aceea, „adevărata renaștere a spiritului" trebuie căutată la greci. Acolo „ne simțim imediat la noi acasă", scrie Hegel. Poate nu este riscant să afirmăm că enunțul prefigurează teza identității spirituale europene, susținută și de Heidegger, care, la rîndul său, „descoperă" în greci și germani existența unui spirit comun — acela al apartenenței la o patrie.

Găsirea unui „stil propriu" întîmpina pentru Germania o dublă dificultate. În primul rînd, trebuia smuls Franței monopolul artei, al culturii, civilizației, adică „monopolul modelului antic" (Labarthe). În al doilea rînd, trebuia descoperit fondul mistic, natural al Greciei, nealterat de latinitate (Roma era modelul „proastei imitații"); prin urmare, o Grecie rămasă neimitată. Refuzul stilului latin semnifică năzuința spre un model mai **arhaic, natural**, spre descoperirea religiei „autentice" a grecilor, creștinismul fiind un corp străin spiritualității europene. Aici, în acest fond „natural" al Greciei, trebuia căutată posibilitatea unei **originalități pure**. Aici, Germania descoperă „modelul" autoformării ei. Fascinația și tentația exemplarității este pentru ea atît de puternică, încît imposibilitatea de a o realiza va sfîrși printr-o catastrofă. Germania, conchide Labarthe, s-a epuizat tocmai în neputința unei imitații geniale, „sucombînd într-un fel de psihoză sau schizofrenie spiritual-istorică ale cărei semne (și victime) prevestitoare au fost unele dintre cele mai prestigioase genii ale sale, de la Hölderlin la Nietzsche. De altfel, numai o logică schizofrenică a fost în stare să autorizeze ceea ce nu putea fi conceput: Exterminarea".

Pe fondul prăbușirii social-democrației europene, cultul statului, al națiunii și al istoriei, preluate de la Platon prin intermediul lui Hegel, a găsit sprijin în rîndul maselor, care-și pierduseră credința în libertate. Filosofia hegeliană pregătise deja premisele teoretice ale justificării totalitarismului. Dacă istoria este guvernată de Rațiune, statul nazist nu era altceva decît întruchiparea acesteia. Identificarea realului cu rationalul conducea la această concluzie. Și, în plus, la concluzia că individul trebuie să accepte rolul său de „instrument" prin care Istoria își realizează finalitatea dictată de Rațiune. Cînd Popper numește fascismul un „hegelianism de dreapta", el are în vedere, desigur, această latură a filosofiei lui Hegel. Critica popperiană a concepției lui Platon și Hegel despre stat și istorie rămîne, sub acest aspect, perfect valabilă și facilitează o înțelegere mai complexă a totalitarismului modern (de dreapta sau de stînga).

ONTOTIPOLOGIA NAZISTĂ

Rasismul (antisemitismul) se fundamentează din punct de vedere teoretic pe ceea ce Labarthe numește „ontotipologia nazistă". Așa-zisul „mit nazist" nu are, într-un anumit sens, nimic mitologic, deoarece nazismul nu reactivează nici un mit. Mai degrabă el vrea să se construiască și să se prezinte pe sine ca **mit**, respectiv ca **putere unificatoare** a poporului după un model al identității — **tipul arian**. Autocrearea mitului arian reprezintă un scop în sine; desțeptarea puterii lui înseamnă, în fapt, „adezlunea pură și participarea totală la mit și la tip".

„Rațiunea" (spirituală) a eliminării evreilor era pregătită (construită): ei nu pot intra în categoria acelor „forțe și direcții fundamentale" concepute (înțelese) a participa la procesul (re)nașterii poporului. Din următorul motiv: evreii nu au mituri și resping orice mituri și idoli, de unde absența unei configurații spirituale și rasiale; caracterul „inform și inestetic" al acestui popor. Ei n-ar reprezenta numai un contra-tip (al tipului arian), ci „absența însăși a tipului", ceea ce ar explica ușurința cu care intră în orice cultură și stat, iar pe de altă parte, incapacitatea de a fi fondatori sau creatori de cultură (ni se pare suficient să amintim doar și numele lui Einstein pentru a răsturna afirmația). Evreul rămîne o ființă „mimetică" la infinit, amenințînd cu degenerarea civilizației pe care el „parazitează", datorită înclinației lui spre distrugerea miturilor. Străin spiritualității europene, iudaismul trebuie să dispară. „Ceea ce vrea să nimicească Hitler în evreu... este în mod precis «omul eliberat de mituri»".

Se poate susține însă teza „omogenității Occidentului" sau a „identității europene", pentru a conchide că iudaismul este un „corp străin"? Rezultat al unor multiple interferențe spirituale, cultura europeană reprezintă, dimpotrivă, o unitate în diversitate. Și, probabil, tocmai aceasta explică și forța ei creativă excepțională.

Ontologia nazistă, întemeiată pe noțiunea fundamentală de tip, este o construcție irațională, apelînd la sentimente, la emoția identificatoare a maselor, care conduce în mod necesar la rasism.

(Continuare în numărul viitor)

FUNCȚIONARE MAGICĂ

(Urmare din pag. 3)

țiile din conducerea P.A.C. sînt posibile, în viitor, relații mai strînse între mișcarea civică și cea politică. Dar ce logică au pe acest fundal declarațiile cu privire la „mama care și-a înjunghiat fiul"? De unde pînă unde „interdicția" pusă Alianței de a nu avea propria ei opinie — partidul refuzînd ideea unui dialog care să pregătească opinii comune? Luarea de poziție a unei personalități publice de calitatea lui Ștefan Augustin Doinaș a creat multă emoție. Din păcate, așa cum am arătat, ea nu are consistență. Și nu a adus nimic bun.

Un motiv de frustrare a majorității liderilor de opinie amintiți a fost neconsultarea filialelor A.C. în legătură cu propunerea lui Emil Constantinescu. „Lipsă de democrație", s-a afirmat. Nu cunosc însă nici o declarație în legătură cu absența democrației, la anunțarea candidaturii lui Nicolae Manolescu fără consultarea filialelor P.A.C. — cu care ocazie s-a încălcat, cum am amintit, și un protocol scris. Nu vreau să spun prin asta că decizia conducerii P.A.C. la momentul respectiv nu ar fi fost motivată. Dar cei care au fost atît de severi în analiza ultimelor evenimente din Convenție, asumîndu-și un fel de ascedent moral, ar trebui să știe că fundamentală pentru moralitate este consecvența. Cît poate fi de convingătoare utilizarea răsfățată a unui principiu? Din păcate și în acest caz este vorba cel puțin de o lipsă de informație. Susținerea lui Emil Constantinescu s-a făcut în urma unui vot în Consiliul de Coordonare al A.C. Prin asta Consiliul de Coordonare nu și-a depășit în nici un fel atribuțiile stabilite prin statut. Mica istorie a problemelor apărute în Convenție, povestită mai sus, sugerează cît de fluide au fost discuțiile, și în urma lor, disponibilitățile actorilor politici implicați în investitura candidatului C.D. O dezbatere pe această temă la nivelul filialelor Alianței ar fi fost depășită de timp; ar fi fost chiar deplasată, în afara unui dialog (imposibil) cu argumentele și contrargumentele celorlalți parteneri din Convenție. Nu ar fi prima dată cînd presa noastră, care ar trebui să amelioreze cultura politică a cititorilor, folosește cuvîntul „democrație" într-un mod foarte primitiv și culmea, într-un context în care protestează împotriva dreptului de a propune o candidatură alături de altele.

Dar cultura politică este doar o fațetă a chestiunii mai largi, a analizei și descrierii unei situații care implică direct responsabilitatea cititorilor.

(Va urma)

CONFERINȚE DE PRESA

RECONCILIEREA NAȚIONALĂ

VIA GH. FUNAR

(Conferința de presă a P.U.N.R. din 16 iulie a.c.)

Pe măsură ce ora alegerilor se apropie, „cartea" transparenței este jucată (sau mimată) cu tot mai multă insistență. Este și cazul P.U.N.R., care, după o săptămînă de pauză, a încercat o revenire în forță, trimițînd în fața ziariștilor un tandem (senatorul Adrian Moțiu și deputatul Ioan Gavra) dispus să abordeze cît mai multe subiecte. Dacă s-ar fi putut, pe toate. Cum „lucrul bun iese la nouă luni", ne vom amîna plăcerea de a comenta ideile economice ale acestui partid pentru ziua cînd vor fi definitivate și transpuse într-un program în adevăratul sens al cuvîntului.

Obiectivul principal al conferinței de presă a părut să fie prezentarea într-o lumină cît mai favorabilă a candidaturii filialei Cluj-Napoca pentru investitura prezidențială, d-l Gheorghe Funar. Am aflat astfel că ofensivul primar „aplică la modul rațional legea", că „este extraordinar de corect", fiind „obligat să îndrepte trăznăile făcute de F.S.N. la Cluj". D-l Gavra consideră că „toate dispozițiile lui Funar sînt legale" și „tot ce s-a scris despre activitatea lui ca primar este fals". Folosind un limbaj deosebit de viu, dumnia sa a apreciat protestul Alianței Civice în legătură cu dispozițiile d-lui Funar drept „hilar, fantezist, calomnios, de tip comunist", iar „Alianței Civice, unde s-au pripășit cei mai umili slujbași ai ideologiei comuniste (cu exemplificările de rigoare), îi convin doar selectiv actele normative din legislația României". Ziariștii nu au primit lămuriri suplimentare în ce privește „exemplificările de rigoare", dar s-au liniștit aflînd că d-l Gavra nu crede, totuși, că „Ana Blandiana e handicapată" (!). E mult, e puțin ? Oricum, revenind la candidatura lui Gheorghe Funar, acesta va primi (sau nu) investitura partidului pentru cursa prezidențială, în competiția internă cu alte (probabile) două-trei propuneri, competiție ce se va desfășura în jurul datei de 25 iulie. Am mai aflat, pe aceeași temă, că P.U.N.R. se orientase inițial către d-l Mircea Druc, dar discuțiile s-au întrerupt în clipa în care acesta a contactat mediile F.S.N. și, în final, M.E.R. Și că o altă variantă de peste Prut, d-l Alexandru Moșanu, a trebuit abandonată odată cu reizbucnirea violentă a războiului în Transnistria.

În ceea ce privește alegerile parlamentare, aliantele vor fi doar post-electorale. Încercarea (dorită de P.U.N.R.) unei mai mari apropieri de P.N.L.-Cîmpeanu a eșuat, date fiind pretențiile exagerate ale liberalilor. În nici un caz nu se prevede o alianță cu F.D.S.N., despre care „nici măcar nu se știe ce concepție politică are".

Am păstrat intenționat pentru final o remarcă a d-lui senator Moțiu : „D-l Iliescu este un om speriat ; are senzația că în clipa cînd nu va mai fi președinte, va fi pus la zid. Asemenea lui ghicesc mulți din cei patru milioane de foști membri P.C.R. Consider că trebuie neapărat să ajungem la o reconciliere națională, să alungăm frica", Frumos spus. Numai că tensiunile din societatea românească nu țin numai de politic. Să fi uitat d-l senator de atît de artificial întreținuta tensiune interetnică, la creșterea căreia, nu o dată, atitudinea P.U.N.R. a contribuit substanțial ? Dacă vom reuși să alungăm cîndva frica din sufletele oamenilor, atunci efectul în plan politic nu va fi doar dispariția grupărilor politice formate pe criterii etnice, ci și a celor naționalist(e). Vom avea reconciliere numai atunci cînd limba în care este scrisă firma unei farmacii nu va mai constitui obiect de interminabile și aberante „dezbateri" parlamentare.

MIRCEA ZAMFIR

MATURITATE POLITICĂ LA P.A.C.

Conferința de presă a Partidului Alianței Civice de luni 20 iulie, de la sediul G.D.S., a demonstrat lipsa de clarviziune a ziariștilor români care nu pot vedea mai departe de „evenimentul zilei", iar evenimentul zilei de luni era propunerea P.N.L. privind candidatura Regelui Mihai la președinție. Așa că l-au agresat pe liderii P.A.C.-ului (Nicolae Manolescu, Stelian Tănase, Ștefan Radof, Nicolae Constantinescu, Călin Anastasiu, precum și pe invitatul special, Alexandru Paleologu, candidat pentru Senat) cu întrebări despre P.N.L. Numai că, marți, evenimentul zilei era refuzul Regelui Mihai de a accepta o astfel de candidatură. Rezultatul a fost că s-a discutat excesiv despre Radu Cîmpeanu și Adrian Păunescu. Păcat de vremea pierdută, pentru că, după alegerea candidatului unic, Convenția Democratică făcuse greșeala de a nu mai fi prezentă în viața publică, iar conferința de presă P.A.C. era prima ieșire în public, gîndită pentru a lămuri aspectele strategiei interne a acestui important partid, precum și relațiile cu aliații politici din cadrul Convenției Democratice.

Cu toate acestea, răspunsurile date de liderii P.A.C.-ului, mai ales de Nicolae Manolescu, secondat cu strălucire de Stelian Tănase și Călin Anastasiu în probleme de orientare și de analică, au dovedit o maturitate politică pe care am dori-o imitată și de alte partide. P.A.C. nu impune filialelor sale județene, municipale, rurale desemnarea candidaților locali, întrucît ei sînt cunoscuți mai bine acolo decît la nivel central. În schimb, atunci cînd este vorba de stabilirea priorităților pentru desemnarea candidaților locali în cadrul Convenției Democratice, se merge pe principiul de a fi aleși candidații cei mai valoroși, indiferent de partidul din care fac parte. Îngrijorător pentru C.D. este că există suprapuneri între partide și în zonele bine reprezentate și în cele slab reprezentate, astfel încît în zonele unde P.A.C. este puternic și P.N.T.C.D. sau P.N.L.-A.T. sînt puternice, pe cînd în alte zone toate partidele sînt mai puțin puternice. Ca o problemă de principiu, există un protocol în cadrul Convenției Democratice care interzice admiterea „disidenților" de partide (astfel, dacă „partidul" domnului Cataramă, desprins din P.N.L.-A.T., ar dori să intre în C.D., ar fi imposibil, după cum, atîta vreme cît P.N.L. era membru, nu putea intra P.N.L.-A.T.). În atitudinea față de statutul și poziția celor legați de regimul trecut, poziția P.A.C. este extrem de nuanțată : în spiritul Punctului 8 al Proclamației de la Timișoara, se cere dispariția temporară din viața publică, din funcțiile de decizie, a celor care au deținut funcții importante în cadrul P.C.R., a celor vinovați de acte antisociale și crime în numele ideologiei comuniste, a celor care au lucrat în Securitate sau au colaborat cu ea. De altfel, la intrarea în P.A.C., pe răspundere și încredere, se cere o declarație în acest sens noilor membri. În schimb, cu simplii membri de partid nu are nimeni nimic.

În încheierea acestei relatări, poate că nu ar fi lipsit de interes să reluăm ideea d-lui Alexandru Paleologu potrivit căreia toate violențele din Europa de Est (pseudo-războaiele civile, violențele devastatoare interetnice) au un centru unic — Moscova — și urmează un unic scenariu, stereotip și ușor de ghicit. Faptul că partidul-monolit (P.C.U.S.) și brațul său înarmat (K.G.B.) ar fi dispărut nu constituie decît o fictiune politică pe care faptele istorice o infirmă. Ele opresc peste tot, cu succes, după cum s-a văzut, „procesul comunismului". Prin urmare, concluzia occidentalilor și strigătul lor de victorie — **Comunismul a murit !** — sînt premature. Comunismul are o agonie abjectă, așa că pericolul este deschis în continuare. Or, deși vedem cu toții acest lucru, ne comportăm de parcă totul ar fi reintrat în normal. **(DAN PAVEL).**

PRESA — MAI PUTERNICĂ DECÎT PUTEREA ?

Ultimele conferințe de presă de la Palatul Cotroceni și sediul guvernului semnalează un lucru îmbucurător : **în raport cu puterea, presa devine tot mai puternică.** Siliți tot mai des să joace pe scena politică în conformitate cu regulile și procedurile democratice, guvernanții de azi pierd sistematic avantajul conjuncturii cîștigat prin crimă, înșelăciune, ilegitimitate, minciună și corupție. Siliți să joace în conformitate cu regulile transparenței și sincerității, cei de la putere se trezesc vădit incomodați în obiectivul camerei de luat vederi, pe prima pagină a vreunui ziar sau în colțul vreunei rubrici neînsemnate de revistă. Oamenii îi văd așa cum sînt, adică plini de slăbiciuni, păcate, vicii, goi pe dinăuntru, iar consecința este că nu îi vor mai vota.

Diatribele președintelui Ion Iliescu împotriva „libertăților" presei (inclusiv a aceleia de a-și pune întrebări cu privire la viața intimă a personalităților publice) demonstrează de fapt opacitatea totală față de sensul și funcțiile presei într-o societate modernă, informatizată. Cam la fel ar fi reacționat și Ceaușescu dacă ar fi ajuns în aceeași ipostază de a nu mai avea practic nici o putere asupra presei. Numai că guvernanții noștri nu mai au ce face. S-au convins că de doi ani și jumătate încoace, de cînd sînt la putere, occidentalii nu mai sînt dispuși să le acorde nici credite, nici credit pînă nu-și schimbă năravurile, inclusiv în atitudinea față de presă. Mult mai pragmatic, primul-ministru Stolojan a început deja să pună în practică ceea ce în Occident este un mod curent de lucru al oricărui guvern : nu numai că ziariștii au căpătat un acces mult mai mare la informații, dar premierul, după ce a mulțumit presei pentru semnalele lansate (de pildă, în afacerea deșeurilor), a recomandat biroului de presă al guvernului să se facă dosare de lucru pentru fiecare ministru după semnalizările apărute în presă.

Nu știu care va fi componența viitorului parlament, nici a viitorului guvern, nici a viitoarelor birouri de presă. Cert este că ele vor avea toate enorm de lucru, dacă metoda lansată acum va deveni o obișnuință. Va trebui ca birourile de presă, ministrii, parlamentarii, judecătorii, procurorii, poliția, administrația să ia toate colecțiile de ziare apărute de la revoluție încoace și să-și facă dosare în mai multe probleme : revoluția, evenimentele de la Tîrgu Mureș, Piața Universității, alegerile de la 20 mai 1990, minieriadele, catastrofa economică a țării, Constituția fesenistă, legislația fesenistă, procesele feseniste, privatizarea fesenistă, precum și într-o mulțime de alte probleme mai mici, dar din care este făcută viața noastră de astăzi. Atunci se va vedea și ze va înțelege care este puterea presei într-un stat de drept. Abia atunci presa va fi mai puternică decît puterea. Iar atunci se va mai vedea ceva : cît de tare a fost folosită presa, care nu era vizată în sintagma „o anumită parte a presei", pentru falsificarea tuturor dosarelor de mai sus. Va exista și un dosar al presei. Ghiciți ce publicații și ce gazetari vor fi cuprinși în el ! **(D.P.)**

UN PREȘEDINTE PENTRU ÎMPROPRIETĂRIRE

„Politică acum în România înseamnă rezolvarea corectă a dreptului de proprietate al cetățenilor. Restul e politicianism". Radicalitatea cuvintelor d-lui Constantin Cojocaru caracterizează aproape în întregime conferința de presă de joi 16 iulie a.c. a Solidarității Naționaț Democrate. În lipsa principalului incriminat — dl. Adrian Severin, președintele Agenției Naționale pentru Privatizare —, acuzele s-au putut revărsa într-o succesiune continuă. Rezumînd : în 18 iunie au fost introduse sesizări la Senat și Procuratură privind ilegalitățile comise de A.N.P. ; cu legea 15, Parlamentul a încălcat dreptul de proprietate al cetățenilor, prin împroprietărirea nelegitimă a statului cu 85% din capitalul fostelor unități economice de stat. Datorită A.N.P., restul de 15%, destinat cetățenilor, a fost de fapt redus la sub 1% ; este o acțiune deliberată, făcută înainte de a se îndeplini condițiile cerute de lege. S-a grăbit premeditat procesul de distribuire pentru a se arunca praf în ochii cetățenilor ; actuala reformă va duce la stadiul de acum 20—25 de ani din America de Sud — concentrarea puterii economice în mîna unei oligarhii financiare și menținerea în sărăcie a populației. Afirmațiile d-lui Cojocaru, au fost aprobate și de dl. Gh. Vrînceanu (secretar executiv P.E.R.), dar mai ales susținute de profesorul Albu (F.D.S.N.), care referindu-se la „monstruoasa afacere a certificatelor de proprietate", a cerut imediata sistare a emiterii și distribuirii acestora.

Presa a fost îndeobște pasivă și nu a amendat „varianta Cojocaru" asupra împroprietăririi, al cărei punct principal îl constituie trecerea, în mod aratuit, a întregii averi naționale în proprietatea celor 6 milioane de familii de cetățeni ai României. Pentru a reuși prezentarea și impunerea doctrinei sale economice, dl. Cojocaru este deschis oricărei colaborări, depunîndu-și totodată candidatura la președinție. **(M.C.)**

DIVERSIUNE SAU REALISM?

● Pînă în acest moment s-au aliniat la startul pentru cursa prezidențială nici mai mult nici mai puțin decît 17 candidați, iar lista, așa cum s-a văzut, rămîne în continuare deschisă. Chiar prea deschisă ; s-au îngrămădit acolo lîngă oameni de o certă valoare, comuniști înrăiți, șmecheraș și diversioniști, milionari, foști securiști...

● De aceea, propunerea d-lui Radu Cîmpeanu de simbătă 18 iulie a provocat reacții dintre cele mai diverse ; de la bucurie la suspiciune, de la revoltă și indignare, la speranță. Chiar și tabăra liberală nu a fost scutită de sentimente contradictorii.

● De fapt, în cadrul Convenției P.N.L. au fost, conform declarațiilor d-lui Putu Siru (secretar executiv al filialei Vrancea și directorul campaniei electorale), mai multe propuneri, ce fuseseră discutate în prealabil în cadrul organizațiilor locale. Dl. Radu Cîmpeanu a fost propus de „un reprezentant din diasporă, cetățean austriac și viitor candidat pe listele din Vrancea, dl. Murgu Ștefan ; dl. Ionescu Quintus de către organizația Galați și dl. Danielescu de organizația Constanța". Deși dl. Cîmpeanu a obținut 44 de voturi pentru, dînsul „a cedat", după expresia d-lui I.V. Săndulescu, în favoarea regelui Mihai.

● În cadrul conferinței de presă ce a urmat întîlnirii, președintele P.N.L. a recunoscut faptul că nu au fost purtate înainte nici un fel de discuții cu Regele Mihai și nici cu ceilalți membri ai partidului, știrea fiind o noutate absolută pentru ambele părți. Ineditul situației : un rege candidat la președinție, deși constituțional „regele Mihai este cetățean român", deși, beneficiind de cîteva precedente în istorie, „o situație similară a fost în secolul trecut, altele în Franța și acum un an și jumătate cu Otto de Habsburg" (Radu Cîmpeanu) — a fost explicat prin „șansele sigure pe care le are regele de a-l îndepărta de la președinție pe Iliescu".

● Întrebat asupra disponibilității de a încheia alianțe în cazul unui răspuns afirmativ din partea Majestății Sale, dl. Cîmpeanu a spus că „toate propunerile de alianțe în vederea acestui obiectiv vor fi acceptate".

ANDREEA PORA

Dl. Nae Bedros **a răspuns la următoarele întrebări :**

— Știați că se va face această propunere ?

— Categoric nu. Pentru toată lumea a fost o mare surpriză. Eu coordonez organizația P.N.L. pe București, care are șapte sectoare. În fiecare, candidatura a fost îndelung dezbătută și toate sectoarele au susținut unanim candidatura președintelui Cîmpeanu. Alături de poziția noastră au fost în cadrul întîlnirii de astăzi alte 42 de organizații. Celelalte au avut rezerve, considerînd că prezența d-lui Cîmpeanu este mai utilă la conducerea partidului.

— Considerați ca realistă această propunere ?

— Sînt unul dintre cei care au susținut o candidatură independentă. Contam ca această persoană să beneficieze de sprijinul a cît mai multor partide politice.

— La cine vă gîndeați ?

— Vă mărturisesc că la un om al bisericii.

— Există o serie de contradicții în această propunere : au fost luate ele în calcul ?

— Mi-e greu să spun... e adevărat, există foarte multe lucruri contradictorii... dar ați văzut că totuși nu este o premieră...

— Mizați pe creșterea popularității partidului ?

— Aș fi ipocrit dacă aș spune că nu. Cred că opinia publică va primi favorabil propunerea. Majestatea Sa are o sarcină foarte grea, o misiune istorică și cred că ar fi bine să accepte.

Pentru revista 22, dl. Radu Cîmpeanu **a răspuns la două întrebări.**

— Indiferent de răspunsul Majestății Sale, mizați pe o creștere a popularității partidului ?

— Popularitatea partidului este în creștere de peste o lună de zile conform tuturor semnalelor pe care le avem, așa că nu avem nevoie de așa ceva.

— Este aceasta o propunere formală pentru ca, în final, tot dumneavoastră să candidați la președinție ?

— Este o propunere foarte utilă, această candidatură îl va putea înlătura pe Iliescu de la putere.

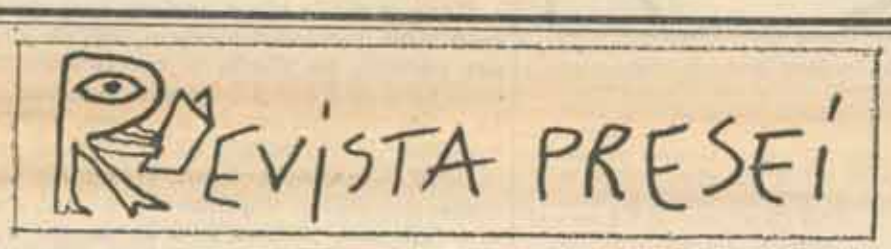

Istorii, scenarii, paralele

Evenimentul zilei constituie marea lovitură de presă a ultimei luni. Creierul acestei publicații, Ion Cristoiu, este un cunoscător avizat al publicisticii interbelice, ale cărei rețete le folosește întocmai, cu toate avantajele și dezavantajele care decurg de aici. Nu este primul care o face, cotidianul său „de informație" a ajuns la 25 de numere, în timp ce o gazetă făcută exact pe aceleași rețete, de multe ori însă chiar mai bine, fără ilustrații, dar cu reclame, cum este **Monitorul** din Iași, a depășit 300 de numere. În raport însă cu cotidienele de circulație națională **(România liberă, Adevărul, Tineretul liber, Cotidianul)**, gazeta lui Cristoiu reprezintă un cîștig în profesionalitate. Reducerea informației la esențial, administrarea ei în doze separate (de pildă, dintr-o banală conferință de presă prezentată cenușiu în **România liberă** sau **Adevărul, Evenimentul zilei** scoate uneori 5—6 articole separate, cu titluri șocante, cu supratitluri sau subtitluri, cu head-line-uri și bumbi), face din revistă un bun de consum extrem de digerabil. Atît de digerabil, încît cititorului i se administrează cam orice, în special scenarii, la care Ion Cristoiu se pricepe însă ceva mai puțin decît Ioan Iluduca. Dacă i s-ar administra, ca în oglindă, lui Ion Cristoiu propriile lui scenarii, ne-am îngrozi. Am ajunge, de pildă, să credem că Trustul de presă „Expres" nu este o simplă tentativă de monopolizare a presei pe baza legilor pieței libere și ale concurenței, ci urmărește o miză politică. Am ajunge să credem că publicațiile distribuite în exclusivitate prin rețeaua de difuzare „Expres" nu au avut o soartă dintre cele mai fericite, nu din neglijențe manageriale, ci în conformitate cu un plan. Exemple s-ar găsi, de la **România literară** și **Meridian**-ul lui Dorin Tudoran, pe care toată lumea îl căuta, dar nimeni nu-l găsea în chioșcuri, pînă la **Cuvîntul**. Cînd intelectul nu raționea, se la după fapte, orice concluzie e îndreptățită. Să vedem cîteva fapte. Primul număr a prezentat cititorilor un îndoielnic sondaj de opinie realizat la Timișoara și Tîrgu-Mureș, în care în preferințele alegătorilor pentru președinție pe primul loc se situa Ion Iliescu. Nici în mai 1990 nu s-ar fi putut face o afirmație asemănătoare fără a provoca îndoiala. **Evenimentul zilei** este plin de dezvăluiri senzaționale, care, împreună cu editorialele lui Ion Cristoiu, par a fi lovituri puternice date Convenției Democratice, ale cărei partide par de fapt niște asociații ale infiltraților din Securitate/S.R.I. Ridiculizarea Bisericii, zădărnicirea monarhiei și regelui Mihai în termenii mișcărilor politicianiste par a sugera publicului un scenariu de discreditare. Să zicem că nu e vorba de nici un scenariu, ci de subconștientul redactorului-șef, care, disimulat și inhibat de noile realități politice, lese la iveală într-un mod comic. În spatele tuturor acestor fapte se întrevede obsesiva „teorie" politică despre lupta dintre „albi" și „roșii" a lui Ion Cristoiu, cu care el își chinuia pînă acum vreo doi ani și jumătate interlocutorii. Pentru cei care au îndoieli și vor să le aprofundeze, le sugerez să citească editorialul **Cazul „Tineretul liber"** din **Expres-Magazin**, unde Ion Cristoiu vorbește pe bună dreptate despre încercarea fedesenistă de a pune mîna prin Lucian Cornescu pe o anumită parte a presei. Dacă s-ar confirma ipoteza din **Expres** a legăturii dintre (candidatul) Viorel Sălăgean de la **Adevărul** și Partidul Socialist al Muncii, ce ne-ar împiedica să credem că și **Evenimentul zilei** face anumite jocuri ? Scenariul cel mai bun pentru un asemenea cotidian ar fi însă altul : să facă presă de informație, așa cum și-a propus. Și pentru că tot îșI prezintă reclama televizată în manieră CNN, poate că ar fi un exercițiu util să încerce și alte rețete, de pildă cea a presei anglo-saxone, poate că așa o să-și afirme în cele din urmă obiectivitatea și acuratețea informațiilor, asupra cărora se revine cu corectări mai tot timpul.

(Herodot al II-lea)

U.D.M.R. VA DA TOT SPRIJINUL CANDIDATULUI UNIC AL CONVENȚIEI

● Nu-i un secret pentru nimeni (a spus Domokos Géza la conferința de presă din 16 iulie ținută la sediul U.D.M.R.) că electorii U.D.M.R. au avut altă preferință pentru candidatul unic al Convenției (pe dl. Nicolae Manolescu). Însă la ultimul tur de scrutin l-am votat cu convingere pe dl. Emil Constantinescu. Ca geolog, dl. Emil Constantinescu a bătut munții Transilvaniei, a întîlnit nenumărați oameni, din toate categoriile sociale, a avut multe serii de studenți, răspîndite în întreaga țară, cunoaște structurile economice, juridice și culturale europene, astfel încît se poate avea încredere în interesul său pentru deschiderea spre lume a României. Este drept, am primit din țară semnale să fim atenți în privința candidatului pe care îl vom susține la alegerile prezidențiale, pentru că electoratul maghiar care l-a votat, în mare parte, la 20 mai 1990 pe dl. Radu Cîmpeanu s-a simțit frustrat în așteptările sale de comportarea politică ulterioară a acestuia. Conducerea U.D.M.R. a decis că vom da tot sprijinul candidatului unic al Convenției, recepția mesajului nostru a fost pozitivă, iar primele apariții ale d-lui Emil Constantinescu au dat speranțe electoratului nostru în privința continuării procesului de democratizare a României.

● Dl. Domokos Géza a mai oferit informații despre Consfătuirea extraordinară de la Băile Harghita (11 iulie) la care s-au luat hotărîri privind campania electorală și listele pentru alegerile legislative, la care s-a acordat autonomie consiliilor județene. Listele se vor definitiva la Convenția de la Brașov (25 iulie). Platforma electorală, aflată în curs de elaborare, se bazează pe programul electoral U.D.M.R., votat în unanimitate la Congresul de la Tg. Mureș.

● Dar ce are de reproșat U.D.M.R. actualului președinte al României și viitor candidat — Ion Iliescu ? La această întrebare lansată din sală au răspuns și dl. Domokos Géza, liderul U.D.M.R., și parlamentarul Verestoy Attila. Nu am constatat interesul d-lui Ion Iliescu față de problema minorităților. Numai cu noi de cîte ori s-a întîlnit și a luat notițe, din păcate însă doar atunci cînd se creaseră tensiuni. După experiența fostei U.R.S.S. și a fostei Iugoslavii, problema relațiilor interetnice a dobîndit o altă dimensiune, lucru pe care Ion Iliescu, cel care se apropie acum de un nou mandat prezidențial, l-a înțeles. Numai că, spunînd asta, nu înseamnă deloc că eu doresc ca dl. Ion Iliescu să dobîndească un nou mandat. Nu. Pentru că dl. Ion Iliescu este primul vinovat pentru toate problemele (mici și mari) care n-au fost scoase în acest timp la iveală. Dl. Ion Iliescu este primul vinovat pentru faptul că s-au pierdut acești doi ani: la această oră am fi putut avea o lege a minorităților, un institut al minorităților. Desigur, față de situațiile de criză din jur, România se află într-o stare de pace, la care un rol pozitiv a avut și comunitatea maghiară (iertată să-mi fie lipsa de modestie), care nu a cedat provocărilor. Este mult mai greu să repari decît să prevezi (a adăugat dl. Verestoy Attila). Întîlnirile cu Ion Iliescu au avut loc toate în momente cînd situațiile erau degradate. În primele zile ale lui ianuarie 1990, C.F.S.N. a dat o declarație a drepturilor minorităților naționale, care, din păcate, a rămas o simplă hîrtie. Dl. Ion Iliescu nu are informațiile necesare, nu vede problema minorităților în toate conexiunile ei, nu are analiști, metode, instrumente pentru a intra în profunzimea acestei discuții. Nu trebuie să se discute doar cu noi, ci această problemă a minorităților trebuie să fie o componentă firească a celorlalte. Nu știu (a continuat dl. Domokos Géza) dacă reținerea față de noi s-a datorat în special faptului că sîntem maghiari, ori faptului că ne-am aflat în **opoziție**. Poate ar fi avut altă atitudine dacă eram mai aproape de partidul majoritar sau de guvern. Într-un stat de drept, răspunderea revine guvernului, dar ei nu se pot lipsi de opoziție. Credem că după alegerile din toamnă va fi nevoie de o nouă definire a rolului opoziției. În această privință, dl. Emil Constantinescu s-a pronunțat și a promis că va fi un promotor al consultării opoziției în optiunea de guvernare. **(G. A.)**

„Mai puțin bogați, dar mult mai curați"

La conferința de presă săptămînală din 21 iulie a.c., P.N.L.-A.T. și-a exprimat punctul de vedere față de propunerea P.N.L. de a susține în alegerile din septembrie candidatura la președinție a Regelui Mihai I, considerînd-o nu numai o impolitețe față de instituția monarhică, ci și o dovadă a incompetenței politice a d-lui Cîmpeanu, cu consecințe negative asupra mișcării liberale.

La întrebările ziariștilor referitoare la ruptura din P.N.L.-A.T., dl. Dan Trepcea a răspuns că excluderea unor membri din Comitetul Director (cu ambiții mai mult economice decît politice) nu trebuie interpretată neapărat ca o sciziune. După opinia sa, partidul s-ar afla acum într-o situație mai stabilă : „mai puțin bogați, dar mult mai curați".

În ce privește intrarea d-lui Andrei Plesu în P.N.L.-A.T, s-a menționat că, deocamdată, nu există decît o acceptare verbală, deși e posibil ca domnia sa să candideze pentru Senat pe listele P.N.L.-A.T.

În legătură cu suma cu care vor contribui la finanțarea campaniei electorale a Convenției Democratice s-a afirmat că cifra de 50 milioane lei anunțată anterior era estimată în eventualitatea participării pe liste separate, cota parte din viitorul buget al Convenției Democratice nefiind încă stabilită. (OANA ARMEANU)

IOAN CIOFU:

IEȘIREA DIN TRANSCENDENȚA

Un document condamnat să dispară

În ianuarie 1979, un consilier al CNȘT contactează direcția ICPP cerînd informații în legătură cu o nouă tehnică de relaxare (a MT) — în ideea includerii acesteia ca tematică de cercetare în planul CNȘT. La răspunsul că o asemenea tehnică nu este cunoscută în institut, se convine ca doi cercetători, specialiști în terapii de relaxare, sugestologie și psihofiziologie să citească, în localul CNȘT, surse de informare la temă, după care să înainteze un referat. Este de menționat că acolo au putut fi studiate : a) un volum de cercetări efectuate cu această terapie, în care erau menționate rezultate bogate, **nu, însă, și descrierea desfășurării tehnicii.** Rezultatele la care ne referim erau obținute cu tehnici de investigare obiectivă, de laborator, la cel mai ridicat nivel de dotare, și erau prezentate într-un limbaj strict de specialita'' Rezultatele proveneau de la U''versitatea MERU (Elveția), sediul de cercetare al MT, ele atrăgînd atenția și prezentînd interes pentru orice specialist în domeniu ; b) separat au fost consultate pliante cu un caracter propagandistic în legătură cu rolul benefic al relaxării obținute de omul modern suprasolicitat, în contextul potențării acesteia de tradiții meditative de tip oriental — toate (într-un limbaj facil, care nu lăsau o bună impresie) avînd ca obiectiv dobîndirea de către omul modern a unei înțelegeri, într-o pace universală.

Referatul de 5 pagini înaintat CNȘT clarifică, mai întîi, stadiul existent pe atunci privind interesul care se acorda, peste tot, cercetărilor și practicii clinice vizavi de terapii de destressare. El enumeră apoi, selectiv, rezultatele considerate de noi valabile care reieșeau din volumul menționat, comentînd unele aspecte din care extragem cîteva fragmente.

Sînt greu de găsit — chiar în ambianța acelor ani, cînd eram mult mai puțin informați și mai încorsetați — fisuri de orientare în alcătuirea referatului, ca și în privința concluziilor la care acesta s-a oprit. Era vizibil, de pe atunci, că referatul despărțea în mod clar aspectele colaterale de interesul științific, strict terapeutic, de problemele de conținut și mecanism psihosomatic care constituiau obiectul analizei de specialitate.

FRAGMENTE DIN REFERATUL CĂTRE CNȘT

III. Aprecieri critice asupra sistemului MT

Se înțelege că aprecierile noastre pot fi făcute strict în limitele documentației care ne-a fost pusă la dispoziție.

Credem că trebuie deosebite trei aspecte (...)

În ceea ce privește un prim aspect, cel al **conținutului,** ni se pare că el cuprinde o serie de elemente pozitive ce pot fi examinate atît dintr-un interes aplicativ, cît și dintr-unul de cercetare fundamentală. Înregistrăm, cu titlu de inventar, unele reușite ale practicării sistemului MT în direcția creșterii capacității de învățare-memorare, autocontrol etc.

Nu putem însă aprecia în mod real aceste rezultate, deoarece nu cunoaștem concret metodele folosite. Principial, rezultatele sînt posibile.

Atrag atenția frecventele referiri la date **obiective** (electrofiziologice) care însoțesc aceste reușite legate de procese și funcții cerebrale, psihosomatice, vegetative. Un asemenea control real al modificării și readaptării organismului devine, în ultimă instanță — alături de rezultatele comportamentale, performanțele intelectuale, psihomotorii, starea de sănătate — indicatorul decisiv al utilității MT preluat ca atare sau modificat.

De un interes științific deosebit sînt problemele psihofiziologice privind „cea de a patra stare de conștiință" la care se referă materialele pe care le-am consultat. Precizăm că neurofiziologia și psihofiziologia recunosc doar trei stări, ca expresie electrofiziologică : veghe, somn — și vis (somn paradoxal) (...)

În legătură cu al doilea aspect, cel al **formei** sistemului ca atare, este ușor sesizabil limbajul mistico-religios pe care îl îmbracă tehnica MT, limbaj vizibil din conceptele, termenii vehiculați în toate materialele propagandistice pe care le-am putut consulta. Este posibil ca această latură, evident negativă, să fi contribuit în mare măsură la formarea și menținerea unei atitudini pline de circumspecție pe care cei mai mulți oameni de știință o manifestă față de MT și propagatorii lor (...)

În legătură cu ultimul aspect, cel al posibilelor **scopuri** speciale urmărite de organizatori, nu este deloc exclus să își facă loc o multitudine de interese, care izvorăsc, pe de o parte, din preocupări mercantile, pe de altă parte din poziția ideologică sectantă a inițiatorilor sau cel puțin a unora dintre ei (...)

IV. **Considerații concluzive (...)** Pentru o apreciere justă asupra utilităților aplicative ale sistemului de relaxare MT, documentarea (livrească), atît cît s-a făcut, nu este suficientă. O părere fermă s-ar putea forma prin : a) selectarea unui colectiv restrîns de specialiști care să asiste la o prezentare a uneia sau a mai multor ședințe de inițiere în tehnica de relaxare a MT... de către o persoană avizată, totul sub egida CNȘT ; b) analiza de către acest colectiv a aspectelor raționale, fezabile (...), compararea cu metodele recunoscute de relaxare, training autogen, psihoterapie — pentru a decide (...) dacă sistemul de relaxare MT (adaptat realităților noastre) poate fi aplicat cu eficiență în unele sectoare de interes sau dacă metodelor și tehnicilor cunoscute de noi li se pot adăuga elemente utile.

12.I.1979

Dr. Vl. Gheorghiu, dr. I. Ciofu

CNȘT Conducerea CNȘT nu riscă...

Aspectele critice pe care referatul le amintea sînt suficiente pentru ca introducerea în planul de cercetare a tematicii dorite să fie abandonată.

Copia referatului existentă la unul din cei doi referenți a fost pusă într-un dosar, dar toată lumea a uitat de ea. Pînă în ianuarie 1981, cînd MEI trasează sarcina ICPP-ului să organizeze o expertiză pentru clarificarea valabilității terapiei respective. Dar însuși MEI primește însărcinarea, mai de sus, motiv pentru care, în zilele premergătoare organizării experimentului, au avut loc schimburi de discuții, adrese, referate, între cele două instituții, unii membri din minister dorind să se informeze ei înșiși ce este cu această tehnică de relaxare în jurul căreia se crease atîta animație. Motiv pentru care institutul reiterează vechiul referat. Citindu-l, factori din minister însărcinați cu preluarea sarcinii de către institut se sperie și înaintează conducerii ministerului un referat negativ privind comandarea expertizei. Dispoziția venită (de unde ?) îl determină pe consilierul prudent, I. Ciocan, să compună un referat pozitiv.

Ceva nu părea în regulă, motiv pentru care institutul cere ca la dosarul justificativ privind sarcina de a efectua expertiza să nu lipsească o copie a referatului mai vechi, înaintat CNȘT-ului, care, se spera, ne-ar fi putut proteja de primejdii pe care atunci nu le puteam concretiza.

„În localul Institutului din str. Frumoasă a început experimentul" — informa apoi, lapidar, secretarul de partid din minister, secretariatul CC al partidului. În momentele dramatice care au urmat peste cîteva luni, culminînd peste un an, referatul cu pricina a dispărut din toate

locurile în care el ar fi trebuit să se găsească, oficial. Acesta a reapărut prin copia noastră la presiunea cercetătorilor încolțiți, dar pentru scurt timp. Conf. I. Ciocan, exclus din partid și din minister, părăsit și dezavuat de toți, decedează, la scurt timp, datorită unei crize cardiace.

La circa doi-trei ani distanță, Iulian Nica, fost director adjunct în ICPP, mai poate medita (nu prea mult însă), ca muncitor necalificat la Întreprinderea Timpuri Noi, la motivul pentru care a ajuns acolo. A avut același destin ca și I. Ciocan. Un nevinovat (fusese cooptat pentru comisia de organizare prin funcție, nu ca specialist, dr. Iulian Nica fiind pedagog).

?...dar și MEI și ICPP execută ceea ce CNȘT evitase

Comisia de organizare e alcătuită. Din ea fac parte membri din institut (cei doi directori, Virgiliu Rădulian și Iulian Nica, dr. C. Voicu, dr. Vl. Gheorghiu și dr. I. Ciofu). Din afară sînt cooptate personalități reprezentative : acad. Ștefan Milcu, prof. Victor Săhleanu, col. dr. Gh. Găitan, prof. Mihai Golu. Evident, din comisie mai fac parte N. Stoian, instructor cu MT, ca și însoțitorul permanent al acestuia, Chiaburu, recomandat a fi, în același timp, și reprezentantul CNȘT — care făcea tot timpul liste de participanți, stabilea programul, avînd o atitudine liniștitoare : „Vedeți-vă de treabă dv. Sarcina pe care o aveți este să vă spuneți părerea despre tehnică".

Prima hotărîre a comisiei a fost să nu accepte o demonstrație-mamut cu circa 500 persoane, propusă de N. Stoian, limitînd lotul de subiecți la cercetători din institut, cu participarea unor psihologi din afară : dr. Irina Holdevici, cercet. șt. Gabriela Stoltz, dr. Valentina Horghidan, prof. Elena Marcus, cercetători din alte discipline — cum ar fi Eugenia și Dan Oprescu —, precum și unii cunoscuți oameni de cultură interesați de experiment : prof. Mihai Șora și prof. Andrei Pleșu.

În 5 zile a avut loc o prelegere teoretică (nemulțumitoare pentru noi), apoi instructorul a transmis, individual, procedeul tehnic de relaxare. Au avut loc cîteva discuții cu privire la modificările psihosomatice apărute la unele persoane, urmate de eventuale corecții. La sfîrșitul săptămînii, comisia a înaintat MEI un raport provizoriu în care se menționa că nu au avut loc accidente, că la unele persoane au și apărut primele modificări psihosomatice. Comisia propunea un răgaz pentru a urmări în timp evoluția lotului experimental de către cercetători de specialitate din institut (sejurul lui N. Stoian în institut se încheiase).

Raportul mai conținea un punct : „Participanții la discuție (în comisie, n.n.) au formulat rezerve cu privire la faza inițială a seriei de antrenamente de relaxare. Ea reprezintă un aspect formal de ritual sanscrit, cu rădăcini tradiționale milenare, la care viitorul practicant al tehnicii asistă doar, aspect care nu mai este repetat în continuare în timpul antrenamentelor de relaxare. Cu prilejul materialului în care, peste două-trei luni, vom prezenta aprecieri mai sigure cu privire la eficiența tehnicii [illegible] aplicații științifice [illegible] ulterioare extinderi s[illegible] putea înainta și [illegible] înlocuire a acelu[illegible] cu substitute suge[illegible] dului nostru de v[illegible]

Dar ministrul [illegible] trul adjunct M. [illegible] să întrerupem b[illegible] tului experimenta[illegible]

PENTRU ZGO[illegible] de [illegible] în p[illegible] revistei PENTRU PATRIE

La cîteva luni [illegible] ganul MAI, „Pe[illegible] blică, sub semnă[illegible] suită de material[illegible] cititorilor. Din el[illegible] poare, că N. Stoi[illegible] guru (învățător, d[illegible] bat **încă din 1977** [illegible] tuții și ministere[illegible] rea într-o nouă t[illegible] Publicul mai era [illegible] rile în subsidiar [illegible] pective după care[illegible] doar oamenii sla[illegible] zații noi, tari (în[illegible] tați și participan[illegible] celea de a ușura, [illegible] MT, adeziunea la [illegible] al păcii și înțele[illegible] deziune prin car[illegible] consemnat, sub s[illegible] **mint.** Revista p[illegible] exact, de 10—12 [illegible] știm nici astăzi c[illegible] și în ce țări a fost

Un fior neplăc[illegible] despre noi vom r[illegible] altele. Brusc, ne[illegible] psihologică de [illegible] nuită în astfel de

PE „AFACEREA TR[illegible] NU A COBORÎT ÎN[illegible]

Era de așteptat ca după mai bine de doi ani de la revoluție, așa-numita afacere să fi fost clarificată pentru marele public, cel puțin în ceea ce privește modalitatea de implicare a grupului de cercetători și oameni de știință cooptați în expertiza tehnicii de relaxare neuropsihică MT (a Societății Meditației Transcendentale), trasată ca sarcină de către MEI, pe atunci Institutului de Cercetări Pedagogice și Psihologice (ICPP) — mai precis laboratorului de psihologie din str. Frumoasă (fostul Institut de Psihologie al Academiei). În presă au fost publicate destule articole (inclusiv din partea unor persoane care au avut de suferit mari daune morale, profesionale, materiale). Au fost scoase în evidență pîrghiile puterii în a pune la cale și îndeplini decizii totalitare nu pe temeiul coordonatelor profesional-științifice — cum s-ar fi cuvenit —, ci al numeroaselor interese politico-sociale ale momentului. Cu astfel de prilejuri au fost aduse unele explicații privind desfășurarea și valabilitatea respectivei tehnici, ca act terapeutic, din păcate, de multe ori fără acoperirea științifică de strictă specialitate, autorii bazîndu-se doar pe observațiile personale sau pe ce au înțeles ei din ceea ce li s-a povestit.

Desigur că, în afara acelora care au decedat, care s-au pensionat medical sau de vîrstă, unii din oamenii de știință și cercetătorii marginalizați timp de 8 ani și-au putut relua vechea muncă — inclusiv grupul de psihologi, reintegrați în Institutul de Psihologie al Academiei, reînființat în 1990. Cu toate acestea, solicitările făcute de acești cercetători după revoluție pentru a dobîndi o reparație juridică față de sancțiunile primite în 1982 (desfacerea contractului de muncă con-

ŞI INTRAREA ÎN ADEVĂR

...NSCENDENTALĂ"
...Ă TĂCEREA

...rm unui articol defăimător din Codul muncii ...entru vina de a fi venit în contact cu o sectă, cu ...terdicţia de a mai lucra în cercetare sau a pro...sa în învăţământ şi cu trimiterea la o muncă ne...alificată – toate acestea parafate într-un proces ...ierdut în instanţă, în 1982) au rămas fără ecou. ...adresă a Direcţiei juridice pentru cauze civi...e din Procuratura Generală, datată 17 oct. 1990, ...formează scurt şi cuprinzător, cu tonul unei pu...eri la punct : „hotărîrile judecătoreşti pronunţa...e atunci (în 1982, n.n.) sînt temeinice şi legale". ...dresă urmată, la o a doua intervenţie, de un ...ăspuns mai diplomatic : „Vă facem cunoscut că, ...n urma examinării cauzei civile la care vă refe...ţi, s-a constatat că termenul legal pentru de...lanşarea recursului extraordinar este expirat".

Este regretabil, apoi, că unele intervenţii – de ...ltfel bine intenţionate – au sfîrşit prin a pro...luce neclarităţi în rîndul cititorilor, între altele ...ceea dacă s-a procedat bine să fie acceptată în ...981 sarcina primită de a efectua o expertiză şi ...o finaliza printr-un raport către MEI. Iată de ...e considerăm oportun să intervenim pentru a a...luce clarificări legate de singurul aspect pe ca...e-l considerăm esenţial în evaluarea implicării ...ercetătorilor cu referire la acea expertiză : ...n act de profesie (faptul că ea a constituit un ...ct profesional, compatibil cu statutul cercetării), ...lesfăşurat în timpul stabilit şi în localul desem...at, sub supraveghere şi într-o modalitate impusă *...le rigorile interne ale testării psihologice.* **Act ...are nu poate fi umbrit nici de episoadele irele...ante (vezi „mantra", „ritualul"), nici de compor...amentul (plin de demnitate) pe care cercetătorii ...-au avut după ce „afacerea MT" a căpătat con...ur.** (I. C.)

...posibilelor ex... şi a eventua... modificări, vom ...le propuneri de ...pect de ritual ...e potrivite mo...".
...sperie. Minis...lul dă dispoziţie ... observarea lo... să uităm totul.

...te
...tarde
...ginile
...PATRIE

...ă expertiză, or...u Patrie", pu...a dr. Vârlan, o ...are fac deliciul ...flăm, cu stu... ca un adevărat ...ovnic), s-a plim...în destule insti...urmărind inităie... ...pie de relaxare, ...ormat de scopu... şedinţelor res... dădeau în vînt ...doritori de sen... care erau ci... din ICPP) : a... în participările la **...guvern mondial** ...ii universale, a... ...e obişnuia a fi ...hătură, un **jură**...lica şi textul ...induri, fără să ...cine era alcătuit ...ilizat.
...ne avertiza că ...auzi, posibil, şi ...amintit de fişa ...periment (obiş...uzii) în care erau

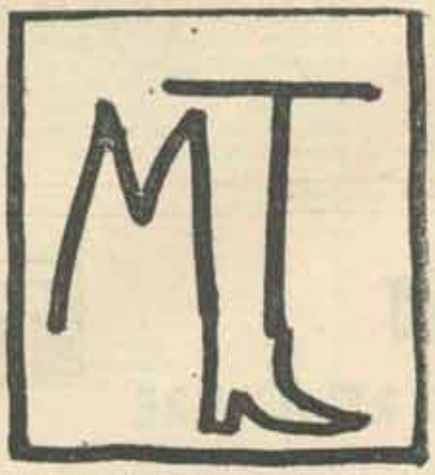

menţionate : numele, vîrsta, ocupaţia, afecţiuni mai vechi şi prezente, beneficiar sau nu al altor terapii de relaxare. Fişa se încheia cu acordul semnat de fiecare din noi, prin care ne angajam să nu discutăm despre „mantrele" de lucru (vezi în continuare) şi nici să proliferăm metoda fără încuviinţare (o cunoscută regulă prohibitivă vizavi de procedee metodologice, tehnice, care aparţin doar autorilor, atîta timp cît aceştia nu le-au dat publicităţii). Am sesizat pe loc intenţia de a se miza pe transferul pe care cititorul trebuia să-l realizeze de la semnificaţia jurămîntului incriminant de apartenenţă ocultă şi antistatală la acel guvern mondial — la nevinovatele fişe de experiment iscălite de fiecare. Fişe încheiate într-un singur exemplar şi, după cum aveam să ne dăm seama, aflate, între timp, într-un loc sigur, noi nemaipăstrînd nici o dovadă. Că revista „Pentru Patrie" îşi propunea cu bună-ştiinţă acest lucru o dovedeşte discuţia din CPEx unde s-a hotărît răfuiala cu răzvrătiţii politici de la ICPP — prilej cu care N. Ceauşescu, arătînd nişte hîrtii, s-a referit la acel jurămînt pe care l-am fi semnat. (Informaţia este verificată, o persoană prezentă la acea şedinţă, căreia i s-a explicat ce fişe am semnat noi, rezumînd singură : „au fost contrafăcute".)

Am realizat atunci, cu toţii, că pentru noi puteau veni timpuri mult mai grele, faţă de care revista „Pentru Patrie" pregătea opinia publică.

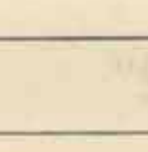

Un act de demnitate şi o cruntă răfuială

Scurgerea a ceea ce a mai rămas din anul 1981 părea să nu justifice previziunile. Dar odată cu primăvara anului 1982 a sosit prima hotărîre de sus : toţi cei care au venit în contact cu MT vor primi o sancţiune, iar în cazul membrilor de partid — vot de blam.

Nu e cazul nostru ! — ne amăgeam, implicarea noastră s-a făcut la cererea organelor superioare.

Dar iată că, în organizarea comitetului municipal de partid, o asemenea şedinţă are loc şi în ICPP. Şi ceea ce părea la început o chestiune uşor de clarificat, se transformă în chestiunea esenţială : sancţiunea cu vot de blam hotărîtă la cel mai înalt nivel.

Surpriza se conturează, însă pe măsură ce orele se scurg : cercetătorii, cei implicaţi, ca şi cei neimplicaţi, fac front comun de respingere a sancţiunilor, iar pledoariile capătă treptat formularea unor acuze cu referire la dogmatism, intoleranţă, cu intuirea atacului deschis împotriva ştiinţei şi cercetării asemănător cu acela împotriva cibernetică în deceniul cinci.

„V-aţi luat o mare răspundere" — a mai apucat să spună delegatul comitetului municipal de partid.

S-a ştiut, mai tîrziu, că la aflarea răzmeriţei, cuplul Ceauşescu ar fi fost în stare de orice. În adevăr, la scurt timp s-a simţit organizarea unei noi şedinţe. Mult mai bine pregătită, inclusiv cu aportul conjugat al sindicatului şi FDUS-ului şi terminînd cu implicarea directă a secretarului municipal de partid şi a unui secretar al CC. Securitatea ? Prezenţa ei era decelată, direct, doar sporadic, de la caz la caz — oricum prilejuindu-ne convingerea că rolul conducător al partidului era, şi în această afacere, o piatră de căpătîi. Apoi, e mai greu de stabilit cine stătea la capătul telefonului fără fir, căci dosarul blestemăţiilor noastre creştea : persoane cărora le ţinem minte şi acum numele povesteau — „transcendentalii" reprezentau doar chestiunea la ordinea zilei — cum cercetători sectanţi s-ar fi plimbat prin incinta instituţiei îmbrăcaţi în giulgii albe şi purtînd luminări aprinse în mîini. Ba, cîte unul dintre noi (se şi strecura un nume concret), astfel echipat, ar fi fost întîlnit, noaptea, în zona magazinului Eva. Nu există cercetător în institut care să nu fi fost între timp lămurit separat, la toate nivelele, într-un local sau altul al institutului (ba chiar şi în alte localuri), cu o voce de gheaţă sau persuasivă : „tovarăşu... de felul în care te vei prezenta la şedinţă depinde viitorul d-tale, poate al întregii familii".

Participanţii la această a doua şedinţă reparatoare pentru prestigiul organelor superioare ale partidului încă nu părăsiseră cu toţii sala, cînd tov. Pană, unul din conducătorii eficienţi ai lucrărilor, s-a şi îndreptat spre primul telefon aflat în apropiere : „tov. secretar general, raportez că şedinţa de la ICPP a decurs în bune condiţiuni, sarcinile trasate au fost îndeplinite".

La modul concret, aceasta însemna : desfiinţarea organizaţiei de bază ca fiind „incompetentă" — ceea ce, după statutul partidului, atrăgea şi desfiinţarea instituţiei. Apoi : excluderea din partid (unde era cazul), desfacerea contractului de muncă pentru cei implicaţi, dar şi pentru unii a căror vină a fost de a-i fi apărat pe primii (dr. Gh. Neacşu, dr. I. Mânzatu, dr. Cezar Bârzea, cerc. pr. Mihai Jigău, şef de serviciu C. Mătuşoiu ş.a.), orientarea cercetătorilor către munci necalificate (numai la un loc de muncă stabilit de o comisie numită pe capitală), perspectiva deposedării de titluri ştiinţifice.

(*Continuare în pag. 10*)

DICŢIONAR DE CONCEPTE TRANSCEDENTALE

MANTRA :

cuvînt cu sens vedic, dar aplicat pe subiecţii de la noi ca un cuvînt fără sens („artificial") pe care pacientul îl repetă, periodic, m... tal, în timpul antrenamentului de relaxare, asociat, de obicei, u... procese fiziologice periodice. Rolul său este acela de a limita, ini... avalanşa de idei stressante în cîmpul conştiinţei, ca şi a unor e... tanţi externi perturbatori pentru instalarea calmului mintal. În fe... menologia antrenamentului, mantra, care generează o atenţie in... tată către interior, devine „motorul" întregii tehnici de adîncire ... stării de relaxare.

Desemnarea utilizării mantrei nu se face într-un colecti... atît criteriul pacient-mantră, cît pe acela al categoriei de relaxare de ca... **pacienţii, colectivul au nevoie. Pentru relaxarea neuropsihică, de ... exemplu (specifică unui colectiv care practică o muncă intelectu... sînt necesare cuvinte-mantre care să presupună, în structura lor so... noră, vocale cu o frecvenţă în herţi înaltă — cum ar fi sunetul ... În experimentul de la Institutul de Psihologie au fost folosite doa... cîteva mantre, deoarece era vizată relaxarea neuropsihică în spe... Din faptul că la 60 subiecţi au fost utilizate doar cîteva mantre nu e permisă concluzia că instrumentul ar fi „infantil". De asemenea, mantrele sînt tot atît de „subversive" pe cît sînt şi numerele ne e... le repetăm mintal în caz de insomnie (acestea avînd însă o eficienţă scăzută).**

Utilizarea lor temporară, în timpul antrenamentului, poate fi acuzată tot de atîta „rupere de viaţă şi de societate", pe cît o poa... realiza închiderea obloanelor de la fereastră pentru a ne proteja de zgomot.

MEDITAȚIA TRANSCENDENTALĂ

(Urmare din pag. 9)

La atîția ani după toate aceste evenimente pare o ironie a soartei că instituția atrasă în viitoare, prin profilul său profesional, de la care au pornit două inserisuri (probabil singurele) : unul dintre ele blocînd inițiativa CNȘT de a include cercetarea privind MT în planul tematic ; altul (primul raport înaintat MEI) blocînd — după cîte se pare, oricum diminuîndu-le mult frecvența — traseul itinerant al respectivelor ședințe MT, prin capitală (care, încă o dată trebuie spus, nu aveau loc la inițiativa respectivelor instituții, ci prin aranjamente din afara lor) — este, revenim, o ironie a sorții și o nedreptate ca tocmai acestei instituții să i se rezerve lovitura cea mai dură. Comentînd evenimentele strict logic, nu putem asocia întreg lanțul de sancțiuni primite doar ca urmare a răzvrătirii pe linie de partid și solicitarea de a ni se respecta identitatea profesională, ca și drepturile care decurg din aceasta. Întrevedem — așa cum au comentat mulți factori de analiză — un act deliberat de a atrage institutul (ocazia se ivise) într-un act compromițător care să justifice, opiniei publice, necesitatea desființării sale. Era un procedeu mai abil decît acela de a desființa, cu ani în urmă, fără a o pregăti, facultatea de psihologie (ca și atît de intempestiva desființare a Institutului de matematică al Academiei). (Trei factori — pe atunci — pretindeau că se ocupă de „suflet", de psihicul omului : religia, știința psihologiei și partidul ; primul factor era de mult îngrădit, al doilea era în parte desființat, dar mai rămînea cercetarea ; i se rezerva deci, partidului, un front larg de a cunoaște și educa.)

De această dată, o disciplină și o instituție cu profil umanist incomod pentru putere, puteau fi desființate ca urmare a „propriilor greșeli".

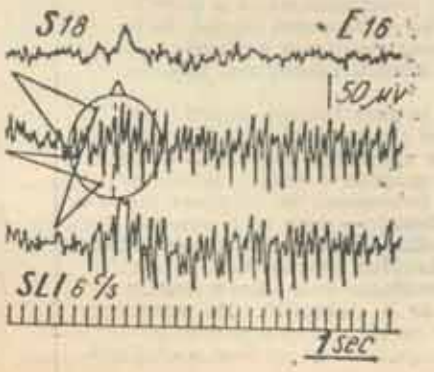

Transcendentali (insuficient școliți), nu credeți în simțuri!

În primăvara anului 1992, la 22 martie, în **România liberă**, explodează (iar ?) o bombită : Un securist român infiltrat la BBC. Nimeni altul decît N. Stoian !

Urmează amănunte, dovezi.

Știrea ar putea fi, în principiu, bine gustată, pînă la capăt, chiar și de foștii transcendentali. Prin condiționare însă, cei pățiți pot avea, în impact cu știrile-bombe — ca aceasta —, reflexe de apărare. Căci pe lîngă informația pe care o înregistrăm ca atare — fără a-i putea cîntări valabilitatea, ligîndu-ne alte surse (independente), afături de mențiunea că „afacerea transcendentală a fost o cursă extrem de abilă întinsă de securitate unui mare număr de intelectuali în scopul înăbușirii din față a unor nemulțumiri..." — ce mai putem citi ? Că N. Stoian a încheiat „un dosar" pentru fiecare participant (la MT). Mai aflăm că intelectualii români au depus „un **jurămînt** că nu vor divulga **activitățile** din cadrul meditației transcendentale". (Parcă am mai întîlnit noi cuvîntul acesta, jurămînt, și-n altă parte.) Că „instructorului **duhovnic** (și acest cuvînt l-am mai întîlnit), **discipolii** i se spovedeau cu încredere" și că — ceea ce n-am putut-o cunoaște din „Pentru Patrie", a sosit momentul s-o cunoaștem acum — lui N. Stoian, pe care Elena Ceaușescu „l-a primit cu brațele deschise, i s-a creat posibilitatea formării unui **centru de meditație transcendentală**", el, N. Stoian, **„beneficiind timp de 4 ani de un local la Institutul de Psihologie** din București. Este un caz ulluitor" — comentează articolul (sublinierile ne aparțin).

Ulluitor ! o confirmăm și noi. Dar pentru un cu totul alt motiv. Căci : a) un fost „transcendentalist" și sectant care a pus în cauză moralitatea omului de cultură și știință, ca și siguranța statului, fiind chiar pe cale de a scoate România din Tratatul de la Varșovia înainte ca Gorbaciov să dea acestuia brînciul necesar pentru ca acțiunea să fie îndeplinită faptic ; b) atunci cînd acel transcendentalist află că institutia în care lucra zi de zi a fost ani de zile un asemenea centru, fără măcar a-l putea bănui, și că în acest interval de timp N. Stoian se vîntura printre noi fără a-l putea depista senzorial ; c) că cele cîteva zile din ianuarie 1981 în care cercetătorii din respectivul institut l-au conștientizat, cu privirea și vorba, n-a reprezentat decît un cadou de bun rămas din partea domniei sale; d) ei bine, pentru un asemenea transcendentalist — sîntem nevoiți să o spunem — apar o serie de chestiuni la care autorii articolului din **România liberă** se vede că nu s-au gîndit. Și anume, în primul rînd, la aceea că înainte de a face o bombă să explodeze trebuie să te gîndești, cu toată responsabilitatea, pe cine rănește ea. Dacă nu și ucide !

Nu a fost în intenție de a se vehicula enormități cu acel centru de meditație, nu s-a dorit asocierea „jurămîntului" din „dosarul" personal cu același jurămînt redat textual de revista „Pentru Patrie". În 1981, și nici să coincidă termenii de „duhovnic", „discipol" ? De acord. Dar a „scăpa" asemenea formulări într-un material de senzație fără a se încerca lucrul elementar de **a verifica documentarea** făcută, la exact oamenii care cunosc cel mai bine situația creată atunci — căci sîntem încă, pe alei, prin capitală —, ca și a refuza publicarea unei replici. Înaintată ziarului de membrii Institutului de Psihologie — cu totul justificată în acest caz — ne readuce, într-un anumit sens, la stadiul anilor 1981—1982.

Desigur că autorii în cauză, mai tineri (după cîte am înțeles noi), care, dată fiind importanța tematică specială a materialului semnat, ar fi trebuit să fi beneficiat de avizul colectivului de conducere a ziarului — ne vine greu să credem că nu s-a întîmplat așa — pot pretinde o justificare. Ei pot susține că au folosit surse fără a le verifica în prealabil, că mîna cu pixul a luat-o înaintea ideilor, că, în sfîrșit, au fost la mijloc unele neglijențe. Pentru a ne convinge de neglijență, ni s-ar putea arăta cu degetul că într-un pasaj al acelui articol se formulează titulatura de **„Institutul de Psihologie"** (pentru acel centru al diversiunii naționale — dar și internaționale din momentul în care era implicat și BBC-ul), iar în alt pasaj (cu referire la directorul scos din funcție de la exact aceeași instituție) apare (titulatura (iată) ! din neglijență, s-ar dori să fie perceput) de **„Institutul de Istorie a Științei și Filosofiei** care, de altfel, a și fost desființat" (Institut care nu a existat niciodată).

Chiar și atît, dacă ni s-ar răspunde, în scris, ar fi ceva.

Trebuie convenit : **neglijența nu are un mobil,** ea are doar o explicație. Crearea voită a unei titulaturi, lipsită însă de obiectul pe care să-l semnifice, **nu se poate sustrage existenței unui mobil, unui scop anume.** Deci, logic, apare întrebarea : totul se reduce la o neglijență ?

Pentru moment dorim să spunem acelora care stăruie în a ne ajuta, învinovățindu-ne, că sîntem obligați să ne mișcăm într-o logică prea strînsă nu din cauza noastră. Și că, de 20 ani (în urmă cu 2 ani credeam că vor fi numai 8, dar iată, nu este așa), încercăm să ne apărăm cum putem (și poate că, uneori — de ce să n-o recunoaștem —, greșim în felul în care o facem). Nu este voit căutată asocierea acestor întîmplări, în continuare triste, cu constatarea unei inflexibilități și incapacități ale unor persoane din instituția procuraturii în a deschide calea — printr-o hotărîre judecătorească în care să se stipuleze că o vină n-a fost vină — unei generoase protecții (de-acum, prea mult întîrziată). De care, iată dovada (chiar chestiunea discutată mai sus), se simte nevoia.

DICȚIONAR

RITUAL (AL MT):

episod care la noi a avut loc în prezența pacientului o singură dată, prefațînd instrucțiile de tehnică propriu-zisă. Pacienții și-au lăsat pantofii la ușă, au dăruit instructorului două mere (sau oricare alt fruct) și au asistat cum acesta, conform unei tradiții străvechi, aducea, în sanscrită, mulțumiri inițiatorului metodei (și învățăturii), ca și integrării dobîndirii liniștii personale în coordonate cosmice specifice culturii orientale.

Peste tot în lume unde practicienii terapeuți au luat contact cu tehnica MT au participat și la acest episod (poate că mult mai bogat). După care și-au făcut meseria, preluînd din respectiva tehnică dezvăluită în continuarea acelui episod exact atît cît au considerat ei că merită, avînd o explicație științifică și o utilitate psihoterapeutică. În referatul către CNȘT ne exprimam aceeași opinie, de principiu. Numai la noi, însă, contactul cu „ritualul" și cu „mantra" au devenit un delict, iar statutul nostru, deteriorat la acceptiunea de sectant. Peste tot s-a trecut prin această conjunctură impusă (pe care cercetătorul a trebuit s-o accepte ca instrument pentru a putea afla, ulterior, ceea ce realmente îl interesa). Numai nouă, însă, ni s-a refuzat dreptul de a folosi conjunctura ca instrument, punîndu-ni-se în culpă intenția de a o folosi ca scop. Putem constata acum că, de fapt, la puțini ani de la declanșarea „afacerii MT" de la noi, psihoterapeuții de aiurea clarificaseră deja lucrurile. Cităm, la întîmplare, dintr-un tratat (Robert L. Woolfolk and Paul M. Lehrer, Principles and practice of stress management, New York, 1984) : pornind de la procedee de tip meditativ, în natura lor ca parte ale unor practici religioase — cercetătorii au elaborat cu timpul (este vorba chiar despre ceea ce a fost tehnica MT) o psihoterapie de tip CMS („clinically standardized meditation"). Adică, după cum se afirmă în lucrare, un procedeu care „is strictly noncultic in nature".

Deci tot ceea ce se putea realiza, eventual, și la noi, adoptînd mecanismul (științific recunoscut) de procesare a liniștii mintale (mecanism cu efecte destressante existent în tehnica MT) către o formulă, o putem denumi „laică", acceptată pentru practica în clinică — s-a realizat fără drame, fără suspiciuni politice și antistatale, în afară. Realizări care nici măcar nu sînt premiere, de vreme ce procedee cunoscute de relaxare psihosomatică — cum ar fi acela al lui Schultz sau al lui Jacobson — au fost, cîndva, inspirate tot din practicile meditative de tip oriental.

DICȚIONAR

TEHNICA DE RELAXARE A MT

(valabilitate, eficiență):

o terapie comparabilă cu oricare alta. Minuită de un psihoterapeut care utilizează colateral și alți factori (sugestologici, mecanisme preluate de la alte tehnici), rezultatele pot fi chiar excelente.

Informații făcute — și în presă — care pun la îndoială consistența procedeului, a eficienței sale, ajungînd să se formuleze aprecieri cum că nu a meritat efortul, considerîndu-se a fi fost vorba chiar de o „temă de cercetare ce se vedea din start nestiințifică" sînt gratuite. Aprecierile provin fie de la nespecialiști, fie chiar de la persoane prezente la expertiza de care s-a discutat anterior. Acestia își fundamentează concluziile doar pe baza observațiilor și experienței personale de cîteva zile — ceea ce este total insuficient, reactivitatea și viteza instalării stărilor preconizate fiind diferite, de la individ la individ. Studiul care a urmărit cazuistici timp de luni de zile și care s-a bazat, pe lîngă controlul clinic, pe înregistrarea unor indicatori fiziologici obiectivi este singurul care poate constitui obiectul unei aprecieri valabile și aceasta este pozitivă.

Nu este în logica lucrurilor, cu atît mai mult în practica unui for științific de specialitate, de a respinge valabilitatea unui procedeu terapeutic înainte de a-l cunoaște și testa pînă la capăt. Acceptarea, testarea și aprecierea nu depind de factori care nu țin de tehnica supusă analizei, cum ar fi : de modul nemulțumitor (pentru noi) în care N. Stoian a ținut prelegerea și în care a purtat unele discuții, și nici de tonul de reclamă ieftină pe care acesta l-a folosit în cererea înaintată lui N. Ceaușescu pentru a i se aproba o expertizare a tehnicii. (Cererea a fost citită la întrunirea comisiei cu scopul de a organiza experimentul.)

FIIND MAI TINĂRĂ AM PIERDUT DOAR ZECE ANI DIN VIAȚA

Interviu cu IRINA HOLDEVICI

Există diferite versiuni privind felul în care a apărut la noi în țară interesul și apoi primele inițieri în însușirea tehnicii de relaxare a Meditației Transcendentale.

Potrivit versiunii pe care o știu eu, prin '75—'76, o familie în care soțul era lector la Facultatea de fizică și soția lucra ca redactor la Biblioteca Centrală de Stat, pleacă în Alger : soțul semnase un contract în Algeria ca să predea la universitatea din Oran. Soția, casnică, era preocupată în general de religie, de ezoterism, de yoga. La radio Oran ascultă un anunț în care se făcea reclamă pentru meditația transcendentală. Ea scrie la adresele respective și primește un răspuns: că la un centru din Elveția se află un instructor de meditație transcendentală de origine română. Începe corespondența cu el, ca să-și umple timpul liber. Între timp se termină contractul soțului, se întorc, divorțează... Ea poate și uitase de problema cu meditația, dar între timp domnul acesta, Stoian, un inginer român căsătorit cu o franțuzoaică, Muriel, vin în România să-și vadă părinții. O caută și pe ea și o întreabă : „Nu v-ar interesa cumva să facem aici un experiment, o stație pilot de cercetare ?". „Domnule, i-a răspuns ea, sînt o persoană particulară. La noi trebuie să vă adresați unor autorități..." Ea avea însă o mătușă pensionară, membră în Societatea de științe orientale, care cunoștea foarte multă lume care practica yoga. Era în 1977, yoga era încă permisă. Astfel Nicolae Stoian, instructorul de meditație, intră în Societatea de științe orientale și în legătură cu un cetățean, probabil șef de personal la Trustul Carpați, al Gospodăriei de partid. Acest personaj era foarte pasionat de yoga și tocmai plecat în India împreună cu specialiștii în yoga Nicolae Tufoi. Acest șef de personal de la Trustul Carpați obține nu știu de unde aprobări și face un mic grup experimental de meditație transcendentală, pentru cîțiva oameni (arhitecți, tehnicieni) din Trustul Carpați cărora le plăcea yoga. Sigur, era și un oarecare snobism la mijloc. Pe urmă, soții Stoian au încercat să se extindă și cu alte grupuri. Le convenea, cel puțin ca o reclamă, că au reușit să intre și într-o țară estică ; intraseră, cred, și în Polonia. Financiar poate mai puțin, pentru că cereau o taxă foarte mică. Și tot prin aceeași filieră s-au obținut aprobări să se facă încă un grup de meditație transcendentală la Clubul Sindicatelor Sanitare din București, lîngă frizeria Ciufulici. La acest club exista un cerc de medicină tradițională, condus de un medic militar, neuropsihiatrul Policlinicii Ministerului de Interne, care își făcuse teza de doctorat tot în paramedicină (homeopatie, acupunctură, yoga). Și lui i s-a dat sarcina să răspundă de toate aspectele medicale mai deosebite ce țin de medicina populară în București. El a deschis un curs de meditație, sub îndrumarea soților Stoian, în care toți oamenii erau oarecum selecționați (se aflau îndeosebi instructori de yoga). Și s-a făcut încă un curs de M.T. la acest club. Aceasta a fost a doua etapă. Pe urmă soții Stoian au venit a treia oară în România și au făcut un memoriu la C.N.Ș.T., în care au cerut să li se aprobe un proiect de cercetare pe probleme de meditație transcendentală, argumentînd ce avantaj reprezintă ea pentru creșterea producției, pentru sănătate, pentru lupta împotriva stresului.

Ce este de fapt meditația transcendentală ?

Meditația transcendentală este o formă derivată din ceea ce se cheamă **Mantra-yoga** sau **yoga sunetelor.** Aceasta presupune că prin concentrare și repetare mentală a unor sunete sacre care reprezintă nume de divinități în sanscrită, individul poate să intre în rezonanță cu niște energii superioare și poate să obțină forțe paranormale. Dar această Mantra-yoga, ramură de yoga, intră și ca în sistemele acestea : Hatha-yoga, Raja-yoga... Cea mai cunoscută mantră este **Mantra-Aum** sau **Om,** asupra căreia discipolul se concentrează cu ideea că aceasta reprezintă numele spiritului universal absolut. Deci cum am spune noi Amin sau Isus sau ceva asemănător. Aceasta este M.T. În forma ei originală, forma derivată aparține unui indian întreprinzător, pe nume Maharishi Mahesh Yogi, care s-a stabilit în Elveția unde și-a făcut o universitate particulară. El a spus că nu contează elementele de bază din yoga, nu trebuie să facem un program de dietă, de exerciții fizice, de respirație, de control al voinței... Este suficient ca subiectul să repete mental silabe de genul acesta, pentru ca el să evolueze și chiar să ajungă la sănătate perfectă și forțe paranormale. Ba mai mult (ceea ce este o incorectitudine din punct de vedere al sistemului yoga), **el nici măcar nu-i spunea adeptului ce înseamnă silaba respectivă.** I-o dădea orbește, fără traducere. Și spunea că poți să fii chiar criminal, dacă repeți mental silaba sacră o să-ți meargă bine și o să evoluezi pe plan psihic și fizic.

În școala lui era un mic ritual de inițiere în care cursantul trebuia să ducă maestrului niște fructe și flori, o batistă albă, să-și lase pantofii la ușă și să doneze o mică sumă de bani, un fel de taxă. Discipolul intra într-o încăpere unde era o masă cu față de masă albă, fotografia lui Guru, bețișoare parfumate de santal, ca la ritualurile orientale. Instructorul aprindea bețișoarele de santal și repeta o incantație în limba sanscrită pe care nu o traducea discipolului. După care discipolul era invitat să se așeze pe scaun și să repete mental un anumit grup sonor (această mantră), a cărui traducere nu era dată. (Deci pentru pacienții noștri, mantrele erau de fapt cuvinte fără sens). Apoi era întrebat dacă s-a relaxat sau nu. Aceste grupuri sonore sînt special alcătuite pentru a produce o dezactivare corticală. Ele au un efect calmant asupra sistemului nervos central, facilitînd apariția undelor alfa cerebrale, care sînt fondul electrofiziologic pentru starea de relaxare a creierului. Sigur că la nivel mult mai elementar poți să obții același efect și dacă repeți mental, să zicem, cuvîntul **pahar.** În fond, nu contează ce spui. Însă grupurile sonore nu sînt alese chiar la întîmplare, ci în așa fel încît să fie dezactivatoare. Deci, repetînd mental obții o stare de ușoară autohipnoză, relaxantă, liniștitoare, plăcută, cu efecte destresante. După ce se producea această mică inițiere cu fiecare în parte, se făceau cîteva ședințe colective, în care toată lumea medita, închidea ochii și pronunța mental această silabă sau cuvînt, fiecare cuvîntul lui. Cred că dădeau **mantre** pe grupe de vîrstă, sex, pregătire. Erau cinci sau șase, din cîte am putut eu să văd pe acolo, învîrtindu-mă. De pildă, pentru femeile între 25—30 ani, bărbați între 45—50... Deci fiecare își repeta propria silabă în gînd, în grup. Și se producea o relaxare de grup exact cum este antrenamentul autogen al lui Schultz — relaxare medicală verificată clinic. Stăteau așezați pe scaune, absolut normal. Singurul aspect mai excentric era acea inițiere în care trebuia să-ți lași pantofii la ușă. După aceea erai întrebat dacă te-ai relaxat sau nu, dacă ai lucrat și acasă, ce efecte ai avut... Deci erau discuții ca la orice terapie de relaxare obișnuită. Cînd a început scandalul, s-a pedalat pe ideea așa-zișelor angajamente de intrare în sectă, care au fost interpretate deformat. Instructorii de meditație au dat de fapt niște chestionare de anamneză în care se cereau nume, prenume, vîrstă, sex, profesie, boli, simptome, probleme, dacă ai mai făcut alte tehnici de relaxare... Noi, ca psihologi, sîntem obișnuiți cu genul ăsta de practică, utilă pentru cercetare. Sînt de fapt mici statistici pentru a vedea eficiența propriei metode. Și, la sfîrșit, se încheia cu un text standard în care ei îți cereau să-ți iei angajamentul să nu divulgi **mantra** și să nu predai tehnica de meditație transcendentală fără a avea calificarea de profesor — cerință pe care cercetătorii au interpretat-o ca fiind secret profesional. Chiar dacă breasla e parastiințifică, tot au dreptul să-și protejeze sistemul pentru că, în fond, este al lor. Nu au fost cerute amănunte politice atunci, cum s-a scris prin tot felul de ziare — dacă ești sau nu membru de partid etc.

Proliferaseră cercurile de M.T. în București ?

Deci, ce știu eu din afară, de la yoghini, se întîlneau prin case particulare de stăbuleți — nu stabi foarte mari, ci de nivel intermediar, cum a fost ministrul Burada, de la Ministerul Transporturilor. Deci la nivelul de ministru adjunct, cu case pe la Șosea... Ei aveau niște aprobări semioficiale. Cît sau pînă unde, nu aș putea să spun. Dar poate de aici s-a aprins beculețul. Și a început ancheta.

Cum ați ajuns să fiți pedepsită din cauza M.T. ?

Lucram pe atunci cu jumătate de normă de cercetare în colectivul condus de Vladimir Gheorghiu, la Institutul de Științe Psihologice și Pedagogice. Norma mea de bază era însă la Laboratorul de cercetări al Institutului de Educație Fizică și Sport. Domnul Vladimir Gheorghiu fusese bursier Humboldt și obținuse titlul de profesor în R.F. Germania. Cînd conducerea Institutului a decis să se facă experimentul în localul din strada Frumoasă (experimentul nefiind obligatoriu decît pentru cercetătorii specializați în sugestie, relaxare, hipnoză și bio-feed-back, de unde spontan s-au selecționat doar cercetătorii mai curioși și mai conștiincioși), unii dintre ei au fost prost inspirați, invitîndu-și prieteni și cunoștințe la această acțiune „interesantă" ; în felul acesta au ajuns Andrei Pleșu și soția sa să participe la meditație. Cînd s-au hotărît să dea sancțiuni, eu — fiind în altă organizație decît a Institutului de Cercetări Psihologice și Pedagogice — eram singura din organizația mea de partid cu o astfel de abatere ciudată. Colegii au făcut o ședință, au încercat să mă cocoloșească și să-mi dea doar mustrare. De la centrul universitar a venit însă hotărîrea să mi se dea vot de blam. După care s-a venit cu împărțirea pedepselor la Institutul de Științe Pedagogice și Psihologice. Inițial, sancțiunile se împărțiseră așa : să îi la vot de blam directorul și directorul adjunct, iar participanții — mustrare. Dar oamenii s-au apărat demn și onest, refuzînd să voteze sancțiunile de partid. Și atunci tot materialul a mers de la Comitetul municipal de partid la CPEx., unde această atitudine a fost interpretată ca un protest împotriva regimului Ceaușescu. În CPEx s-a hotărît excluderea tuturor membrilor de partid care au participat la M.T. desființarea Institutului și trimiterea la munca de jos a tuturor specialiștilor în domenii ideologice. Eu am fost anchetată și la Comitetul municipal de partid, și la Securitate și, în mod surprinzător, securiștii au fost mai civilizați decît cei de la partid : probabil că știau că din punctul lor de vedere, meditația nu reprezenta nimic periculos. Am fost anchetată în Rahova.

M-am prezentat la ora indicată și am fost primită de doi cetățeni, unul în jur de 50 de ani și unul foarte tînăr. La început tonul a fost glacial. Mi s-au cerut date personale și apoi mi-au cerut să dau o declarație în legătură cu modul în care am ajuns la meditație și ce s-a petrecut acolo. Am scris tot ce am știut, după care mi s-a spus să-mi revăd declarația ca să nu spun apoi că am fost obligată să scriu altceva decît am dorit. Dacă aș fi știut cum să mint, poate că aș fi făcut-o, dar eram complet derutată. După aceasta am fost întrebată ce părere am despre meditație, ca specialist în yoga, ce e bun și ce nu e bun în această tehnică, dacă se poate folosi ceva etc. La un moment dat nu știu ce mi-a venit și l-am întrebat : „Tovarășul ofițer (nu știam încă cum îl cheamă, nici ce grad avea), am fost dată afară din partid și din serviciu și nu-mi dau seama ce am greșit". Cetățeanul a arătat spre tavan și apoi mi-a spus pe un ton neconvingător : „Tovarășa, nu ai fost vigilentă sub aspect ideologic. Dușmanul de clasă se poate ascunde oriunde". Cînd am ieșit, mi-a șoptit la ureche : „Fetițo, îmi pare rău de dumneata că ai nimerit în povestea asta. Am și eu copii acasă. Noi nu avem ce să-ți facem, este ordin de sus. Să știi însă că nu se va mai întîmpla nimic în plus, nu va fi proces penal cu voi, n-o să ajungi la închisoare".

Ce s-a întîmplat cu colegii dv. după desființarea Institutului ?

Dr. Vladimir Gheorghiu a fost repartizat ca muncitor necalificat la „Nufărul", dar nu s-a dus ; a emigrat în Germania (soția lui este nemțoaică), a primit post de profesor la Universitatea din Giessen. Dr. I. Ciofu a fost muncitor la o întreprindere de pielărie, dr. C. Voicu și dr. S. Marcus au fost repartizați ca muncitori la I.M.G.B., dr. G. Nicola — electrician, dr. Aurora Perju Liiceanu — muncitoare la „Suveica", psihologii Mioara Moțescu și Maria Mardare, dr. Geta Dan Spinoiu, dr. Smaranda Tudor, dr. Cătălina Cioată, dr. Paraschiva Ene, dr. Radu Rădulescu — toți muncitori necalificați. Eu am fost repartizată la întreprinderea „Plafar" București unde am lucrat ca muncitor necalificat, am ambalat tablete de Digitală, le-am pus în flaconașe. Am avut noroc pentru că am nimerit într-o secție de muncitoare foarte de treabă, care mă ajutau să fac norma, pentru că oricît mă străduiam, nu reușeam să fac mai mult de jumătate din cît mi se cerea. Cam după vreo 10 luni au început să mă cheme tot felul de comisii de la Comitetul municipal de partid, care ne ofereau locuri de muncă mai acceptabile, la început cu studii medii (vînzători) apoi cu studii superioare, dar în afara profesiei (bibliotecari, secretari).

În etapa a doua a pedepsei am lucrat ca sociolog la Întreprinderea „Textila-Grivița", timp de încă un an. Am lucrat într-un birou (Organizarea muncii) foarte strîmt, unde erau 5 fete cu studii medii. Atmosfera era de birfă și certuri. Am făcut timp de un an toată

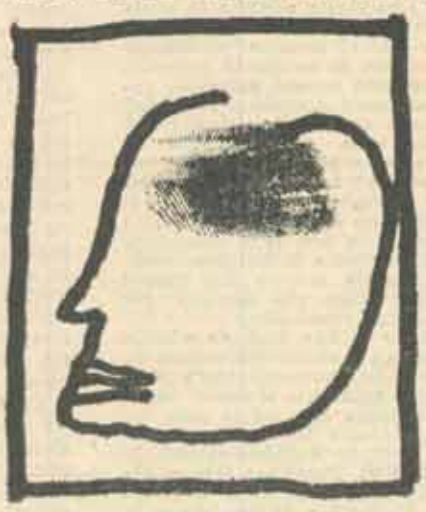

hîrțogăria fabricii. Fiind mai tînără, eu am pierdut doar vreo 10 ani de muncă, nu ca ceilalți, 18 sau mai mulți, cercetători consacrați, autori de tratate, recunoscuți pe plan internațional. O parte din cei mai cunoscuți psihologi din București au rămas în afara profesiei pînă la Revoluție.

Nota redacției : Asupra acestui subiect vom mai reveni într-unul din numerele viitoare.

Grupajul din pag. 8–11 este realizat de
GABRIELA ADAMEȘTEANU

DESPRE BOLILE POST-COMUNISTE ALE CAUZELOR NOBILE

TRIBUNA LIBERA

MAGDA CĂRNECI

Intr-un număr recent al revistei 22 (din 10 iulie), dl. Ion Vianu relua problema abuzurilor politice in psihiatrie, plecind de la un text al meu publicat in două numere succesive ale aceleiasi reviste (din 19 si 26 iunie). Cum domnia sa pare să pună sub semnul indoielii afirmatiile acelui text si buna mea credintă, mă văd obligată să fac cîteva precizări si, plecind de la ele, să risc cîteva remarci mai generale.

După cum observa si stimatul meu interlocutor, era vorba despre o dare de seamă asupra recentului colocviu international de sănătate mintală de la Bucuresti. Relatarea mea incerca deci să „dea seama" rezumativ despre luările de cuvînt ale cîtorva sute de oameni si incerca să propună o sinteză a numeroase puncte de vedere diferite, dintr-o perspectivă oarecum detasată sau măcar mai puțin implicată personal in acele dezbateri, dat fiind că, după cum se stie, nu sînt psihiatru.

Dacă dl. Vianu ar fi citit atent textul meu, ar fi retinut că existenta abuzurilor politice in psihiatrie este limpede si nu prezumtiv exprimată. De altfel, cu ocazia colocviului, Liga pentru sănătate mintală din România (LRSM), organizatoarea acestuia, a si difuzat participantilor si presei poziția sa in legătură cu acest subiect. Cum observă si distinsul psihiatru, această realitate nu mai trebuie demonstrată nici de mine, nici de domnia sa: luările de pozitie in mass-media, asociațiile deja existente, comisiile nationale create, unele măsuri juridice luate, dar mai ales polemicile publice din jurul lor au scos abuzurile psihiatrice din anonimatul anterior pentru a le transforma intr-o cauză umanitară cîstigată in fata opiniei publice, chiar dacă nu incă rezolvată juridic si profesional. Trecînd in revistă aspectele contradictorii ale practicii psihiatrice sub fostul regim, situatiile confuze si complicate rejatate de atitia din cei cîteva sute de psihiatri din țară, urmăream de fapt să punctez problematica umană extrem de complexă generată tocmai de existenta acestei nefericite relații dintre psihiatrie si regimul comunist.

Dacă dl. Vianu ar fi citit cu atenție mai departe textul meu, ar fi observat că există acolo chiar o pledoarie pentru nevoia unui „proces" intern pe cît posibil public in ce priveste compromisurile si abuzurile săvîrsite in zona psihiatriei: după cum există in text si o pledoarie mai generală impotriva uitării care amenință atitea aspecte nefaste din cîmpul medical ca din atitea alte domenii ale realității românesti comuniste.

Domnul Vianu citeste insă cu atenție observatia mea că e stringentă nevoie de o definitie limpede, non-echivocă a abuzului politic in psihiatrie si chiar oferă o asemenea definitie care mi se pare corectă si cuprinzătoare (si care se apropie de altfel mult de definitia oferită la colocviu de LRSM). Problema insă e alta: cum aplici această definitie in realitatea atît de incîlcită a fiecărui caz in parte, cum utilizezi practic acest instrument necesar, cum te folosesti de această „armă" morală in arena publică si profesională. Pentru că, dacă mai toată lumea e de acord că au existat abuzuri politice in psihiatrie, nu toată lumea face caz in aceeasi măsură de această realitate nefastă.

Cu problema acestor abuzuri s-a intîmplat in România ceea ce se intîmplă adeseori cu cauzele nobile in situatii de ruptură socială. Ele pot ajunge o mîză nu doar morală, ci si socială, ba chiar politică, in răsturnările si restructurările diverselor domenii profesionale, bulversate de schimbări. Cauzele nobile — drepturile omului, handicapatii, copiii străzii, abuzurile de tot felul cu un cuvînt cauzele umanitare — sînt cauze dinainte cîstigătoare. Îmbrătisezi o cauză nobilă si esti fără efort de partea bună a lucrurilor, te situezi de la sine de partea cea justă a realității. Această evidență morală are avantajele si inconvenientele ei, are ispitele si pericolele ei. Ea poate atrage si entuziasti si impostori, si naivi si cinici. In spatele unei cauze nobile poti implini ceea ce ai visat si ai incercat o viată intreagă, dar poti si să-ti linistesti o conștiință chinuită de pasivitate si neputință, după cum poti să-ti construiesti repede o notorietate factice.

Apoi, cauzele umanitare atrag in mod firesc foarte multă lume, dar nu pot constitui monopolul nimănui. Unii sînt tentati insă să transforme cauzele nobile in cauze personale si eventual să-si construiască pe ele o ascensiune sau o carieră. Cu o cauză nobilă ai sanse mai mari să fii ascultat, să fii crezut, să promovezi social. Iată banalități pe care noua realitate politică le aduce la ordinea zilei.

După revolutie, cauzele umanitare au ajuns inevitabil si necesar in actualitate. Dar s-au inmultit si asociațiile concurente care susțineau si sustin aceleasi cauze si care focalizează in jurul lor grupuri profesionale cu interese (umane, sociale, politice) divergente. Iar cum asociațiile umanitare inseamnă in România postcomunistă si relații internaționale, si ajutoare financiare, si invitatii la colocvii si congrese problema se complică si mai mult. Cu atît mai mult cu cît nu poti problematiza in jurul unui asemenea subiect tabu, nu poti să te „atingi" de o cauză nobilă, fără să pari că ai trecut de „cealaltă parte", cea „rea", cea injustă, fără să fii acuzat de rea-credintă ori de „negationism".

Domnul Vianu stie mai bine decît mine că psihiatria românească actuală e impărtită in mai multe asociatii care-si dispută competenta profesională si morală. Dintre acestea, Asociatia Psihiatrilor Liberi al cărei presedinte de onoare domnia sa este, s-a ilustrat ca prima si cea mai vehementă in divulgarea abuzurilor psihiatrice, cauză nobilă pentru care tine să-si păstreze intîietatea si pentru care a intrat inevitabil in conflict cu alte asociatii. De aceea nu văd care e „humorul (involuntar)" al afirmatiei mele că „istoria psihiatriei românesti recente rămîne la dispozitia pasiunilor personale si a unor grupuri de interes si presiune". Ea e confirmată chiar de luarea de pozitie a domnului Vianu: mi se pare excesiv să alături tendentios lucrările unui intreg colocviu (la care au participat si membri marcanti ai Asociatiei Psihiatrilor Liberi) de mizeria unui act ordinar de intimidare intîmplat presedintelui in functiune al asociatiei amintite. E un fel de a deturna atentia de la o problemă de principiu la o problemă de persoane. In plus, intîmplarea confirmă ideea de „interes si presiune".

După cum mi se pare excesiv să alături retoric existenta lagărelor naziste de concentrare si a exterminării in masă de fenomenul la fel de real dar infinit mai circumscris al abuzurilor psihiatrice in România. Nu folosesc nimănui asemenea exagerări, care riscă prin hiperbolizare să golească de credibilitate un fenomen mult prea dureros. Domnul Vianu forțează usi deschise: nimeni nu mai neagă si nu pune in dubiu la ora actuală existența abuzurilor politice in psihiatrie si trebuie să recunoască că Asociația Psihiatrilor Liberi a avut un rol major in constientizarea si publicitatea acestei realități. Numai că acest adevăr nu poate fi monopolul unei asociatii sau al unor persoane, si nici felul in care el este pus in discutie sau adus la cunostinta opiniei publice.

Lansarea de acuze si contra-acuze intre persoane sau grupuri, abordarea confuză a acestei grave probleme prin afirmații enorme sau afective, sau prin referința alternativă dar vagă cînd la culpe etice, cînd la carente de competență, cînd la reaua-credintă, cînd la incălcarea legislației, nu conduc la limpezire, ci mai degrabă la blocarea posibilității de dialog si de evaluare lucidă a traumelor si, implicit, la eludarea responsabilităților reale in această dificilă chestiune.

Nu doresc să persist in polemica asta cu domnul Ion Vianu. Cum nu sînt psihiatru las psihiatrilor să continuie această discutie care priveste sănătatea morală si profesională a domeniului lor. Doresc numai să-i amintesc distinsului meu preopinent că in vremuri răscolite si răsturnate nu numai „negationismul" (sau uitarea, cum o numeste eu in articol) constituie o boală periculoasă pentru echilibrul corpului social, dar si „acuzationismul", care aruncă in extreme pătimase grupuri umane si personalități cu interese identice impiedicîndu-le să conlucreze util. Si mai doresc să-i mărturisesc o observație personală: o cauză nobilă căzută pe un teren infectat si intre oameni imbolnăviti poate fi contaminată de tarele locului in asa măsură si folosită atît de ciudat, incît spirite de bună-credintă aflate in afara locului sau a „jocului" să nu-i mai poată intelege corect fenomenologia sau mizele.

SIMȚUL MĂSURII

HORIA BERNEA

Promițătorul cotidian de curînd apărut **Evenimentul zilei** prezintă in numărul 11 din 4 aprilie a.c. un semnificativ caz de confuzie, ignoranță sau neprofesionalism, caracteristici de altfel ale tumultuoasei noastre prese din ultimii doi ani. Mirarea mea e accentuată din pricină că aspectele si articolul la care mă refer apar intr-un ziar al lui Cristoiu, sub chiar semnătura domniei sale. In acesti doi ani si jumătate au apărut sumedenie de ziaristi, mai multi sau mai puțin improvizați, cîteva mari talente printre care, la loc de frunte, pentru mine, Ion Cristoiu. Inteligența si finețea observațiilor sale, tonul lipsit de patimă, scriitura simplă si directă m-au făcut să citesc cu interes majoritatea interventiilor sale.

Ce s-a intîmplat? Sub o fotografie pe prima pagină reprezentînd pe Emil Constantinescu inchinîndu-se la mormîntul lui Ștefan de la Putna, găsim următorul comentariu: „E.C. face deja exerciții de președinte"...! In tradiția românească, un președinte cînd vede o biserică are reflexul de a o demola si nu de a se inchina (nu contează președintele in funcție care se inchină electoral sau pentru respectarea uzanțelor...).

Mai la vale avem articolul mai sus pomenit, semnat de Ion Cristoiu — **Opereta de la Putna.** Incă o dată, mare nedumerire mi-a provocat, apoi un sentiment de tristete. S-ar putea să acord o importanță exagerată unor fenomene ce **par** normale in presa unei țări normale; aici insă, după decenii de deformare, defăimare, „desacralizare" si sacrilegiu, nu neg că sunt „sensibilizat" si că trebuie să fim „vigilenți" — termen extrem de plăcut auzului, amintind de cumplita perioadă a anilor '50.

In articol nu e vorba, cum ai putea crede, despre felul in care a fost compromisă slujba canonizării de prezența vizitatorilor politici, nici de desfășurarea de trupe si armament complex pentru apărarea președintelui — de ce a venit dacă îi era frică, de ce îi e frică in biserică, de ce nu sunt învătati oamenii de pază cum să se poarte in astfel de ocazii (măcar să nu stea cu spatele la altar si să nu intre cu armă asupra lor in biserică!)? Nu-i vorba despre acest aspect penibil, cu toate că articolul face o paralelă cu „opereta din decembrie '89" si te-ai astepta la o paralelă intre cele două desfășurări „operetistice" de forțe, chiar dacă mii de morti si răniti exclud posibilitatea intrebuințării unor termeni băscălioși, iar pentru urechile unui basarabean din Tighina sau ale unui moldovean in general nu sună bine... nici in cazul canonizărilor.

Domnul Ion Cristoiu a găsit cel mai nepotrivit lucru de care se putea lega, pe un fond de confuzii teologice elementare grave. Articolul se intreabă, in esență, dacă e judicioasă canonizarea lui Ștefan cel Mare?! Cînd? De ce?

In primul rînd ce rost are să discuți un „gest total", canonizarea, după ce a-a produs? Apoi e bine să stim că putem judeca nepotrivită canonizarea cuiva (sau orice alt gest al oricărei instituții), dar cînd o intreagă biserică a decis, nu mai e bine să afirmi părerile tale in gura mare si mai ales să scrii articole in ziare (in plus, Ion Cristoiu!). Smintesc lumea, păcătuiesc in fata bisericii si jignesc nobilele sentimente ale multor români.

Canonizările se fac după criterii bine precizate, dar se tine cont, in mare măsură, de o stare generală, de ce crede poporul, pietatea populară. In cazul lui Ștefan cel Mare, cea mai mare parte a poporului l-a considerat Sfînt de aproape cinci sute de ani, de aceea nu-i bine să luăm in răspăr sentimente profunde a milioane de oameni. Biserica trebuie să țină cont de aceste sentimente, mai ales in momentul cînd constată că prezența unui votevod ca Ștefan cel Mare e la fel de pregnantă in sufletul oamenilor ca acum cinci sute de ani. Isi pune atunci intrebarea dacă nu avem de-a face cu ceva total iesit din comun!

Apoi, cred că trebuie să stim că sunt sfinți ce n-au avut parte de moarte martirică, n-au fost mari asceți sau n-au făcut minuni (intr-un fel, trecerea pe pămînt a lui Ștefan poate fi considerată o minune, prin detaliile si efectele ei!). Comparația, oricîtă bunăvoință am avea, cu persoana regelui Carol al II-lea nu mai poate fi înțeleasă decît folosind „criteriile" unor publicații al căror nume nu vreau să-l pronunț.

Autorul articolului nu vrea să țină cont de cele mai elementare noțiuni si ierarhii in ceea ce priveste biserica, diferența intre religie si ideologie, credință, practică si ritual etc... Să fie rezultatul unei formații ateiste ce răbufnește fără voia lui Ion Cristoiu, sau e altceva? Ce comparație se poate face intre abuzul de slujbe si ritual mediatizat in ultimii ani si abuzul de marxism-leninism? Cîteva grave confuzii se amestecă in această comparație din care s-ar desprinde următoarele:

1. dacă nu ar fi fost suprailicitat marxism-leninismul ar fi OK!

2. dacă se abuzează de sfintiri si slujbe, credința va slăbi si biserica va deveni o instituție depășită, sau „abuzul" de har are acelasi efect cu abuzul de minciună?!

3. confuzie intre credința in biserica veche de două mii de ani, ce a trecut prin examene mai grele decît excesul de mediatizare (admițînd că excesul acesta produce o satietate si o secularizare de alt tip) si o ideologie drăcească (deci croită si urnită impotriva omului), ce si-a arătat in cîteva decenii de aplicare caracterul malign si monstruos. E drept, s-a dorit si se doreste confuzia intre religie si ideologie, s-a incercat o inlocuire a credinței in Isus Hristos cu mitul dictaturii proletariatului, al luptei de clasă, al rasei etc. Inlocuirea nu a tinut si rezultatele le cunoastem...

Stiți, domnule Ion Cristoiu, că in privința canonizărilor biserica noastră e destul de parcimonioasă comparativ cu alte biserici creștine? Sunt mulți printi, regi sau impărați in Europa ce au fost sanctificați pentru marile lor merite de luptători si apărători ai credinței. Să nu uităm de icoanele cu sfinți militari, ca „Sfîntul Gheorghe omoară balaurul" etc. Privit așa, Ștefan cel Mare e un „campion", Moldova, România si o parte a Europei sunt așa, intr-un mod greu de apreciat, si datorită luptei sale — mijloacele le-a judecat Dumnezeu!

In tainele sfințirii apar lucruri minunate ce fac o parte din bogăția, frumusețea si forța creștinismului; exemplul cu Sfîntul Moise Harapul e năucitor, fiind pus la loc de cinste in calendar un om ce a săvîrsit mare parte din viață nenumărate crime — șef de tîlhari in Egipt — căit printr-o minune, ducînd o viață de pustnic si lăsîndu-se omorît.

O să spuneți, domnule Ion Cristoiu, că reacția mea e disproporționată, că dumneavoastră ați tratat mult mai usor problema, că-i un ziar de informație etc. E in parte adevărat, dar luînd in considerare cele spuse la inceput si avînd in vedere că mulți intelectuali tratează usor lucruri ce țin de „sănătatea adevărată" a unui popor iesit dintr-o lungă boală, consider perfect justificată reacția mea si v-aș ruga să meditați mai adînc asupra întîmplării.

5 iulie '92

P.S.: Eziind, si astfel intîrzînd publicarea acestor rînduri, am avut confirmarea faptului că observațiile mele nu se referă doar la d-l Ion Cristoiu, ci la o mare parte a intelectualilor (ziaristi sau nu). Vezi articolul Gabrielei Adameșteanu din **22**, penultimul număr, sau cel al lui Dan Ciachir din **Cuvîntul**, cu atît mai de neînțeles, cu cît e vorba de un cunoscător in materie.

REFLECȚII DINTR-O PERSPECTIVĂ ROMÂNEASCĂ

DANIEL DĂIANU — Institutul Român pentru Libera Întreprindere — I.R.L.I.

Acest material a fost prezentat în fața bursierilor Pew 1992, la SCHOOL OF FOREIGN SERVICE, Georgetown University, în ziua de 29 ianuarie 1992. Studiul a fost inițiat în timp ce eram cercetător invitat la Harvard Russian Research Center și definitivat în timp ce studiam la Wilson Center, Washington D.C. Mulțumiri amblor instituții pentru sprijinul acordat.

(Urmare din numărul trecut)

Strategia industrializării în România (și, desigur, și în celelalte economii de comandă) permite trageres unor învățăminte, pe care voi încerca să le rezum după cum urmează :

— un program de dezvoltare trebuie să se bazeze pe o evaluare realistă a posibilităților și potențialului unei economii ;

— posibilitățile economice și tehnice se situează în limitele stabilite de nivelul general de dezvoltare a economiei ; aceste limite nu pot fi forțate prin importurile de capital și tehnologie ;

— există o limită a ritmului de ridicare a gradului de complexitate tehnologică a aparatului de producție, determinată de „curba de învățare" a forței de muncă, stocul de resurse manageriale și structura calitativă a factorilor de producție. Această frontieră sugerează necesitatea de parcurgere a unor etape succesive (niveluri de prelucrare) în cadrul procesului de industrializare ;

— satisfacerea nevoilor de bază ale populației este o necesitate, atît din punct de vedere social, cît și economic. În cazul în care preferințele consumatorilor sînt neglijate în mod grosolan, insatisfacția și diminuarea forței de muncă (multiplicatorul ofertei de forță de muncă[25]), care operează atît cantitativ, cît și calitativ) au repercusiuni grave ;

— cînd o țară este săracă, nu are nici un sens „să-și asume povara unor pierderi previzibile, care apar chiar și în cadrul static al unor necesități, tehnici și resurse date" (H. Myint, 1971, p. 16). Sprijinul acordat agriculturii și dezvoltării infrastructurii, precum și stimularea întreprinzătorilor sînt elemente esențiale ale unui proces de creștere autosusținut ;

— în cazul economiilor mai puțin dezvoltate, cu o capacitate inovatoare mai scăzută, factorii statici (costul forței de muncă, al achiziționării materiilor prime) sînt esențiali pentru valorificarea avantajelor comparative. Cu cît costul de achiziționare a resurselor primare este mai ridicat, cu atît mai înalt va trebui să fie nivelul de prelucrare a bunurilor pentru a compensa pierderile în termenii „funcției de producție statice" și, de aceea, cu atît mai redusă va fi probabilitatea ca o economie care nu inovează și suferă de restricția structurală de producție de bunuri „tari" (cum sînt economiile de comandă), să fie competitivă ;

— prin îmbinarea perspectivelor temporale statică și dinamică, se poate vorbi de o succesiune ideală (optimă) a etapelor de avansare pe scara dezvoltării, ceea ce ar minimiza costul ajungerii din urmă a națiunilor dezvoltate într-o anumită perioadă de timp[26]).

Revenind la istoria faptică, începutul anilor '80 a relevat marele eșec economic; șocurile externe (cum au fost ascensiunea prețurilor țițeiului sau creșterea puternică a dobînzilor reale pe piața capitalului), care au fost atenuate, pentru o perioadă scurtă de timp, de finanțarea externă, au accelerat evoluția descendentă a economiei. Ceaușescu a respins orice sugestie de reformă inspirată din principiile economiei de piață, care ar fi putut să amelioreze performanțele economiei și capacitatea de export a acesteia. Pentru a asigura rambursarea datoriei externe, a impus o politică, fără precedent în lume, de rambursare cît mai rapidă a întregii datorii externe prin intermediul „internalizării" acesteia (Dăianu, 1984). El a reușit să impună această extraordinară „terapie soc" printr-o comprimare dramatică a absorbției interne, s-a produs o scădere substanțială a consumului, iar posibilitățile de creștere pe termen lung au fost subminate de o reducere neobișnuită a importurilor de mașini și echipament din țările occidentale[27]).

La sfîrșitul anilor '80, economia românească, țara, oamenii ofereau un tablou dezolant. După peste patru decenii de industrializare forțată, competitivitatea economiei se afla la nivelul cel mai scăzut în cadrul „lagii comuniste", dezechilibrele dintre sectoare și penuria erau în creștere, suferința oamenilor era inimaginabilă[28]) ; țara era pe punctul de a răbufni. România era cu mult în urma țărilor vecine în ceea ce privește premisele instituționale necesare pentru tranziția post-comunistă, pregătirea psihologică a populației pentru schimbări brutale și baza socială a reformelor către economia de piață. Pe lîngă aceasta, „terapia soc" a anilor '80 a sădit în oameni speranța unei îmbunătățiri imediate și substanțiale a condițiilor materiale după schimbarea conducătorilor (sau a regimului), ceea ce a determinat un înalt grad de intoleranță la noi măsuri de austeritate. Moștenirea comunismului a făcut ca spectrul înapoierii economice și instituționale să planeze cu și mai mare intensitate acum, cînd țara a intrat în tranziția post-comunistă.

III. Cu privire la economia tranziției: fruntași și întîrziați

Euforia inițială și speranțele mari după colapsul în lanț al regimurilor comuniste au fost înlocuite de sobrietate, prudență și chiar anxietate, atît specialiștii cît și profanii realizînd că procesul de transformare este mult mai complicat și complex decît se anticipase inițial. De exemplu, tratamentul soc, atît de mult dezbătut în zilele noastre, poate fi găsit în cele mai diferite colțuri ale lumii, unde înseamnă, în principiu, stabilizare macroeconomică (controlul hiperinflației) ; acest concept dobîndește o conotație diferită în cazul economiilor postcomuniste care se caracterizează, în general, printr-o rigiditate extremă a circulației resurselor, agenți ignoranți cu privire la funcționarea pieței organizate, lipsa unui cadru instituțional adecvat și a unei mentalități necesare. În asemenea condiții, terapia soc trebuie asociată cu transformarea organismului social, care înseamnă schimbări instituționale culturale și reconstrucție materială. Avansînd cu acest raționament, se poate ține în considerare fundamentarea teoretică a politicilor de transformare propuse, dincolo de intuiții, cum ar fi aceea că există o limită de toleranță a sacrificiului social, că timpul nu poate fi comprimat. Indeosebi economiștii ce studiază problemele dezvoltării par să fie nemulțumiți de simplificarea excesivă a **economics**-ului tranziției.

Un mod de abordare constă în a îmbina explicațiile teoretice stilizate cu cele două viziuni concurente din cadrul paradigmei furnizate de analiștii neoclasici — teoria economică a echilibrului. Una dintre ele, care este cel mai bine reprezentată de macroeconomia neoclasică, respinge orice intervenție a statului în economie, argumentînd că agenții optimizează utilizînd toate informațiile disponibile (în contrast, de exemplu, cu „raționalitatea limitată" a agenților, expusă de H. Simon — 1938), ceea ce asigură flexibilitatea deplină a prețurilor și, prin aceasta, o alocare suficient de rapidă a resurselor. Conform acestei teorii, orice rată a somajului este naturală. Intrucît exprimă preferințele agenților. A doua viziune pornește de la ipoteza că prețurile sînt atît de rigide încît induc ajustări și prin intermediul cantităților, astfel încît eșecurile agregată echilibrează oferta agregată sub nivelul ocupării depline a forței de muncă ; se vorbește, în acest caz, de un echilibru newalrasian, care ar putea invalida Legea lui Walras. Cele două teorii au în vedere funcționarea economiei de piață. Dacă șistmul de comandă este considerat ca o formă patologică a economiei de piață, în cadrul căreia există disfuncționalități structurale extreme, se poate avansa următoarea ipoteză : implementarea tratamentelor soc va conduce, într-o primă fază, la o scădere semnificativă de producție. În această etapă a procesului de transformare, structurile consolidate trebuie dezmembrate și schimbate, ceea ce înseamnă că **frictiunea**[29]) din interiorul sistemului va crește considerabil și se vor consuma energii (resurse) importante pentru a potrivi, a ajusta, a schimba ; o mare parte a acestora se pierde prin schimbarea comportamentului organizațional al factorilor economici (P. Murrell 1991). În această etapă a tranziției există un teren periculos în perimetrul căruia nici sistemul de comandă, nici cel de piață — ca mecanisme de reglare — nu funcționează conform logicii lor intrinseci, adăugînd la ineficiența congenitală a vechiului sistem (care mai există încă într-o mare măsură) ineficiența netă cauzată de fricțiune[30]). Această perspectivă poate fora avantajos și găsi inspirație în macroeconomia structuralistă (L. Taylor, 1991 a, 1991 b), aceasta din urmă fiind în măsură să contribuie la evidențierea efectelor perverse ale politicilor „ortodoxe" aplicate în cursul tranziției[31]).

Într-un asemenea context, fenomenele de **hysteresis** (permanentizarea unor presupuse efecte temporale) pot fi și trebuie să fie abordate. Să ne gîndim la creșterea anticipată a somajului și la efectele durabile ale unei economii excesiv de deschise (neprotejate) într-o lume dominată de piețe imperfecte. Aceasta este motivul pentru care terapia soc întîmpină rezistență din partea multor oameni și necesită foarte mult curaj politic și sprijin popular pentru a fi aplicată. Cu cît costurile nete se transformă mai repede în beneficii nete, cu atît mai bine pentru conducerea politică — al cărei capital politic s-ar pierde altfel —, ca să nu mai vorbim de populație în general. S-ar putea argumenta că o politică gradualistă nu ar putea să oprească declinul producției și nici al nivelului de trai. Există însă o diferență care explică de ce politicile gradualiste sînt mai atractive atît pentru numeroși lideri politici, cît și pentru populație în general : cînd procesele se află sub control, scăderea inițială de producție este mai puțin brutală decît în cazul unui tratament soc. Dar cînd se produce colapsul unei ordini instituționale, iar cetățenii se răzvrătesc împotriva oricărei autorități[32]) și cînd, în consecință se manifestă cu intensitate sindromul de „cădere liberă", gradualismul prezintă capcane.

Un alt tip de analiză opune două tipuri de abordări : de echilibru și evoluționistă. Economiștii neoclasici acordă mai puțină atenție aspectelor sociale de comportament și culturale : pentru ei, transformarea sistemului înseamnă, aproape în exclusivitate, reconstrucția instituțională, ipoteza fundamentală fiind că agenții economici sînt rationali — ei optimizează — și ar acționa la fel în cazul în care ar avea loc o schimbare de conjunctură. Se poate argumenta că transformarea în curs de desfășurare în fostele economii comuniste este un proces cu o pronunțată dimensiune socială și culturală, care presupune depășirea inerției, schimbarea de mentalități și concepții[33]) (crearea unui ethos social corespunzător economiei de piață), o luptă acerbă între „coalițiile de interese" (M. Olson, 1982) dintre care unele sprijină schimbările, în timp ce altele doresc să mențină structura de concentrare a puterii politice și economice. Ciocnirea dintre diferitele interese, care se manifestă în societate în perioada tranziției, ridică gradul de autonomie a procesului, în sensul că reduce marja de manevră a factorilor de decizie în cazul în care aceștia vor să forțeze ritmul schimbărilor.

O abordare sociologică (instituțională) a procesului schimbărilor demonstrează că, pentru a se desfășura lin, procesul are nevoie de sprijinul unei puternice „coaliții de interese" — ceea ce înseamnă că, pentru ca schimbările să se întîmple, este necesară o **bază socială**, iar acest „electorat pentru reformă" nu poate fi constituit peste noapte. În societățile postcomuniste acest electorat social este încă destul de slab, ceea ce înseamnă că forțele conservatoare sînt puternice și se pot opune schimbărilor într-un mod eficace. Privită în această lumină, transformarea nu trebuie concepută ca un fel de „politică" dintr-o singură lovitură", întrucît, ca **proces real**, transformarea nu poate să fie decît evolutivă, iar politica trebuie concepută în mod corespunzător.

Există și un alt factor care explică de ce tratamentele soc sînt mai greu de implementat în țările întîrziate, cum sînt România, Bulgaria și fostele republici sovietice : este vorba de ceea ce eu aș numi „experiența proprie trăită social", care îi obligă pe oameni să creadă că „nu există altă cale". Atît timp cît oamenii — cea mai mare parte a acestora sau cei cu vocație politică — tind să aleagă ceea ce cred ei că presupune costuri imediate mai mici, este puțin probabil că se va adopta sau **menține** pentru o perioadă mai îndelungată un tratament șoc (chiar dacă există voința politică) ; o „înaintare prin mîl" a procesului este mai probabilă. În acest caz, inconsecvențele politicii de transformare — și înaintarea prin mîl a procesului — se datorese slăbiciunii bazei sociale a schimbărilor, ceea ce agravează fragilitatea politicii înseși (datorată cunoștințelor noastre limitate).

O abordare evoluționistă (sociologică) pentru înțelegerea dinamicii schimbărilor și a probabilității aplicării unor politici diferite ar sugera o reconsiderare a reformelor parțiale din Ungaria și Polonia. Dacă se ia în considerare procesul de „învățare" pe care l-au parcurs aceste societăți — inclusiv dobîndirea „experienței trăite", menționată anterior, și formarea unei baze sociale (și a unei clase de întreprinzători) în favoarea schimbărilor —, handicapul celor sosiți mai tîrziu în acest proces devine evident.

„Procesul de învățare" a societății în întregul ei trebuie legat de „rata limită de absorbție a schimbărilor", care anunță pericolul intoxicării societății cu informație. Aici intervine un mare paradox al societăților est-europene — în special al celor mai înapoiate — și anume uriașa (practic nelimitata) sete de informație, care coexistă cu o capacitate limitată (atît mentală, cît și de infrastructură) de a prelucra această resursă atît de importantă. O fatetă a acestei limitări este teama exprimată de numeroși experți că regiunea dispune de o capacitate limitată de absorbție productivă a capitalului străin, ceea ce diferă de conceperea asistenței străine ca sprijin în crearea unei „rețele de protecție" în perioada tranziției. Cînd asistența tehnică orientează creșterea „curba învățării" a unei societăți, capacitatea acesteia de a absorbi schimbările crește automat. Este clar că rata limită de absorbție a schimbărilor poate să frîneze dorința de accelerare a acestora.

Traducere de CORNELIA ȘTUDOSIEI

(Va urma)

---

[25]) *R. Barro, H. Grossman (1974) ; pentru economia de comandă vezi J. Brada, A. King (1986).*

[26]) *S. Hirsch a numit-o „succesiunea industrializării" (1977).*

[27]) *La sfîrșitul anilor '80, importurile de mașini și echipamente reprezentau doar 1/10 din nivelul înregistrat la începutul anilor '80.*

[28]) *Modelele eficiență-salariu (G. Akerloff, J. Yellin, 1986) ar putea fi folosite la explicarea impactului scăderii nivelului de trai asupra ofertei de forță de muncă, în special cînd scăderea este considerabilă.*

[29]) *A. Etzioni (1991) are o elaborare interesantă asupra fricțiunii în perioada tranziției.*

[30]) *J. Winiecki consideră că o mare parte din pierderea de producție este benefică și nu trebuie considerată ca ineficiență suplimentară (1991).*

[31]) *Analizînd „efectele stagflaționiste ale politicilor de stabilizare" în economiile în tranziție, G.A. Calvo și F. Coricelli (1992) subliniază similitudinile între „punctul de vedere al întreprinderii" și abordarea neostructuralistă.*

[32]) *S-a întîmplat în România după decembrie 1989.*

[33]) *P. Murrell (1991, în 1991 b) este un susținător de frunte al abordării evoluționiste a economiei tranziției. Pentru cadrul general al acestei abordări, vezi R. Nelson și D. Winter (1982). Dintre economiștii est-europeni, L. Csaba, care este un analist rafinat, are păreri similare (1991).*

PRESTIGIUL NU SE APĂRĂ CU BÎTA

Referitor la incidentul din ziua de 1 iulie 1992, din Piața Rahova, ce a declanșat din partea unui grup de militari din poliția militară, o „manevră de pedepsire" a cetățenilor selectați pe criteriul „culoarea pielii" — incident ce a fost relatat în presă și a necesitat o „justificare" din partea M.Ap.N., Comisia pentru Drepturile Omului a organizațiilor romilor, care a efectuat o anchetă, precizează următoarele :

Incidentul din Piața Rahova a fost particular, declanșat pe fondul consumului de alcool, între doi cetățeni români (unul aparținînd etniei romilor, celălalt român — subofițer în poliția militară — îmbrăcat civil în momentul incidentului) și nu a avut ca mobil „lezarea hainei militare" sau atacul la „prestigiul și autoritatea cadrelor militare".

Considerăm că un sergent major, îmbrăcat civil, și în stare de ebrietate, care — după ce a băut cu romii — a provocat incidentul, nu reprezintă ARMATA ROMÂNĂ. Grupul de pedepsire a romilor, organizat de colegii subofițerului, nu a avut nici un fel de motivație morală, juridică sau umană.

Folosirea bîtei (ce a avut ca efect spitalizarea a 4 romi) nu apare ca un act justificativ, ci ilegal. Ne întrebăm dacă în România de azi drepturile cetățenilor se „stabilesc" cu bîta ?

Desigur că nu sîntem de acord cu unele ilegalități comise de romi și nu ezităm să recomandăm ferm stabilirea vinovaților de către organele de justiție.

În același timp ne exprimăm convingerea că într-un Stat ce se dorește de drept numai justiția este abilitată să rezolve orice fel de problemă conflictuală.

Prestigiul armatei se apără printr-o comportare demnă, corectă și civilizată a celor ce poartă uniforma armatei române, nu cu bîta cum a procedat grupul de pedepsire format din polițiști militari.

De aceea protestăm împotriva acțiunii de răzbunare a grupului de militari cît și a „justificărilor" aduse de comisia de anchetă a M.Ap.N. Considerăm că noțiunea de dreptate și justiție trebuie să aibă extindere și la cetățenii români aparținînd etniei romilor ca de altfel asupra tuturor cetățenilor țării.

În consecință rugăm pe domnul ministru al Apărării Naționale să ordone o nouă anchetă în vederea stabilirii adevărului și informarea corectă a opiniei publice. În caz contrar vom cere ajutorul Comisiei pentru drepturile omului a O.N.U. și a Organizațiilor internaționale pentru drepturile omului.

Cu respect și dragoste pentru ARMATA ROMÂNĂ

PARTIDUL ROMILOR SOCIAL DEMOCRAT
Președinte RĂDUCANU GHEORGHE
SOCIETATEA ROMILOR din BUCUREȘTI
Președinte ION ONORIU
Consilier municipal NĂSTASE MARIA
Consilier sector 5 PĂUN NICOLAE
Secretar IVAN GHEORGHE
SINDICATUL LIBER AL ROMILOR DIN ROMÂNIA
Președinte BURTEA PETRE

NOI APARIȚII LA EDITURA HUMANITAS

Constantin Noica, **Simple introduceri la bunătatea timpului nostru**, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, 263 pagini, 329 lei.

Într-o lume a cărților, ideea lui Constantin Noica de a strînge laolaltă „prefețele" și „introducerile" (scrise în ultimii 15 ani de viață) era firească. Respectînd intenția autorului, editorii au pus la dispoziția cititorilor o valoroasă antologie de texte, cu o încărcătură reflexivă ce denotă o asumare hermeneutică unică a spațiului lecturii. Departe de a fi o scriere „minoră", cartea lui Constantin Noica reprezintă un eveniment editorial de excepție.

Emil Cioran, **Ispita de a exista**, în românește de Emanoil Marcu, 203 pagini, 200 lei.

Respectîndu-și angajamentul cultural, Editura Humanitas continuă publicarea „integralei" operei lui Emil Cioran, în condiții grafice și tipografice remarcabile. Apărut în 1956, la Paris, **La tentation d'exister** marchează un punct important în evoluția gîndirii lui Cioran.

rOM

ROMII ÎN STATUL DE DREPT AL ROMÂNIEI

1. Informații privind administrarea justiției în cazurile de conflicte

Uniunea Internațională a Romilor și asociațiile romilor afiliate ei urmăresc cu îngrijorare frecvența crescîndă a atacurilor violente organizate de diferite grupuri pro-fasciste sau de grupări spontane ale locuitorilor majoritari împotriva comunităților de romi din localități ale diferitelor țări din Europa.

Pe baza informațiilor furnizate de presă, de asociațiile romilor și de organizațiile pentru apărarea drepturilor omului, Comitetul Helsinki al Uniunii Internaționale a Romilor a întocmit un raport în care sînt înregistrate 50 de incidente violente implicînd comunități de romi și populația majoritară din localități din Rusia, Ucraina, Polonia, România, Bulgaria, Ungaria, Cehia și Slovacia, Germania, Spania (perioada decembrie 1990—mai 1992). Ultimul incident din această serie a avut loc în localitatea Tatarbunar, lîngă Odesa, Ucraina, în zilele de 11—12 mai.

În aceste conflicte intra-comunitare și-au pierdut viața 24 romi : 18 în incidente dintre „skinheads" și romi din Cehia (după informații ale agențiilor de presă) și 6 în incidente din România (județele Covasna și Harghita).

În cursul unor incidente premergătoare conflictelor au fost omorîte 4 persoane, ne-romi : 3 persoane în incidentul de la Tatarbunar (informație controversată) și o persoană în România (incidentul de la Bolintin Deal).

Aproximativ 300 de locuințe ale romilor au fost distruse (frecvent prin incendiere), sau devastate ; familiile de romi au fost alungate temporar sau definitiv din respectivele localități. Romii nu au mai revenit în localitățile de domiciliu după incidentele de la Bolintin Deal și Ogrezeni, județul Giurgiu. În localitatea Vălenii Lăpușului, jud. Maramureș, familiile de romi alungate (180 de persoane, în august 1990) s-au reîntors în localitate, dar nu în zonele lor, ci într-o zonă segregată de vatra satului, în condiții improprii pentru locuit. În urma incidentelor din localitățile Miawa (Polonia), Mancha Real (Spania) și Carpenis (jud. Giurgiu, România), unele familii de romi n-au mai putut reveni în locuințele lor.

Autoritățile locale și naționale au acordat despăgubiri materiale familiilor de romi ale căror locuințe au fost distruse după incidentele de la Miawa (Polonia), Mancha Real (Spania), Turulung (jud. Satu Mare), Mihail Kogălniceanu (jud. Constanța), Plăiești de Sus (jud. Harghita, România). Nu avem informații dacă au fost acordate despăgubiri romilor din localitățile Eger și Miskolc — Ungaria, după incidentele din septembrie-octombrie 1990.

În România, Federația Etnică a Romilor și organizațiile pentru drepturile omului au identificat și documentat un număr de 20 de incidente intra-comunitare între romi și populația majoritară din diferite localități în perioada de după ianuarie 1990.

Amploarea și intensitatea conflictelor, gravitatea infracțiunilor săvîrșite în cursul acestor incidente, modul derezolvare a tensiunilor intra-comunitare diferă de la caz la caz. Pot fi menționate, totuși, cîteva observații generale :

— am reținut în această serie numai incidente în care s-au confruntat grupuri din interiorul unei comunități : grupuri de localnici care s-au constituit, spontan sau premeditat, și au atacat colectivități compacte de romi sau grupuri de locuințe ale acestora ;

— incidentele au avut caracter de reacție sau represalii colective împotriva unei comunități de romi, ca răspuns la infracțiuni săvîrșite de o persoană din rîndul romilor ;

— agresiunea a avut uneori caracter selectiv, fiind evitate familiile de romi considerate ca diferite cultural de grupul romilor atacați : în două cazuri, unele „neamuri" de romi au participat la agresiunea asupra altor „neamuri" de romi (de ex. rudarii împotriva căldărarilor la Cuza Vodă, com. Castelu, jud. Constanța, sau „vătrașii" împotriva „nomazilor" la Bolintin Deal) ;

— incidentele au fost mai violente și mai grave în județele Covasna și Harghita, unde au fost omoriți 6 romi : în județele din sudul țării (Giurgiu, Constanța) a fost mai frecventă distrugerea caselor romilor prin incendiere.

STADIUL INVESTIGĂRII INCIDENTELOR DE CĂTRE ORGANELE DE ANCHETĂ

Federația Etnică a Romilor a adresat Procuraturii Generale a României, la data de 19 mai 1992, cererea de a se furniza informații privind stadiul de investigare a incidentelor din 14 localități. Procuratura Generală a avut amabilitatea de a ne comunica informațiile solicitate, astfel încît putem acum să precizăm stadiul în care se află investigarea și dezbaterea în justiție a incidentelor pe care le analizăm.

În două cazuri, investigațiile poliției și ale procurorilor locale s-au finalizat prin rechizitorii ale procuraturii și trimiterea în judecată a unor persoane identificate ca vinovate pentru comiterea de infracțiuni împotriva proprietății romilor (case, bunuri) — incidentele de la Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța, și Bolintin Vale, jud. Giurgiu.

În trei cazuri, procuratura a dispus neînceperea urmăririi penale, ca urmare a retragerii plîngerii romilor ale căror locuințe sau bunuri au fost distruse — incidentele din localitățile Turulung, jud. Satu Mare, Cîlnic, jud. Alba, Reghin, jud. Mureș.

În nouă cazuri, investigațiile continuă.

Prezentăm succint soluțiile date în cîteva cazuri.

1. Incidentul din localitatea Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța

Prin rechizitoriul Procuraturii județului Constanța, din 15 mai 1992, s-a dispus trimiterea în judecată a 12 inculpați, locuitori ai comunei, pentru infracțiunile de „distrugere în paguba avutului particular" (al romilor) și „asociere" pentru distrugere (art. 217 și 323, C.P.).

Dosarul a fost pus pe rolul Judecătoriei Municipiului Constanța cu primul termen la data de 24 iunie, iar al doilea termen la data de 2 septembrie 1992.

2. Incidentul din localitatea Șelea Mare, jud. Sibiu (ianuarie și aprilie 1990)

Prin rechizitoriul Procuraturii locale Mediaș, din 22 februarie 1990, au fost trimise în judecată 6 persoane pentru infracțiunea de „ultraj contra bunelor moravuri" și „furt în paguba avutului obștesc" (art. 321, alin. 2 și 224 C.P.).

Federația Etnică a Romilor precizează că cele 6 persoane arestate și trimise în judecată sînt romi și că nu s-au primit informații de la Procuratură privind investigarea incidentului din aprilie 1990, cînd au fost devastate 8 apartamente într-un bloc locuit de romi.

3. Incidentul din comuna Lunga, jud. Covasna (11 februarie 1990)

Dosar la Procuratura locală, în curs de cercetare pentru identificarea vinovaților de omorîrea a 4 persoane (romi — nota F.E.R.). Au fost arestate 7 persoane, ulterior puse în libertate de Tribunalul Județean Covasna, în cursul anchetei. Ancheta Procuraturii continuă. În ce privește distrugerea caselor romilor (6 case), părțile vătămate și-au retras plîngerea după ce au fost despăgubite.

4. Incidentul de la Turulung, jud. Satu Mare (10—11 ianuarie 1990)

S-a dispus încetarea urmăririi acțiunii penale la data de 11 ianuarie 1991, deoarece părțile vătămate și-au retras cererile pentru despăgubirea caselor distruse (36 case). Patru persoane nu și-au retras plîngerea.

5. Incidentul de la Bolintin Vale, jud. Giurgiu (18 mai 1991)

Din 8 dosare aflate în evidență, Procuratura locală Bolintin Vale a soluționat 3 dosare, prin trimiterea în judecată a 3 persoane identificate ca vinovate pentru furt în paguba avutului personal a 3 familii (de romi — nota F.E.R.).

6. Incidentul de la Casinul Nou, jud. Harghita (august 1990)

Procuratura locală Miercurea Ciuc a dispus neînceperea urmăririi penale. Procuratura Generală a infirmat soluția și a ordonat continuarea investigațiilor.

Investigațiile organelor de anchetă continuă în cazul incidentelor de la Cuza Vodă, jud. Constanța (iulie 1990) ; Bolintin Deal (18 mai 1991) ; Ogrezeni (16 mai 1991), Găiseni, sat Cărpenis (iunie 1991) jud. Giurgiu ; Românești (8—9 mai 1991), jud. Dîmbovița ; Vălenii Lăpușului (13 august 1991), jud. Maramureș ; Casin» (august 1990) și Plăiești de Sus (9—10 iunie 1991), ambele localități în comuna Plăiești de Jos, jud. Harghita.

Fragmente dintr-un documentar întocmit de NICOLAE GHEORGHE
Uniunea Internațională a Romilor
Federația Etnică a Romilor din România

FEDERAȚIA ETNICĂ A ROMILOR

PROTEST

În data de 3 iulie 1992, ora 15,30, în piața Rahova, un grup de 40—50 de militari, aparținînd Poliției Militare, au molestat pe toți cei ale căror caractere somatice indicau — ca apartenență etnică — a fi romi.

Federația Etnică a Romilor își exprimă protestul față de astfel de practici, prin care un incident particular, între doi cetățeni, are ca urmare o represiune colectivă, ale cărei victime sînt oameni nevinovați.

Solicităm MINISTERULUI APĂRĂRII NAȚIONALE identificarea celor asupra cărora cade responsabilitatea represiunii și sancționarea lor, în conformitate cu dispozițiile Codului Penal și ale regulamentelor militare.

TEATRUL PRESUPUNE ȘI UN DEMERS ETIC

Interviu cu CĂTĂLINA BUZOIANU

Nu cu mult timp în urmă s-a desfășurat prima manifestare a Centrului de Antropologie Teatrală : colocviul „Avangarda — de la Caragiale la Ionescu". Înainte de a ne vorbi despre această, vă rog să încercați o lămurire a termenului de antropologie teatrală.

Termenul a fost utilizat pentru prima dată în sensul acesta teatral de către Eugenio Barba, fondatorul Institutului Internațional de Antropologie Teatrală de la Volterra. Dacă Barba se ocupă de anatomia actorului, de studiul comportamentului acestuia în spațiul teatral contemporan, de interferența tuturor sistemelor teatrale tradiționale care creează spațiul teatral, astăzi noi încercăm să descoperim relația între sursele străvechi, mijloacele teatrale moderne și omul contemporan. Teatrul în acest caz acționează asupra unui om aflat în „timpul muncii" spre exemplu, sau în situația de a merge către locul de muncă și totodată asupra omului în viața sa cotidiană. Deci nu dorim extragerea lui din viață și aducerea în spațiul teatral obișnuit unde îndeobște vine un public avizat, ci vrem să atragem acele categorii de cetățeni care refuză să devină public : trecătorii, cei ce stau gură-cască sau vând și cumpără în piețe, oricine care, scos pentru o clipă din ritmul cotidian, poate să acționeze viu și neașteptat. Deci e vorba de un impact foarte dur, aproape ca o luptă, între cel care oficiază actul teatral și cel care se „supune" sau acceptă treptat această relație. Sigur, s-ar părea că, de atîția ani se face un astfel de teatru. Și eu mă ocup de vreo 20 de ani de acest lucru, de cînd am terminat Institutul. Și totuși, evoluția este neîntreruptă.

Totul a început în perioada ieșeană...

Da, în perioada ieșeană am avut un program foarte vast, care a debutat cu un spectacol pe care l-aș putea numi antropologic, pentru că era un spectacol care re-crea procedee vechi, misteriale, într-un fel de mister buf contemporan. De fapt noi creăm imagini în același timp cu autorul textului, Paul Cornel Chitic. Spectacolul s-a jucat pe platforme industriale. În centrele studențești, a fost în Polonia, a luat mai multe premii în țară. A avut un contact foarte viu cu oamenii pînă a fost interzis, pentru că era un spectacol foarte nociv în momentul acela, mai ales după scandalul cu **Revizorul**. Pe urmă am avut un program pe care l-am continuat cu mare încăpățînare : **Istoria ieroglifică, Tinerețe fără bătrînețe, Iașii în carnaval.** Mulți colegi ai mei au avut experiențe incitante, dar am fost obligați să rămînem în teatre, n-am mai putut ieși pe străzi.

Bineînțeles că astăzi trebuie să fim foarte atenți și să nu ne întoarcem la avangarda anilor '60—'70. Astăzi, felul acesta de teatru e foarte bine organizat în lume, cu spectacole vii, necesare, surprinzătoare. Confruntările între trecut și prezent, între spații culturale diferite sînt extrem de tensionate și adesea creează asociații neobișnuite. Acum doi ani, la Avignon, mi s-a părut extraordinară inițiativa de a invita, la un an de la montarea lui P. Brook cu **Mahabharata**, o suită de spectacole tradiționale pe tema Ramajana. Și am văzut operă, balet, teatru de umbre, de păpuși, de marionete, cel puțin șapte feluri de teatru tradițional. Aceeași poveste, cu mijloace diferite, de fiecare dată.

Cînd am conceput la Iași dramatizarea **Țiganiadei** mă preocupa felul acesta de teatru oriental venit din sudul Asiei, trecut prin Persia, Turcia și Grecia și introdus în Principatele Române. Toată dramatizarea era condiționată de astfel de procedee teatrale. Și în spectacolul de la „Tăndărică", cu texte de Urmuz, am esențializat și am actualizat procedee străvechi de teatru. Am încercat să topesc singură. În propriul creuzet al creației, ceea ce înțeleg. Pentru că textele lui Urmuz au o fascinantă patină orientală. De asta m-au și pasionat.

În ce măsură se poate vorbi de existența unor tehnici tradiționale românești ?

Acestea există și în general sînt extrem de spectaculoase, deși în ultimul timp au fost poluate de ceea ce se poate numi folclorizare. Mai există încă un teatru misterial, cu rădăcini antice sau medievalcreștine și care poate aduce modalități de expresie neobișnuite, cu un impact deosebit în teatrul contemporan. Îmi amintesc că în perioada studenției, cînd am văzut prima dată spectacolele de la Ruginoasa sau din Vrancea, pentru mine a fost realmente o revelație. Majoritatea colegilor mei s-au preocupat de aceste surse revitalizate contemporan. Reamintesc spectacolele lui Al. Tocilescu, ale lui Dan Micu, Alexa Visarion, Mihai Măniuțiu sau Al. Dabija. Foarte mulți dintre regizorii de marcă au fost pasionați de scormonirea în adîncuri, de descoperirea posibilităților latente ce zac în conștiințele noastre încă adormite. Faptul că spectacolele tradiționale au devenit kitsch, că s-au vulgarizat, nu înseamnă că nu trebuie să le recuperăm filtrîndu-le prin propriul sistem de analogii și afinități. Selecția noastră e în cele din urmă esențială, precum și felul în care lucrurile se re-creează în interior, în laboratorul propriu de creație.

Consider absolut necesară reconsiderarea monumentelor literaturii noastre și a modalităților de a face teatru din orice poate deveni un studiu despre om. Continui să cred că teatrul înseamnă în primul rînd dramaturgie, dar poate însemnă și că spectacolul se realizează din orice devine viu și foarte important la un moment dat în conștiința oamenilor. Sînt atîtea valori care așteaptă să fie dezgropate încît după ce am căutat o viață întreagă, acum simt că este un drum ce trebuie neapărat continuat. De aceea mi se pare că acest Centru de cercetare trebuie să se organizeze ca un soi de „cooperativă teatrală", în orice caz o arenă liberă în care talentele să se înfrunte, să se caute fiecare pe sine și să poată crea ceea ce într-un sistem instituționalizat adesea e mai dificil.

Pentru asta cred că toți regizorii importanți din acest moment, mai ales cei tineri, sînt extrem de interesați și am observat cu cîtă pasiune au participat la lucrările colocviului, cu cîtă voluptate și-au descoperit vocațiile și și-au reconsiderat un drum din urmă în propria carieră.

Pentru că toți ați amintit, v-aș ruga să rememorați momentele semnificative ale colocviului.

În prima zi a fost un comentariu Caragiale prin **Conu Leonida față în față cu reacțiunea** asupra tuturor experiențelor de pînă acum, s-au vizionat spectacole pe casete, cel al lui Dragoș Galgoțiu, de la Ploiești, și cel al lui Dominic Dembinski, de la Constanța, într-o adaptare T.V. și opera concert a lui Adrian Iorgulescu. Dintr-o dată, acest Conu Leonida a devenit un personaj din Ionescu și Urmuz în același timp, un reper în istoria culturii noastre. În general, termenul de **avangardă** a fost discutat cu eficiență, la obiect. Am utilizat banca de spectacole existente, de la Caragiale la Ionescu, cărora li se poate adăuga Mazilu și Vișniec. Dar aici se pot aminti nu doar dramaturgii. **Ospățul lui Baltazar** de Fundoianu a avut dedicată o zi întreagă de discuții pe tema spectacolului lui Alexandru Dabija de la Teatrul Nottara.

Colocviul a mai cuprins discuții asupra spectacolelor cu **O scrisoare pierdută** de Caragiale în montarea lui Silviu Purcărete de la Teatrul Mic și o invitație adresată Teatrului din Piatra Neamț pentru spectacolul lui Nicolae Scarlat (atît spectacolul, cît și regizorul nu au putut participa).

Apoi nu se poate trece peste ziua „Ionescu" în care s-au discutat spectacolele existente în țară. Au fost invitate, dar nu au putut participa, spectacolele de la Cluj cu **Lecția** și **Cîntăreața cheală** în viziunile regizorale ale lui Mihai Măniuțiu și Tompa Gábor. (Singurul spectacol Ionescu prezentat efectiv a fost **Scaunele**, de la Teatrul Mic în regia lui Dragoș Galgoțiu.) În aceeași zi a avut loc spectacolul studenților de la Academia de Teatru și Film și de la Universitatea „Titu Maiorescu" pe texte de Tristan Tzara, în regia studentului Dan Victor. Apoi s-a discutat spectacolul meu de la Teatrul „Tăndărică" pe texte de Urmuz.

Totodată, ceea ce a însemnat avangarda în teatrul românesc a constituit subiect de eseuri ale unor cercetători, critici de teatru ca Valentin Silvestru, Ștefan Cazimir, Marian Popescu, Ion Bogdan Lefter, Maria Vodă Căpușan, Dan C. Mihăilescu, Natalia Stancu, Tania Rădu etc. Discuțiile au fost extrem de fertile. S-a discutat despre avangarda în muzică (N. Brînduș a avut o puternică intervenție), apoi Miriam Răducanu a vorbit despre mișcarea în spațiul contemporan și despre filosofia gestului teatral. Punctele de vedere exprimate au fost într-o comunicare surprinzătoare. Toți regizorii au intuit la Caragiale o metafizică amenințătoare, astfel încît personajul Mitică a fost receptat mai mult decît un arhetip local, a devenit un totem al spațiului.

Cred că momentul acesta e foarte important pentru noi, pentru că nu presupune doar un demers estetic, cît mai ales unul etic : a fi sau a nu fi astăzi împotriva sau în apărarea lui Mitică, pentru recuperarea lui, dacă mai este posibil.

Referitor la o afirmație a lui George Banu, care spunea: „Andrei Șerban, Liviu Ciulei, Lucian Pintilie sînt purtătorii unei estetici formulate în alți termeni, iar funcția lor, aici, e de a redeschide porți, în timp ce funcția regizorilor care au lucrat doar în România e de a continua drumuri personale".

Eu nu pot să fiu întru totul de acord cu George Banu pentru că știu că el nu a cunoscut mai nimic din tot ce s-a întîmplat la noi în acești ani. Îl apreciez foarte mult și cred că e de o bună credință care nu poate fi pusă la îndoială, că dorește binele acestei țări, și al artiștilor români, dar am impresia că este foarte puțin informat, mai mult, e dezinformat. El nu a văzut practic nici unul din spectacolele noastre, doar de curînd **Hamlet** la Paris. Sau a văzut doar spectacole de după Revoluție. Prin urmare operează cu niște concepte care îi aparțin și pe care le putem stima, dar care sînt limitate de cunoașterea insuficientă a realității. **E extraordinar că Andrei Șerban, Liviu Ciulei și toți ceilalți au revenit și și-au continuat propriul drum, ba chiar și-au depășit unele performanțe, refăcînd un traseu al destinului lor artistic.**

Dar cred că drumurile noastre aici au fost nu doar personale, ci realmente racordate la viața teatrală mondială. Dovadă că oricine a venit aici a fost foarte impresionat de calitatea teatrului românesc, de nivelul unor spectacole. Tot timpul au fost la noi spectacole de referință. Asta nu o spun din patriotism, pentru că patriotismul meu actual traversează o perioadă amară, un moment de mare derută. Dar pe mine m-a surprins nespus un lucru, chiar în mod dureros, anume faptul că mari artiști care s-au întors au căzut în această capcană a sloganurilor ce încercau să ne despartă.

Pînă la urmă s-au văzut limitele fiecărula. Cu toții ne-am privit ca într-o oglindă, față în față, cu toții ne-am reconsiderat și talentul și impasul, dar nu într-un orgolios turnir, ci pentru a crea aici un climat de emulație. Împreună.

De ce ați demisionat de la Teatrul Bulandra ?

E o problemă personală.

Oricum, pentru că tot eram pe culmile disperării, și cum din disperare se întrupează Cioran, am dat curs unei invitații la Juvisy-sur-Orge, lîngă Paris, a Centrului Muzical „Marius Constant" și am realizat acolo, într-un timp record, un spectacol Cioran. Adică un spectacol-concert, cu 20 de compozitori din toată lumea, care s-au inspirat din textele lui Cioran, pe un scenariu scris de mine acum un an. Au mai colaborat inspirat actrița Olga Bucătaru de la Teatrul Odeon și plasticiana Wanda Mihuleac, creatoarea spațiului scenografic. Spectacolul a avut un succes extraordinar, a participat și dl. Dan Hăulică și am fost invitați la UNESCO. Unde firește că n-am mai ajuns, neflind bani. Francezii vor să-l programeze în serie, dar eu doresc mai întîi să-l aducem în România și să-l jucăm și în limba română.

A consemnat
MARIAN CHIRIAC

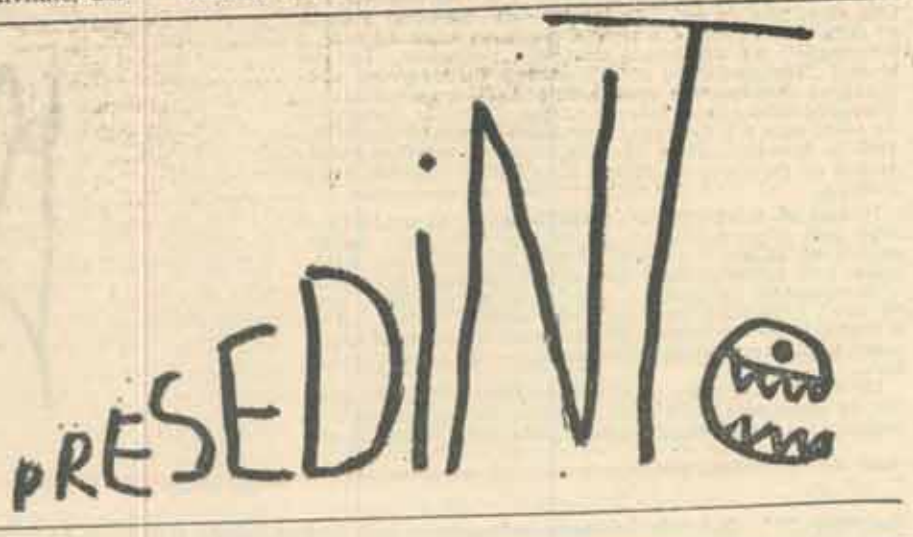

VINCENT HUGEUX

„L'EXPRESS"

MILOSTENIA BINE GÎNDITĂ (ÎNCEPE CU SINE)

Nu mă simt investit cu misiunea de a fi purtătorul de cuvînt al unei caste, al unei corporații — cea a jurnaliștilor. Nu vă așteptați să trag la repezeală pe mine roba avocatului apărării, chiar dacă mulți sînt bucuroși s-o îmbrace pe cea de procuror. Nici autoflagelație, nici contemplarea propriului buric — doar schița unei introspecții privind practica jurnalistică, limitele și constrîngerile ei. Și în ce mod ele contribuie la crearea neînțelegerilor dintre presa occidentală și o țară ca România.

Timișoara distruge un tabu

În neliniștitul cuplu alcătuit din „producătorul" și „consumatorul" de informație, anomalia nu se datorează atît descreditului care afectează mediile de astăzi, cît aurei de care elo s-au bucurat ieri. După Timișoara și Războiul din Golf s-a trecut de la credulitatea cucernică („este adevărat, s-a spus la televizor" : „este adevărat, am citit în ziar") la neîncrederea sistematică („nu cred, pentru că așa scrie presa"). O cîștig de îndrăgostiți, după amorul exagerat de ieri. Ziaristul nu merită însă „ni cet excès d'amour ni cette indignité", ca să reiau celebrul alexandrin. Nu Timișoara marchează începutul declinului acute credibilității a mass-mediei ea distruge însă un tabu. Înainte de Timișoara devine de bon-ton să denunți cărei le profesionale ale informației, care înainte doar se aveau. Există aici un lucru bun și există un pericol. E bine să risipești haloul de mister care înconjoară tehnicile jurnalistice : concepte ca „sursă" „dezinformare", „manipulare" devin familiare. Pericolul este că un astfel de episod poate să afecteze pe multă vreme imaginea României în „inconștientul ziaristic colectiv". În decembrie '89, Timișoara a fost pentru cîteva ore mantaua de glorie a presei mondiale, pentru ca imediat să devină cămașa otrăvită a lui Nessus : numele acestui oraș, nestiut pînă atunci, a ajuns emblema incompetenței ziariștilor. Iar conștiința de a fi păcălit din naivitate sau de a fi fost jucăria unei manipulări îl incită inconștient pe jurnalist, îl face să fie pornit împotriva bănuitei „cauze" a nefericitei sale pățanii, să vadă în România rezultat unei minciuni și duplicități incurabile. Un alt efect este tentația respingerii : „Cum ? ! Iar România ? !". Să nu mai vorbim despre România care trezește în noi amintiri neplăcute, rănile amorului nostru propriu. Mai ales că următoarele episoade ale foiletonului românesc au stricat și mai mult imaginea țării : 1 — mineriadele ; 2 — menținerea la putere a lui Ion Iliescu ; 3 — incapacitatea elitei românești de a produce și altceva decît discursuri de mare acuitate asupra propriei sale neputințe și dezbinări ; 4 — calendarul imprecis al viitoarelor alegeri legislative și prezidențiale.

Dau pentru ziarul meu 6 Fr. și 20 de minute pe zi : la acest tarif vreau certitudini

Vorbind în termenii argoului nostru, „nici un ziar de primă mînă nu-ți în România". Unica temă acceptabilă pentru public în aceste zile pe care am ales-o pentru *L'Express* a fost dezvoltarea (reală sau bănuită) a curentului pro-monarhic, revelator al confuziei societății politice.

Analizînd cazul Timișoarei pe toate fețele, ajung însă la un blocaj clasic în lumea mass-mediei : cel provocat de mărturisirea greșelii. Sentimentul tulburc al impunității („După mine potopul") fluturâ deasupra multor redacții. Ideal ar fi să poți spune lectorului sau auditorului tău : „Iată, ne-am înșelat / am fost înșelați, și uite cum, uite de ce". Ar însemna să introduci o erată, să faci o rectificare : o simplă piesă pe tabla de șah a informației, nu simptomul unei boli rușinoase... La subiectul „Timișoara" au apărut anchete utile care se străduiau să demonstreze cum devine credibil incredibilul și cum credibilul ajunge adevăr oficial. Tehnicile elementare de verificare a informației se mișcau în gol în decembrie 1989 în România. Doar adunînd numărul morților inventariați de directorii de spitale ajungeai la bilanțuri astronomice.

Numai că mărturisirea greșelii pune în evidență că nu-i poți oferi publicului un catalog de „mea culpa", pentru că el are nevoie să creadă în fiabilitatea publicației sale favorite. Dacă jurnalistul își poate lua ca deviză cuvintele lui Dante : „Prefer să mă îndolesc, decît să știu", cititorului nu-i poți cere același lucru. „Dau 6 franci și 20 de minute pe zi pentru ziarul meu și la acest tarif vreau să am certitudini" — îți va spune cititorul.

De altfel, redacțiile nu sînt un univers idilic. Ca peste tot (și chiar mai mult decît ea peste tot, din cauza procentului de megalomanie care bîntuie aici), redacțiile sînt sediile unor rivalități, ale luptelor pentru putere, ale unor comploturi mai multe sau mai puțin bizantine. Într-un astfel de context, mărturisirea unei greșeli devine un gest sinucigaș. Amintiți-vă Războiul din Golf. Cînd prezentatorul jurnalului televizat l-a întrebat pe trimisul special, blocat undeva în estul Arabiei Saudite : „Dragul meu Machin, spune-ne care este starea de spirit a Brigăzii a treia mecanizate a Gărzii Republicane a lui Saddam Hussein ?", singurul răspuns decent ar fi fost : „Dar cum vrei să știu eu ?". Iar unul mai puțin politicos : „Du-te să vezi singur, cretinule !". Numai că oricine ar fi dat un asemenea răspuns și-ar fi luat un risc prea mare : în contextul ferocei concurențe interne, ar fi fost scos pe loc de la reportaj. Așa că n-avea altceva de ales decît să vină cu un răspuns aproximativ. Ca să te asiguri că subiectul tău „are să-ți intre", tentația de a-l „umfla" este foarte mare la radio-televiziune, chiar în presa scrisă. Dau numai o cifră : în Franța 25% dintre jurnaliștii titulari ai cartei profesionale sînt lipsiți de un loc stabil de muncă (someri, free-lance, colaboratori externi).

„Scrie repede, scurt și simplu"

Astfel de remarci mă determină să examinez distorsiunile legate de exigențele, adeseori legitime, ale „centralului" (redactorii-șefi) față de „periferie" (corespondenții și trimiși speciali). Ele se bazează pe tripticul : fă repede, scurt și simplu. Triplu încă și mai tiranic pentru audio-vizual decît pentru scris.

1) **Scrie repede.** „Jurnalistul (spunea Albert Camus) este istoricul clipei. Formula este prea frumoasă pentru a fi și adevărată. Ziaristului îi va lipsi totdeauna atît-ul istoricului : timpul scurs, distanța, recul, liniștirea pasiunilor. Cu 20 de minute înainte de a intra în direct descoperi grămada de cadavre de la Timișoara. Ce poți să faci ? Să aștepți, să verifici, să întrerupi ? Imposibil, și aici este o concurență înversunată : echilibrul financiar al unei agenții de presă cîteodată se joacă în cîteva secunde. Dacă un anume gigant al presei americane a semnat cîndva un contract cu Agenția France Presse este pentru că ea a anunțat prima moartea Indirei Gandhi, înaintea concurenților săi. Notați între altele că la momentul „Timișoara" redacțiile au măturat rezervele scrupuloase ale corespondenților speciali, de teama că vor fi în întîrziere sau pe dinafară.

2) **Scrie scurt.** Un text mediu de radio trebuie să țină mai puțin de un minut. Un reportaj televizat — între un minut și jumătate pînă la două minute și jumătate. Puteți să vorbiți despre spargerea F.S.N. în 50 de secunde sau în cîteva rînduri ? Eu nu.

3) **Scrie simplu.** Pentru ca mesajul să rămînă accesibil unui public neavertizat, trebuie să îndepărțezi nuanțele, să deosebești esențialul de accesoriu. Ceea ce deseori devine frustrant, dar întotdeauna e necesar.

Vezi că am avut dreptate ?

Și atunci, ce faci : te lamentezi, pui jos stiloul, renunți ? Sigur că nu. Să nu uităm niciodată că scriem pentru cititor, nu pentru o mină de inițiați. Iar cititorul nu așteaptă o lecție de școală despre lipsurile din România ori despre separatismul slovac. Arta jurnalistului constă nu doar în a obține informația, ci și în a o face ușor de înțeles. Să ne ferim deci de confuzia genurilor : jurnalistul să rămînă la jurnalism, cercetătorul-la cercetare, universitarul în amfiteatre.

Mai există un pericol în acest registru : să ne îngreunăm textul cu mesaje codificate, destinate fie unui om al puterii („vedeți ce bine am înțeles ce gîndiți ?"), fie unui confrate („vezi că am avut dreptate ?").

Încă și mai gravă (dar mai rară) este comanda unei ierarhii : „Ești trimis acolo ca să demonstrezi despre Cutare că este un ticălos sau un erou". Iar în realitate, Cutare nu este nici una, nici alta. Se întîmplă ca și jurnalistul și publicația să fie striviți de mecanism. Să luăm din nou războiul din Golf. Directorii de publicații, posturi de radio și televiziune au trebuit să semneze o „cartă" care îi obliga să respecte anumite reguli ale jocului (să nu citeze nume fără acordul celui în cauză, să nu dea la iveală elemente tehnice sau geografice exploatabile de către „dușman"). A refuza codul înseamnă a refuza să lucrezi. A te conforma înseamnă a accepta obstacolele. Pe teren militar, puterea aparține reprezentanților americani și birourilor de presă (animați de o stranie și perseverentă ostilitate față de reporterii francezi) și militarilor francezi, foarte selectivi în alcătuirea „poolsurilor de război". Ce înseamnă un „pool" ? Un grup de jurnaliști selecționați, dusi să li se arate doar anumite lucruri (care se doreste să fie văzute) și pusi să-și transmită mai departe relatările confraților mai puțin norocoși... Desigur, unii au fost atunci sedusi de o iluzorie „fraternitate de arme", s-au lăsat pătrunși de valoarea patriotică a propriei lor misiuni.

Dezinformarea începe cu tentativa unei puteri (de orice fel) de a-l utiliza pe jurnalist.

Să revenim la distorsiunile jurnaliștilor, care îi fac vulnerabili față de dezinformare. Fin să semnalez, în treacăt, că acest cuvînt misterios „dezinformare" trimite spre un univers cețos, în care se încrucișează apetisante Mata-Hari cu servicii secrete, pline de bani. În fapt, fenomenul dezinformării, ca și cel al spionajului, este mult mai banal decît se crede îndeobște. El începe cu tentativa unei puteri (de orice fel) de a-l utiliza pe jurnalist (cu sau fără gînd rău) ca pe un releu sau ca pe o garanție a unei strategii.

1) **Necunoașterea limbii.** Din acest motiv, jurnalistul trece în revistă inteligheția francofonă și anglofonă, sau se rezumă la sursele oferite de ambasada sa. Bineînțeles că va neglija „tara adevărată". Formula adeseă indispensabilă de a lucra cu un interpret nu e lipsită de efecte perverse, traducerea putînd fi selectivă.

2) **Efectul capitalei.** Orice jurnalist care ar fi rămas în București în mai 1990 sau la Tirana peste un an ar fi vorbit, în ambele cazuri, despre victoria opoziției democrate. Rămînînd în capitală, risti să subestimezi greutatea politică a provinciei rurale. Imperativele tehnice, de orice pentru televiziune, calitatea legăturilor telefonice îți interzic cîteodată jurnalistului să se îndepărteze de centrele de emisie.

3) **Efectul specialistului.** Dacă ai stat cîteva zile o dată sau de două ori într-o țară te trezești transformat în „expert". Statutul devine periculos atunci cînd începi și tu să crezi în el. De data aceasta pericolul este să păstrezi o grilă de lectură fixă și asigurătoare.

4) **Efectul celui care se pricepe la toate.** Se știe cîte ceva despre multe dintre dosare, dar rareori ai date suficiente despre fiecare dosar. Mai ales în conflictele de rezonanță pasională (Tîrgu Mureș, sîrbo-croați, armeni-azeri, israelieni-palestinieni) este gravă lipsa unei culturi istorice. Singurul remediu pentru a nu fi păcălit și a descifra anamnezele este o solidă formație istorică și geopolitică. Ceea ce, o dată în plus, cere timp. Iar timpul este marfă rară.

5) **Elanurile personale.** Făptură de carne și sînge, jurnalistul lucrează în „pasta umană". Așadar, el nu poate fi obiectiv. El își are entuziasmele și dezgusturile sale. Și atunci meterezele sale pot să cadă :

— după primăvara de la **Pekin (1989)** simpatia pentru studenții chinezi adunați în piața Tien-Anmen și antipatia trezită de bătrînii ierarhi ai partidului comunist m-au împins să subestimez greutatea aparatului de stat, gradul său de control al vieții sociale. Putin mai mult discernămînt m-ar fi convins că mișcarea tineretului urban, fenomen necunoscut în provincie, nu putea să zguduie regimul ;

— la Timișoara (se revine mereu aici) ca și altii, am fost victima dorintei de a dispretui regimul român pe care, după o scurtă sedere în 1990, credeam că îl știu. Întîlnirea cu cadavrele dezgropate și această presupoziție mi-au învins spiritul critic. Trebuie să-ți reproșezi cînd ești „uman, prea uman" ?

Traducere de
MIRCEA IONESCU

(Comunicare prezentată la Colocviul de la Cluj — „Imaginea României în presa occidentală", iunie 1992)

DEONTOLOGIE

CARTA DATORIILOR PROFESIONALE ALE JURNALIȘTILOR FRANCEZI

(formulată de „Sindicatul național al jurnaliștilor" — 1918)

Jurnalistul demn de numele său :

— răspunde pentru tot ceea ce scrie ;

— consideră calomnia, acuzația fără dovezi, deformarea faptelor, minciuna, alterarea documentelor drept cele mai grave greșeli profesionale ;

— nu acceptă însărcinări incompatibile cu demnitatea sa profesională ;

— nu-și revendică titluri sau calități pe care nu le are, nu folosește mijloace neoneste ca să obțină informații sau ca să le fure prin surprindere bună credință a cuiva ;

— nu semnează cu numele său articole de reclamă comercială sau financiară ;

— nu plagiază ;

— îsi citează confrații atunci cînd le utilizează textele ;

— păstrează secretul profesional ;

— nu solicită locul de muncă al unui coleg, nici nu-i determină concedierea oferindu-și serviciile mai ieftin, în locul lui ;

— nu utilizează libertatea presei în propriul său interes ;

— își revendică libertatea de a-și publica în mod cinstit informațiile ;

— prima sa regulă de comportare este grija scrupuloasă față de justiție ;

— nu confundă rolul său de jurnalist cu cel de polițist.

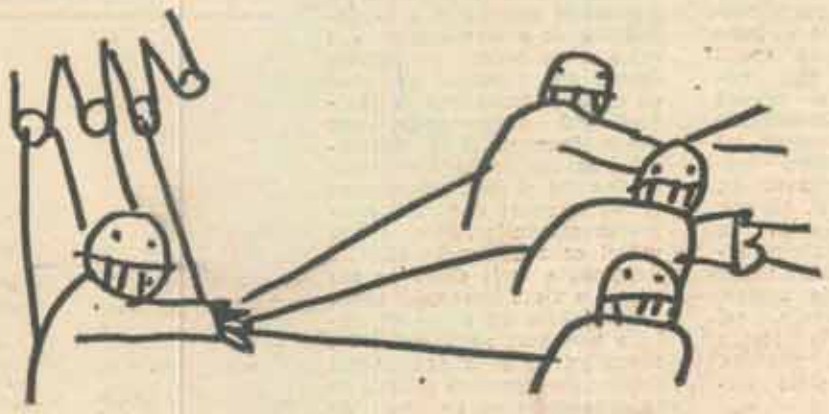

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef), Radica Palade, Dan Pavel (redactori-șefi adjuncți), Andreea Pora (șef secție social), Gabriel Andreescu, Andrei Cornea, Horat Pepine (redactori), Dan Perjovschi (grafician), Anton Burtea (șef serviciu tehnic), Ana Mihail (director economic), Radu Dobândă (șef serviciu corectură), Bogdan Penescu (fuzare), Gina Marin (secretariat), Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaborator : Emanuel Pârvu (foto), Mariana Dinu (secretar general de redacție), Respsabil de număr : Dan Pavel.
Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.